

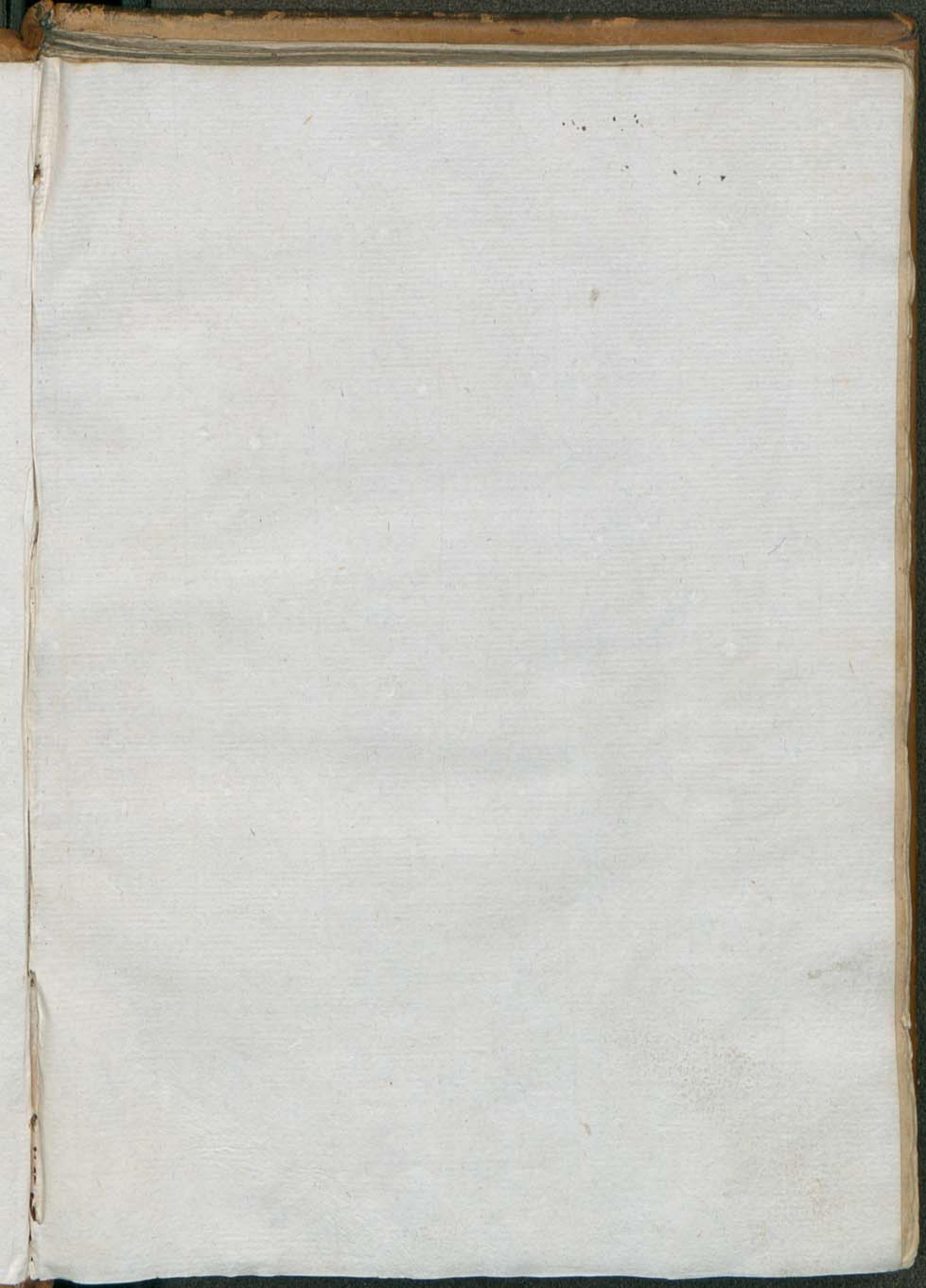
MDCCXXII.

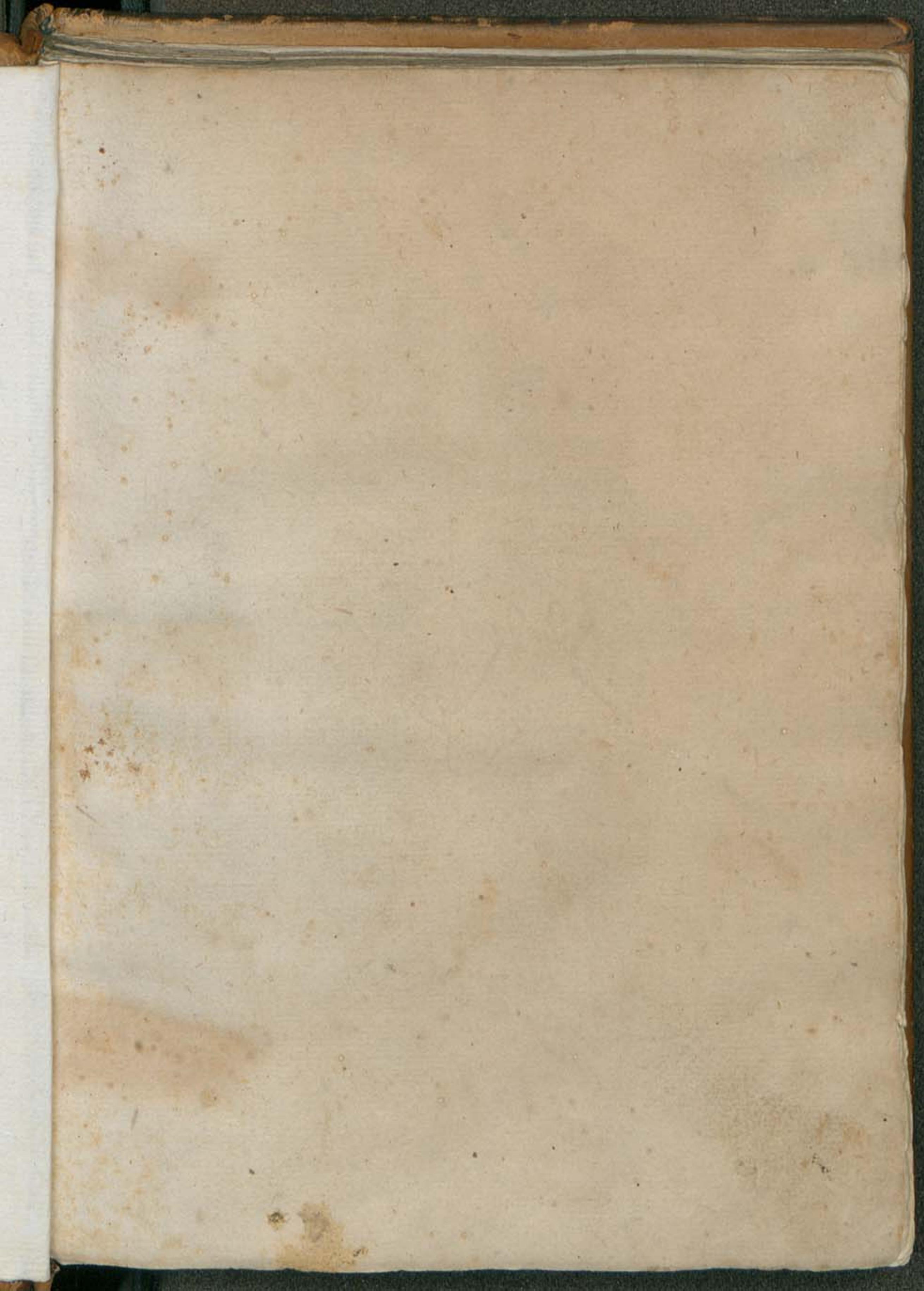
HIERONYMI VENERII EQVITIS ac
D.M. PROCVRATORIS PRÆSIDIS CVRA ~

- ~~XIX. 6~~
XIV. 8.
-

38487.

DIARIA DE BELLO CAROLINO

QVINTII Hæmiliāi Cimbriaci Poetæ Sche
dion.

IN GALLOS.

Cedite ab oenotriis galli iam cedite terris.
Dum licet innocuis ferta referre domum.
Nā si quæ properat uos hic deprehēderit æstas
Non erit ad redditum tam uia lata iugis.
Læta modo, uerfis lugebit gallia fatis.
Ni male tentata ceditis italia.
Scilicet ausonidum uestris ditata triumphis
Tellus: gallorum barbara gesta feret?
Quæ quodā cimbros: quæ sœuis teutōas armis.
Quæ potuit poeno sub duce ferre minas.
Quæcunq; Italiam gentes moueret tumultu:
Euentus solim non habuere bonos.
Quæ ego nō ferré nostris cecidisse sub armis:
Sed non tam longam teximus historiam.
Et iam finitimi feriunt noua foedera reges.
Et fit dictatore exul: & arma parat.
Non Leo bellipotens: nō gallica sceptræ q̄rites.
Non feret expertas Herculis hydra manus.
Vos igitur moniti ueterūq; exempla secuti
Discite: quid fronte ianus utraq; ferat.

QVintii Hæmiliæi cimbriaci Poetæ In Diaria
Alexandri Pæantii Benedicti Vero
nensis Physici.
Epos Hendeca syllabicon

Si te nosse iuuat seorsum ab ore
Vulgato Venetis modo sub armis
Res gestas atauis nihil innores.
Quamuis historias diu exoletas
Iam longam repetes peræuitatem.
Quum galli Ausonia quasi subacta.
Ad Tarrum furerent nouum furorem.
Rem factam arbitrio diu arbitrati.
pæanti legit Diariorum
Libros: hosce fide fideliores
Dices: ac subito uidebis esse
Nullam nunc uenetis potentiores
Gentem: Strymonios sequi furores:
Testis dissidium Nouariorum
Quum mouit Leo fortior libyssis
Et gallos retudit diu uagatos.

ALEXANDER BENEDICTVS VERO-
NENSIS PHYSICVS AVGVSTINO
BARBADICO ILLVSTRISSIMO
VENETORVM PRINCIPI. S. PER
PETVAM DICIT.

Ellum, quod hoc anno illustrissi-
me Princēps tuis sanctissimis auspi-
ciis cum Carolo octavo Gallorum
rege pro tuenda sociorū libertate gessisti Fran-
cisco Gonzaga Marchione Mantuanorum,
imperatore tuo foelicissimo: duobus dunta-
xat uoluminibus, altero pugiam tarrensem,
altero nouariensem oppugnationē complexus
sum: quibusdiaria iscrisimus. Causam. n. bel-
li huius & primum galli aduentum pleriq; co-
piosius scripsere: quæ trāscursu quodam deli-
bauimus: reliqua, quæ uidimus: uel quæcunq;
nobis tradita sūt, i corrupta protulimus. Nu-
dam. n. materiā: rudem ac penē indigestam in
ter annales tuos reponendam coaceruauimus.
Eruint ex posterioribus, qui collatis undiq; hi-
storiis hāc simplicitatē nostrā, quæ fortasse nūc
fastidit: q; sit arida et exanguis, suauiore, u-
beriorēm q; reddent: quod inter Veteres. T.

Liuius miro successu eo modo adimpleuit. Hi
storia magnā quidē uitæ partē expostulat: iqua
modus seruādus ē ut ueritas i primis: ordo: dige
stio belli: causæ cōsilia: cōtiones: rerū euēta: & to
tius belli progressus legētib⁹ i prōptus fit. Atq; ip
sa ořo nō salebrosa: nō lāguens: nō nimiū diffu
sa: neq; succincta nimiū: neq; affectata deniq; ui
deatur: Ut legētiū animos uidi⁹ penetret. aut
excitet: Acriter itē propōere debet: uehemēti⁹ p
suadere: irritare: urgere: suadere item & dissuade
re: exemplis frequētib⁹ animos iflectere: Hæc o
mnia iis praeponēda sūt: qui i pīi tui gesta uelū
ti romāi noīs reflorescentis descripturi sūt. Ego
simplicius quædā quæ i dies gesta sūt annotauī
minime in gratiā adulator uel in damnando ni
mis seuerus. Res hostiles debita cōmendatione
nō defraudo: ut magis narrator quā censor acer
& tetricus esse uidear. Verbis & sensu restrictus in
cedo. Scio etiā quos dā iejuine hāc historiā tetigis
se: uel pauca uera demōstrasse: alios copiosiores
ad uanitatē redēgisse. Hæc. n. humanissime pī
cēps nitidiora meliora q; fieri curabis: qui in re
bus publicis Marcū fratrē tuū optimū principē
imitatus es: qui nō minus intestinam quietem
quā foris bella cum opus est fōues: & ciuitatem

miro studio uberiorem reddis pater patriæ ap-
pellatus: leges sāctissimæ scōdis: mūera in senatu
amplificans: Quadraginta uirostertios addidi-
sti. imperatoribus statuas publicare coepisti: pa-
latiū miro ornamento extruis & uniuersā urbē
exornas. tuo demū ductu, & optimis auspiciis
rabies gallica perdomita est. Tuo consilio in-
genio & armis gallorum truculentia ultra alpes
coercita facuit: Quam natura sagax (dicere id fo-
lituses) alpium mirabilī septo: et inexuperabili
mūnimēto à mitiori orbis parte diduxerat: ut
pacē quā tātopere amas cū sanctissimo senatu
tuo amplectereris: Tu in hoc flagrātissimo bel-
lo īperii terminos longius protraxisti: Iam apū
Iuste & senatū tuū uoti cōpos sūmīssus adorat:
& colit. Hæc. n. faciūt ut te magis ad principatū
diuīa ratione quā senatorum suffragiis delectū
fuisse posteritas admiretur. Vale'.
Venetiis duodecimo Kalendas apriles. Anno
.M. IIIID.

ARGVMENTVM Primi libri ad Antoniū
Boldum equitem clarissimum, Ioannem
Marcellū, & Aloisiū Molinum decem
uirorum præfides præstantissimos.

Arolus gallorū rex ab italis prīcipib' ī ita
lia dicitur: qui Tusciā protin' occupat.
Romam superat. Pontificē parere cogit. expul
so Alphonso & Ferdinando regib' Neapolim.
sine praelio subigit. regnat: imperat. triūphat.
Icto īter Pontificem. Alexandrum. Max. Imp.
Alph. & Eli. hispaniae reges: Senatum uenetū:
& L. ducem mediolanensē fœdere: onustus præ
da rediēs capta Nouaria ad Mediolanum occu
pādum anhelat. Insurgunt Veneti & ad Tarrū
subito milite illū aggrediuntur: & tētoria et im
pedimenta regia non incruenta uictoria corri
piunt. Gallus impetratis induciis turpi fuga ad
extrema italiæ cōfugit.

ALEXANDRI BENEDICTI PHYSICI
DIARIORVM DE TARRENSI
PVGNA LIBER PRIMVS.

Arolus octau⁹ Gallorū rex uigesimū
quartū ætatis annū agens regnādi cu
pidine ductus: ut fidē reb⁹ faceret. si
mulata religiōe bellū cōtra Turcas parare ubiq;
uulgauit: et quædā uaticinia de se ipso augurari
cōfidenti⁹ professus ē. Ita ut ei⁹ auspiciis Hispa
nia: Germania & Italia pdomita facile Græcia:
Asia: Syria: ac Egypt⁹ illū tāq; deū ueneraretur:
Et adepta Hierosolyma deposita humi corona
sepulchrū Christi uenerat⁹ uictor triūphans su
prema die in cœlū rapetur. Nocturna præterea
quædā uisa aīum (ut aiūt) cōmouisse iactauerat
qbus facile uniuersū orbē occupatur⁹ eēt: si re
ligiosi cuiusdam monitis paruiisset: ea defē dici
uel præfēs patiebatur. Cumq; de neapolitano re
gno aīo plura uolutaret: id hæreditario iure
ad se ptinerenō uerit⁹ ē dicere. ac proximo An
dagauisīū quorū fuerat id regnū sibi cōueni
re. Bene gerēdarū præterea rerū dūtaxat occasio
nem nō impium quærere; plurimū q; ad bellū
locorū uicinitatē & rei frumētariæ opportuni

tatē: prodesse cōmemorabat. eo tpe calamitatē
ingētem in italiā uenturā astrorū piti prædixerūt. Ferdinādūq; regem impiū sine cruore: sed
sola fama amissurū. Saturno oeconomō mar
te aduerso sole horoscopo īcipientis anni side
rumq; defectib⁹ præteritis augurātes. Elemēta
quoq; nō sine presagio fuere: auctis supra mo
dum in tota italia fluminibus: anno. M. VIIID.
octubri mēsc. Athēsis īter cætera flumina aqua
rum impetu ingentem pontis molem ad imū
deuoluit: qui īgētes externarū gentiū copias ita
lisurbib⁹ undiq; se se supfusura auguriū dedit.
Religiosus præterea quidā pari modo ieunio
rum tempore sequenti anno cum Nouariæ
pro more prædicaret ciuib⁹ ingētē cladem īmi
nere: Hispanos: Gallos: Eluecios: Sueuos: Teu
tones: Dalmatas: Macedones: Græcos: Tur
cas īnumerasq; alias nationes prope mœnia au
dituros prædixit uerissima quidē prædiuinatio
ne. Maiora quoq; ī græcia Constātinopoli præ
sertim a uulgo iactabantur: ruinam hoc tēpore
religionis Maumettanæ finēmq; imperii Otho
manorū Magis minitātib⁹. Ea oīnnia a plerisq;
ita uerisimilia uidebantur: specie religionis salu
tari omniū ferē animis caligatis: ad rabiemq; nō

auiditatem populis adactis ut pro publico ue-
luti bono uota ubiq; soluerentur: Victoriāmq;
christianissimo Regi priscos omnis gloria supa-
turo præparentur. Carolus itaq; cōcepto regnā
di desiderio : dissidentibúsq; in Italia uarias
ob causas principibus a Ludouico Sforcia qui
gubernationis à mediolanensibus primati-
bus imperiū acceperat: facile ad bellum inuita-
tur: Ac Hercule ferrariēsi duce : Juliano Cardi-
nale Sancti Petri inuinculis: laurentinōq; me-
dice florentino: Ianuensi altera factio Nam
& Pontificis Alexandri vi. iūisum quibus-
dam Cardinalibus nomen de pontificatu mu-
tando occasionem dabat. Hærebant præterea
lateri perpetui, regulorum qui proscripti fue-
rant: aculei. Plebeiusq; totius regni neapolitani
fauor. Ludouicum nanq; concitauerant Ferdi-
nandi regis importuna imperia: ut Ioanni Ga-
leacio adolescenti nepoti suo qui ducis nomen
dūntaxat haberet, gubernationem restitueret:
alioqui armis ē exterminaturu se fasset. Herculē
uero nota ueneni (ut qdam dicunt) suspicio: uel
Rhodigii amnicæ insulæ (ut alii ferūt) repeten-
dæ spes: quā pridē īter pacis cōditiones cū Vene-
tis amiserat: præcipue īpulerat. Nā priori āno ad

regé Gallū filiū promissæ fidei obsidē p̄̄misit
ipſe uero ad Ludouicū ſe cōtulit generum cum
quo aī ſui cōſulta retexit: de belli ſūma diutius
egit: Ludouici itaq; nomine ducēta in illia num
mum aureorū ad milites alendos Regi plegatos
pollicetur: classē itē ualidam. dc. equites arma
tos. Rex igitur Gall⁹ his ūitatis ūocatis Galliarū p̄cipib⁹ uarias de bello ſuſci
piēdo cōtra Ferdinandū ſentētias audire cōpīt.
Alii uictoriā: alii difficultatē oſtēdere: non nulli
picula ingētia Gallorū in Italia frequētē ſtragē
uel hac noſtra ætate ūicantes. Ille ſilentio factō
ſe ſe in Italiā ire decreuifſe: diuinam quidē occa
ſionem ſibi oblatā ſequi uelle respōdit. Ceterū
ut ipſi quæ bello neceſſaria eſſent in mediū pro
ferrent. Primum itaq; pacis fœderā p̄incipes to
tius ferē europæ iungēdos eſſe proposuit: alios
cōdonatis ciuitatibus: alios pecunia cōciliauit:
quos dā redimēdæ rei. p. christianæ ſpe: uel uete
ri amicitia ſtabiliuit: nōnullos amplificādi im
perii gratia Eluecios & Cimbros ſibi certa fide
confirmauit: omnes iure iurando fœdera inic
re: Ea fama Ferdinandum perterruit: qui apu
liæ p̄incipes uariis de cauſis consiliū inops ad
unum ſuſtulerat. ut ſolus imperitaret: Omnis

igitur populos cōcitauit in sui odium: & eos prae-
serti qui ueteris andagauiensis factiōis studiosis
simi erāt: atq; pristinæ libertatis memores. His o-
mnib; labefactare impium cœpit. Tum rex cō-
siliorum golli haud inscius: flāmā ingentē: quā
ipset otiens in italia aluerat: in se ipsum conuer-
ti senserat. Et quo numine uel furore praeditus
esset, nescio: gallorum aduentum & praesentem
ruinam: uenetos q; ad ultima incredulos pa-
lām iā praedixerat. Cum igitur gallorum regē
per exploratores bellum parare intellexisset: Ve-
netum senatum supplex litteris ac legatis per-
petuis socium sibi petere non cessauit: in quo
salutis imperii sui praesidium omne locauerat.
Sed iam gallorum rex litteris a senatu fidem ac-
cepit: ut manus quoquomodo a bello abstine-
ret: fidemq; ueteris amicitiæ seruaret: sua dunta
xat sine alicuius iniuria repetiturus. Pontifi-
cis & Ferdinandi ac Florentinorum legati ade-
rant qui Venetos a fide galli reuocare conan-
tes: totius Italiæ praesentem ruinam & imminē-
tem populorum stragem ante oculos preponē-
bāt: & italiā quōdā rerū dominā predā barba-
ris breui futurā. Ferdinādus spē dēi q; oēm i pō-
tificis & florētiorū copias trāstulit: & uenetorū

auxiliorum spe (ut sibi uidebat') deuictus in oero
re (ut dicunt) obiit. Alphōsus filius malis auspi-
ciis regnum init. copias undiq; & classem cōpa-
rat: sēq; apto marte cum galloruī rege dimica-
turū iactat: nec se īter angustias salt' ritu ignobi-
liū ferarū: uel ī siluarū latebris occultare magni-
ficenti' q̄ ueri' dictitat. Gallus ī terea uenetis lega-
tū miserat q̄ promissorum fidē rursus accipet: p
suaderētq; pro rei. p. christiā & salute ī fide perma-
nerent. Venturū eū non credētes: uulgarāt ī gē
tibus gallorū copiis alimenta nō sufficere: diui-
sis uero discriminem imminere. sed plurimos ea
opinio fecellit. Gallus itaq; classe Genuā & parari
iubet, alimentāq; per statuta Alpium loca distri-
buit: sub uariisq; ducibus per interualla ob rei
frumentariā & in opiam in liguriā præmittit.
ita sensim alpium radices sine tumultu, mili-
tibus cōplet. putant quidam ad. xxv. millia ho-
minum uēisse. īter quos. v. millia equitū armata
erant. cymbrorū uero & elueciorū. xv. millia. re
liqua peditū uarii generis turba erat. Ad hanc
quoq; expeditionē & milites italos coegit. Me-
diolāi: Bononiā & q; ac Ferrariā conscripsit. inter
principes uero Franciscū Gōzagā marchionē
mātu anum magnis oblatis stipēdiis a fide uene

torum per nuncios reuocare conatus est. Ille uero se Veneto senatui q̄ acceptissimum esse respōdit: militiæq; fidē acceptis cōditionibus seruatur. Tandem Rex Gallus ex alpiū angustiis præteroīum ferè opinionē Hastē iii. Idūs septēbres M. VID. peruenit: Vbi mutato cōelo febre acutissima corrept' ē pustulásq; q̄ sepiu yctidas uocāt: n̄ i uariolas, extulit. ac adepta tādē ualitudine, Ticinū uenit. ubi copias diuisit: Parte alterā in flāminiā: Alteram Florētiām uersus præmittit. accepta a Ludouico Sfortia ingēti pecunia. Tū Petrus medices ut gratiā regis iniret op̄ pida obtulit: quib' acceptis & præsidio firmatis cōtendit Lucam, deinde Pisas & a ciuibus in urbem receptus est. Rex uero Alphōsus Ferdinandum filiū Calabriæ ducē Cesenā præmittit: Ut hostiū copiis occurreret: quas Hercules Dux in Agrū ferrariensem cōtraxerat; Vt diuisis uirib' facile a Gallo suparetur. Patefacta igitur alia uia Gall' has copias reuocauit. Florētiāq; cōtendit. Magnitudo nāq; instātis belli uniuersam Europam concitauerat. Quum facile Pontificis: Ferdinandi: & florentinorum uires inter tantas uiarum præsertim angustias Gallorum copiis resistere posse existimarent: in bienniūm q; bel-

Ium protrahi non dubitarent. His diebus Io-
annes Galeacius Maria mediolanensis Dux Ti-
cini moritur. Ludouicus patruus imperium
accipit rogantibus optimatibus Vrbis: quem
paulopost Maximilianus iperator priuilegio
confirmauit. Appropinquante Gallorum re-
ge florentinorum res pub . a primatibus ur-
bis Petro medice ac Laurentino destituta, pu-
gnæ discrimen mutata sententia subire noluit.
et oblatas a Gallo conditiones accepit. Et Ca-
rolum regem ciues patrem patriæ salutarunt. &
cxx. millia aureorum obtulerunt. et in urbem
ouantem accepertunt. Hic rex arbiter paucos
post dies Pisas libertate donauit in uitis floréti-
nis. Horum legati qui ueneti iserant accepta tā-
tæ rei pub . clade sponte missionem accepere.
Pontificis uero & Alphonsi regis ad ultima
permansere. In pontificis igitur atq; Alphon-
si regis uirtute spes omnis relicta est. Vnde
robur omne in urbem receptum est. tuim Ho-
stia oppidum obfesso flumine Romam fa-
me premebat sancti petri in uinculis cardinale
Pontificis hoste. Vnde ad rerum omnium
inopia romani peruenere. Pontifex uero cum
atea romanorū numero & uirtute fatus secur⁹

ee uideretur, appropinquante Galloru rege adeo
territus est: ut u illa, ac magnitudine animi cl
guescete, ad oblatas regis quoq; p legatos cōditio
nes protinus descenderet. tu populus omnis ex
summa tristitia in plausum ac lātitiam con
uertitur. Pontifex in uitus regias copias quae in
auxilium uenerant extra urbem excludit.
Ipse uero in arcem secōtulit formidinis plenus.
Carolus calendis ianuariis cum uniuerso exer
citu Romae exceptus, in palatio diui Marci se
sedem locauit. ubi cū pontifice compositis re
bus inter mutuos complexus Maciodiensem
unū ex baronibus regi carissimū mentitae ami
citiæ auctore cardinalem designat: Subiugata
deindererū. q. domina Roma quito calēdas fe
bruarias Rex gallus roma discessit: & in uito Pō
tifice Zizimum imperatoris turcarū fratrem ui
rū maximæ uirtutis & strenui animi ut omnia
in turcas moliri uideretur, secū abstulit. eius cau
sa pontifex xl. millia numimū aureorū singulis
ānis data taxatione a fratre accipiebat: tradūtq;
eam ob causam hactenus turcas extra Italiā
coercitos fuisse. his successibus commoti Hispa
niæ reges naues xl. Siciliæ insule præsidio mi
serunt: rerum euētum expectantes. Hyems eo

tempore adeo secūda adeo prospera regi fuit: ut
de statuis Rex nō cogitaret: Temporariū enim
Veruel Autūnū uidebaēt clemēsei⁹ t̄p̄is clemētiā
sine niue sine pluuiā ādeo opportune sibi dari
iaetabat:p̄ hyberna.n̄.castrametari Gallis perq̄
facile erat: Italīs īsuetis pr̄serti difficultimū. His
cōmodis īuitatus Rex in regnū neapolitanum
dirigere exercitū statuit tāto successu lētus: sed
infidias pontificis metuens Cæsarē cardinalem
ualētianum obsidē & urbes neapolitano regno
proximas iā acceperat. Interea Alphonsus Rex
omnibus deſtitutus: cognito etiā perenni po-
pulorum odio salutis uiam prosperam sibi in-
ueniſſeratus deſpoſito diademate, regno ſpon-
te ſe abdicauit: filioq; Ferdinando ā populo
dilecto imperium dedit: qui ſtudiis, rei milita-
ris disciplina, clementia, pietate, iuſtitia, libera-
litate: qui nec manus quidem fanguine imbuif-
ſet ardentius colebatur. Hic quietum regnum
polliceri. proscriptis pcere: & iurias omnes pri-
uatas & publicas abolere cœpit. milites quoq;
recognoscit. urbes oppidāq; nouis firmat pr̄ſi-
diis. at pater relicto regno regiā omnem ſupelle-
ctilē, theſaurūmq; ſecū abſtulit: & Siciliā muerſ
nauigauit. At Gallus Pōtificis urbes Terracinā

carpentū. cāpaniam & maritiinas oras occupa-
uit diruitq; Jacobū comitē: ac Fundorū prī-
pem sedib⁹ expulit: Ferdinādus aduentāte ho-
ste pugnā protrahere decreuit: & angustias tātū
locorū tueri sibi proposuit: Nicolao Vrsino pe-
tiliano comite impatore suo: & Ioanne Iacobo
trulcio duce suadētibus ne pugnādo fortunā
imperiū cōmitteret. sed cūctādo Gallorum Re-
gē ad rerū inopiā deinde ad famē perniciosam
cū uniuerso exercitu p̄duceret: ita. n. euēit. neq;
opinio fefellit. Nā annonā & caritas. deīde fames
protin⁹ in Gallicis castris secuta ē: & equis pro-
pabulo uitiū famēta erant: In tanto rerum di-
scrimine Gallus modū iuenit ī celeritate: & re-
gnū neapolitanū subito milite īgreditur & Aq-
lam copiarū pte pr̄missa Ciues spōte se se dedi-
derūt. deīde quædā oppida ī deditōne accepit.
alia quæ portas præcluserāt protinus diripuit.
Cāpani Regem gallorū lāti excipiūt. Ferdinā-
dus uero qui Neapolim confugerat cognito
populorū odio amissō leui momēto regno: col-
lectis piter impedimētis: præsidiis arcibus dua-
bus firmatis: triremes cōscēdit & in Prochytā in-
sulā vii. triremib⁹ oī cū familia se recepit. Caro-
lū his auditis relicto Capuā p̄sido Neapolī cō-

tēdit. quē cīues īgenti plausu suscipiūt: & de re-
gno adepto īsequētes dies triūphū amplissimū
pollicent̄. Arcē nouā paucis dieb̄ cepit. at ī ouo
sitā scopulo paulo post ad conditionē cōpulit.
hīc Caieta munitissima urbe accepta , arcem
expugnauit. Nicolaū ursinum comitē Petilia
nū: & Ioānē Iacobū triulciū q̄ ad nolanoscōfū
gerāt captiuoshabuit. Sed hūc ob res Mediola-
nēses statī liberauit: illū sub custodiistenuit Ta-
rentū: Salernū: usq; ad extrema Itali.e oīa in co-
successu sibi xiii. dieb̄ uēdicauit. Quādā mari-
tim.e urbes ī fide Ferdinādi pmāfere. Legati Ve-
neti Antoni⁹ Lauredanus & Dominicus Triui
sanuseq̄tes tantarū rerū magnitudine attoniti
regē parua manu ea oīa paucis dieb̄ cōfecisse ad
mirabātur: fortunā ipsā Regi ancillā factām eō
putantes. paucisq; diebus discessere. hac uiēto-
ria fama incredibili uniuersā Europā ad Asiam
usq; cōcitauerat Gallus. unde Baiset⁹ turcarum
imperator ac Egypti deinde Rex de bello iam
cogitare cāperūt Iālittora turcā: & īfulas in cō-
tinētē fugientes destituerāt: Chalcidis præfect⁹
īneuboca suos omnes Constantinopolim mi-
serat: His dieb̄ Zizimus Baiseti frater indiligen-
tiā regis rheumatismo moritur non parua.

rei christiana*e* iactura. Gallus superbia tumens
intermortuam in toto ferè orbe militarem
disciplinam arbitratus præcipiuū ex præfetibus ad
iudicauit magis in ouēdā esse fortunā q̄ expectā
dā. post tantam uictoriā à pōtifice plegatos dia-
dema regni neapolitani petiit censū quotannis
persoluturus: quod cū pontifex cū uniuerso cō
cilio recusasset de Hierosolyma nihil cogitās: de
Itali*e* imperio: deq; pontificis statu mutando i
animo uoluere coepit. interea milites per Cam-
paniam: A puliā: Calabriā: Brutiuūq; distri-
butis magistratibus securi uagabantur. Do-
mos priuatas diripiebant. fana spoliabant. nec
à sacris uirginibus abstinebat dira libido. prin-
cipales foemina*e* stupra perpeſſe corporū ludi-
bria deflebant. itaq; nulla in parte cessauit luxu-
ria, ebrietasq; atq; rapina*e*: quae inuisum gallo
ruin nomē protinus effecerūt. Incole magna ex-
pte mutata sūia iā pro Ferdinādo uota nūcupa-
re coepunt. Vulgata oppidi Mōtisfortini truciū
lēta caede: ac Sācti Ioānis. Caiet*e* itē ac Tuscanē
fisciuitatis cuersiōe. His cognitis Alexáder pon-
tifex sibi timēs deposita spe: quā in romana tur-
ba rei militaris experite posuerat: Vrbe extrema
inopia laborāte cognito Caroli regis odio ac Va-

//

lentiani Cardinalis fuga instantem ruinam
reformidans incerta consilia uoluebat : statu-
it conuocato patrum concilio de summa rerū
deliberare : in quo hæc pauca elocutum acce-
pimus. Videlis inquit filii. Carolum Gallo-
rum Regem, Italiæ magnam partem subegi-
se: & eā armis Virisq; impleuisse: à Pontificia se-
de oppida : urbesq; ademisse iam penitus ec-
clesiam euersurum uidemus. multos enim pro-
ditores: multos sedis apostolicae hostes cernitis.
nemo nostrum in redditu tatus erit: Hinc pro-
fecto mea sententia discedendum est . His di-
ctis confusæ uoces fuere aliis alia iudicantibus.
Tandem uisum est in tanto rerum præsentium
discrimine nutantes Italiæ res principum fœ-
dere posse contineri . ad id Maximilianum Ro-
manorum regem: & Hispaniæ reges: Senatum
Venetum: ac Mediolanensem principem Lu-
douicum Sphortiam idoneos esse. Missis igitur
legatis noua fœdera inter hos principes circiter
Calédas aprilis icta sunt: Ad quæ Dux Medio-
lanensis inuitu strahi uidebatur: eum tamé Se-
bastianus Baduarius eques & orator clarissi-
mus Veneti Senatus legatus mortuo benedicto

triusano Collega adeo constanter stabiliuit:
Vt imperium omne pro Italiae & ecclesiæ sa-
lute facile expositurus esset. Eo tempore fa-
ma huius uictoriæ iam imperatoris turcarum
aures impleuerat. qui ad Senatum Venetum
Legatum misit: ut in comune rebus consule
ret. Is pollicitus est exercitum & classem in-
gentem sibi magis q̄ Senatui Veneto timens.
in Senatum superuenerat Philippus Argen-
tonus regius legatus: qui cum audiret (ut fit)
Turcarum superbas minas: illos Regem su-
um in Italia malle experiri q̄ in Græcia uel
Theffalia respondit. Hic sequentibus diebus
patefacto Principum fœdere ita supra modū
excanduit: Vt quæ in Senatu à Principe dicerē
tur non perciperet. Respondit tandem audi-
to nouo fœdere impium sibi uideri Regem
suum periculose in extrema Italiae occludi.
Ad quem Princeps fœderis summā his paucis
aperuit: Scito hanc societatem non in regis
tui perniciem excogitatā: sed pro ecclesiæ sa-
lute: ac Italiae tutela initam esse. his acceptis,
solicitudinis plenus discessit: & Regi pernun-
cios omnia significauit: qui simulato metu si

bi ampliora fœdera superesse iactabat: uerum
qua ratione liberum in Galliam recessum habe-
re posset turbatus in cōtionem processit: in qua
discriminis ratio habita est. & qua posset uia Ge-
nuensium studia à fide Ludouici duciseuo-
care perquisiuit. Verum pontificem ad obse-
quia facile reuocare posse sperabat: Alioqui
obiectis criminibus nec purgatis cōuocato pa-
trum concilio à pontificia sede perturbaret: uel
inuitū in Galliā duceret. Vrgebat instantis pu-
doris dolor quod Rex summūs deuictis regib⁹
ac subito amissore regno præceps discedere cogere-
tur. Decreuit tādē relictis in Apulia & uniuerso
regno p̄sidiis, subitis itineribus magna copiarū
parte, Romam cōtendere: ut rei festinatione fo-
cii noui fœderis opportune inilité cogere non
possēt. Hæccum intellexisset Pōtifex cum uni-
uerso concilio v. Calendas Iunias Roma eges-
sus Hieronymo Georgio equite Veneto legato
suadente militibus quos Venetus Senatus ad
eius tutelam pauloante miserat circumseptus
in Vrbem ueterem primum secessit. Dein-
de Perusia decreuerat Anconam adire & Ve-
netias postremo nauigare si opus fuisset: Rex

Gallus interea Senas uenit: & a factiosis ci-
uibus in urbem exceptus est. & arcem occu-
pauit. deinde ad Calendas Iunias Romam
uenit. Amissa opportunitate frustratus intacta
Roma, Pisias uenit. ubi genuensa fide Lu-
douici ducis & quasdam trāspadanas urbes a-
uertere conatus est. ut liberam abeundi potesta-
tem haberet. Quod cum impetrare nequi-
ret: uiam saltem sibi ferro aperiendam esse pro-
posuit. Spem dabat celeritatis fiducia: ac segni-
or (ut sperabat) sociorum expeditio. Tum Au-
riliensem ducem qui haste alpium fauces custo-
diebat, excitauit. ut iure hereditario res medio-
lanenses turbaret opem protinus latus. Is no-
uarienses quosdam optimates ut in Ludouic-
um cōspirarent effecit: Forte mediolanenses
milites ad custodiendosditionis suā terminos
missi fuerant. Hos Auriliēsis dux intercepit:
protinusq; in urbem Nouariam. iiii. Idus Iu-
nias exceptus est a ciuibus quos clandestinis
consiliis sibi conciliauerat. cum coeqtes. D. ar-
mati erant. Peditum. viii. millia. Paucisq; die-
bus arcem male munitam occupauit. Pauor
ingens Ludouicum Duxem ne iperium subito

amitteret: attonitum animoq; haerentem reddi-
dit. qui cum haec tristia accepisset ex arce sum-
ma ad haedes Hieronymi Leonis legati ueneti
descedit paucis comitantibus: amotisq; arbitris
allocutus est orans: ut titubanti imperio, nu-
tantibusq; rebus subueniret. Nouariam urbem
ditissimā misere amissam esse: utque Senatui
rem ordine significaret: statumque illi com-
mendaret, obsecrauit. Legatus uero ominia
se facturum promisit. Illum semper Veneto
senatui carissimum fuisse nec socia arma pro-
eius salute defutura. Idque propediem re ipsa
cognitum. Vnde Venetus senatus cognito
sociorum discrimine pacis alioqui studiosissi-
mus a Pontifice & Ludouico duce ad redimen-
daloca quae amiserant ad arma capeſſenda fo-
ciali iure in dies magis atque magis excitatur.
Constitutionibus enim foederis pro socio-
rum auxiliis quisque proportione virium:
& fortunae taxatus fuerat: Subito igitur græ
cos milites stratiotas. m.cc. nauibus longis o-
nerariis iussit acciri: Ex quibus. dc. Bernardo
contareno duci designat. is protinus Nouariā
contendit cum Galeatio feuerinate omnium.

mediolanensium copiarum praefecto cum
.dcc. equitibus armatis teutonum peditum
.viii. milibus & Auriliensem ducem obsidio
ne premere coeperunt. In Italia nihilomi
nus senatus militem cogere coepit. & xiii.
Calendas Iulias ut diariorum nostrorum ra
tionem exordiar Melchiorem triuifanum
exercitus legatum delegit. Interea Carolus
præclusis undique uiis maris pericula subire
nolens euentum belli ancipitem tentare ma
luit. & Pontremolum subito milite uenit:
Id oppidum sub appennino est angustiasq;
montium præcludit: quibus Parmam itur.
idque captum: quod sine ullo fere praesi
dio effet protinus cremauit. In hac re Ludo
vicum Mediolanensium ducem non proba
runt: qui in tanta rerum expectatione ita
oppidum misere deseruerit. Tum Melchi
or triuifanus iii. Calendas Iunias Pataui
um uenit: Vbi milites qui in statuuis erant
collegit. Idem mira celeritate Veronæ: Brix
a equæ effecit. Interea Senatus Venetus Suaden
te Augustino Earbadico Principe, Francisco
Gonzagæ Mantuano Marchioni socio Rho-

dulpho patrio praefecturam exercitus desig-
nauit: qui summam rei cum legatis guber-
naret. Dum hi militiæ se accingunt & mili-
tes cogunt: Melchior triuifanus consilio co-
mitis Rhanucii phrenesii ac aliorum ducum
de belli apparatu deliberauit: de numero equi-
tum, ac peditum: de que tormentorum ratio-
ne ac numero: quae bigis uehi possent, recen-
sere coeperunt. id. Idus Iunias equitibus leuis
armaturæ stratotis qui pridé dc. numero Vene-
tias uenerant, longis nauibus aduectis Petrus
duodus praeficitur. Melchior Triuifanus lega-
tus a Senatu petiit: ut longiora ad se torinen-
ta quae serpentinas, uulgas passauolantes, uo-
cant. xii. mitterentur: quibus Gallus uti ma-
xime solet. iiiii. Idus nunciatum est Germano-
rum liberas quasdam ciuitates: quae bouis so-
ciae dicuntur in Mediolanensem ducem arma-
mouisse Regis Gallorum causa: ad quem furo-
rem sedandum praemissæ pecuniae fuere.
Idibus Iuniis Legatus uenetus collectis undiq;
magna ex parte militibus ad Olium flu-
men peruenit, Seniga quae constitit expe-
ctaturus Senatus imperia. Interca Fran-

ciscus Gonzaga Mantua cum delectis equi-
tibus peditibusq; Rhodulpho Patruo fo-
cio Senigam contendit: ubi legatus xi. Ca-
lendas Iulias constructo ponte olim flu-
men superat. Tum præfectus copiarum equi-
tes mille armatos peditum .x. millia colle-
cta recensuit. Deinde Castrorum præto-
res creauit vi. qui ius militi dicerent: ali-
mentisq; pretia darent. Phæbum Mantua-
num. comitem Aloisium Auogarium. Comi-
tem Ioanné Franciscū Gambarensem. Marcū
martinengum. Tutium Constantinū. Julianū
Codonoliensem. & copias demū traiecit x. Calé-
das Padum cōstructo ponte transit. yiii. Calen-
das per agrum parmensem ad tarri pōtem iiiii.
millia passuū a Parma urbe distantē, peruenere.
Ibiq; castra locarunt: copias militum Medio-
lanensium expectantes duce comite Ioanne
Francisco Acaiazano. Huc Lucas Pisanus alter
legatus a Veneto Senatu designatus uenit.
Conuenerant Italæ acies. cxl. peditum. xii.
millia. quinto Calédas uallé uersus qua Gallus
transitus esset: castra mouerunt: in Opianóq;
Vico confederūt. à Foronouo circiter iii. M.p.

à Parma. viii. M. ubi uix fides de aduētu gallorū
habebatur. Itaq; .iiii. Kalē. Speculatores præmis-
tos explorare iubēt: qui ex incolis gallorū copi-
as aduētare accepunt. numerūq; hostiū circiter
xx. millia p appéninas ualles duci: alii. xv. mil-
lia dūtaxat significarūt: Nā iutilis plebs: calōes:
lixæ: fœmīarū grex: i pedimētorū īgens nume-
rus maiores hostiū copias ostētabat. Latinorum
uero numerū suo recēsebimus loco: aduentanti
bus singulis diebus militibus. Iamq; Carol⁹ rex
ad uallis extremas āgustias peruenit. suprāq; mō-
tis uertice. ii. mil. pass. a Foronouo castrametat⁹
ē. Interea Senatus Venetus qui à reb⁹ diuinissē-
per exordiū sumere consueuit. Publicas suppli-
cationes pro pugna incēda decreuit. nec cessā-
runt ab oraculis pia sanctorum uirorum uota
ac sacrarum uirginum apud deum depreca-
tiones: quibus deus optimus. maximus Vene-
tum Senatum. Diuo Marco praefide procu-
rante seruaret. Post hæc uariæ in senatu sen-
tentiae fuere: Alii in pugna spem posuerant
copiarum numero incredibili: hostiumq; for-
midine: & rerum omnium inopia moti: fu-
gientium tergis inhaerere facile persuadentes:
præsertim cum auri argentiq; cupidinem milites

traheretur: Alii pugnā protrahendam esse ostē
debant, dubiumq; belli cūentū messe. uictū gal-
lū exercitum dūtaxat amittere: Victore uero
uniuersam italiā in maximo discrimine uer-
sari. Vicit tandem sententia ut fortunā pugna
cōmitteretur: Famāq; uulgauerat Venetos nul-
lo pacto cū gallis pugnaturos. Propterea iā
Hercules Dux ferrariēsis ad regē litteras dederat
quibus uenetos legatos nullam prorsus pugnā-
di auctoritatē habere a Senatu significauit. eius
fides ac auctoritas apud regē mira habebatur:
quādoquidē filiū obsidem reliquerat. Optabat
hic ut gallus potito regno totius Italiae arbiter
ficeret. Gallus nihilominus sollicitudinīs plen
uenerorū exercitū īcredibili celeritate praeter
spem comparatū esse ab exploratorib⁹ audiuit:
acī dies augere cognouit. Accedebat & mi-
litū famēs et intra appenninū exigua pa-
bula: defuga: pace: uel induciis cogitare coe-
pit: cū nulla supplementorum certa spes ef-
fet ex Gallia rei festinatio milites prohibebat
acciri. Verebatur ne diuina iustitia illam i-
psam fortunam quæ totum orbem pollicerian
tea uidebatur: praeccipitem ex alto rerum fa-
stigio in imum subito deuolueret. Itaq; ut solet

fieri cum ultimi discriminis tempus appropi-
quat. in solitudinem solita confidentia:
in metum prior audacia. in humilitatem tu-
mens superbia uertitur: Tandem cum pugnā-
di necessitatem uideret in uirtute paucorum
militum: sue uorū mīq; robore: auctōrētōrum
mirabili magisterio omnem spem contulit.
spem uultu simulans aspectu admodum lēto
similis & ī armis prompta audaciē uidebatur.
Toti sta men uiribus: omniq; consilio pacem
uel inducias primum tentare: alioqui belli di-
scrimen subire statuit: Cōgitauitq; praecipue
Io. Iacobi Triulcii consilio uictoriam facile
successuram si titubantes parmenses sibi adiū-
geret. Idq; facile fieri posse Si uenetorum co-
piæ ultra Tarrum castra collocarent. At cōtra
legati ueneti suspecta parniensium fide opia-
num cliuum occuparunt. Gallōq; spem ade-
mere: ne parmeses deficere auderent: cognita
hac re gallus animum alioqui ferocem ad pa-
cem tentandam magis conuertit. Caducea-
torēm q; ad Venetos legatos Lucampisanum
& Marchiorē triuisanū mittit. Hūc patrio noīe
araldum uocat galli. Is ī trōmissūs aderant. n.

& reliqui duces pallio lineo cyaneo aureis disti-
cto liliis inquit regé suū nouum exercitū uene-
ti senatus uias præclusissē nō parū admirari. sem-
pérq; rei pub. uenetæ amicum fuisse: nō esse qui
nesciat: nihilq; aliud desiderare q̄ in Galliā abe-
undi potestatem: alimétāq; pro exercitu uelle
æquo pretio. dimisso ī aliud cubiculū caducea-
tore: consultisq; rebus: eidem rursus intromisso
sic legatū alterū locutum esse accepimus. Nul-
lam pacis neq; induciarū auctoritatē à senatu sī
bi esse: uerū sī pacē uelit depositis armis Ludoui
co duci socio Nouariā & quæ pōtificissunt: ur-
bes & oppida uī sublata prius restituat. caducea-
tor uero respōdit regé suū liberū aditum uelle
aliās super Italorū cadauera cruētum trāsiturū.
illi supbia Gallica indignati id actutū uelle ex-
piri dixerūt. neclatinos oīs i belles ac effēmina-
to existimari debere: nec uirtutem militarē in
Italia penitus esse deletā: nec Florentinos. Ro-
manum pontificē. ac Alphonsum regem uel fi-
lium Ferdinādum hostium fortitudine supera-
tos fuisse: Sed pūtādum id fortunæ ostētatione
accidisse. Dimissus caduceator haud imprudēs
iustrato uenetorū exercitu (ita. n. euēnire solet)
quæ audiuerat: uiderātq; Regi renūciauit: Ve-

netorum copias ingentes adesse: qui hylari ani-
mo pugnarem expectaret: quiq; potius ultima-
passuri essent: quā liberū cōmeatū præstarēt. His
auditis iiiii. nonas Iulias ī sūmū mōtis iūgum se
contulit. ex quo ut copias Venetorum ingētes
prospexit, ingēti suspirio fese deceptum fuisse
acclamauit. At Io. Jacob' triulcius & Franciscus
secc' cū optimatibus regis animūm large exhor-
tati sunt: q̄ solo regio nomine hostes in fugam
uerti nō dubitaret. itaq; cū pugnādi nécessitatē
uideret belli discrimē subire cōstituit: militesq;
circiter xl. speculatū præmisit. Ab explorato-
re Gallos primum aduentare in Venetorum
castris nunciatum est. omnes ferè ad capessēn-
da arma profiliere laeti: Militesq; leuis arma-
turæ, quos stratiotas uocant, circiter dc. pri-
mi obuiam uenientibus hostibus cursu cita-
tiores iere. Galli cūna duce uenientis exerci-
tus speciem tribuentes anteibant. Quos grae-
ci milites statim ex improviso aggressi sunt:
partim in fugam conuertere: partim trucidaue-
re. Stratiotæ uictores prima dimicatione laeti,
affixis lanceis uelitarib; hostium capitibus, ca-
stra īgressi sūt: ac magno plausu excepti: qdā

eorum ne uacuus ex prælio redire uideretur, ob-
truncato crudeliter cuiusdam incolæ presbyte-
ri capite: de quo statim conquestum est, militū
ordini seadiuinxit. Hoc paruæ rei successu: sū
mæ indicabatur cunctus. Qui fuderant Regi
terrorem incusserint: & cum copias contrahere
non posset: tertio nonas in extrema ualle
constitit: & robur omnium uirium recensuit.
m.ccc.equites fortissimos armatos delegit. sagit-
tiorum equitum duo millia & septingentos:
sueuorum germanorum peditum sex millia:
qui bipennibus: securibus: Hastis: ac minoribus
tormentis armati sunt. Pedites sagittarios cccc.
milites leuis armaturæ ducetos. tormenta, quæ
pilas imani ponderis ferreas: ac plumbeas e-
mittunt, xlvi. magisterio incredibili instructa.
In his salutis spem omnem locauit: nec diu-
tius famem expectandam: sed belli discrimen
subire decreuit. uallis ipsa a foronou ex
angusto in patentes campos duobus utrin-
que collibus extenditur: in destram & si-
nistram: Illa, in Opianum uicūm uersus: haec, in
medesanum Tarro flumine per medium fere
planiciem decurrente. Veneti enī (ut dictū ē)

in destro cliuo confederant Parmensibus obiecti. Gallus uero peracto diuino sacrificio, sinistram omnium optimatum consilio perte constituit medesanūm uersus locum tutissimum. Pridie nonas Iulias, primum milites curare corpora: déinde armari iussit. per locum enim tutissimum transiturus erat: hoc est, per collis decliva: quae, lacunae: coeno sae uoragine, tarrus fluuius, riparum altitudo, arbusta praeterea, uirgultaq; hostibus praetereuntibus tutissima etiam reddebant. ad quae sine magno incommodo hostes peruenire non poterant. qui si praecipites ac peruicaci animo adoriri uellent: sua lassitudine dissipati uincentur. Ea ratio salubris consilii uisa est: ut inter eas angustias saltus, hostes uenetos tuto opperirentur. qui ubi dimicaturi essent: nescio quo animi furore, aut prae cipiti mente planum locum non reddiderant. Alii repentinae, & tumultuariae pugnae: alii mercenarii militis iopia, qui nondū i castra uenerāt id attribuunt. erant i hostili exercitu parmenses agricolæ: qui locorum rōnē nouerāt. hiber item plurimus cā poslubricos: & ieqtabiles effecerat

Rex interea tria agmina ingētia digerit primo
Ioannē Jacobū Triulcium præficit. in quo ccc.
equites erant: ac ducēti leuiter armati. Peditum
haſtatorū germanorū duo millia: quos qui par
ua tormenta manibus geſtabāt & bipennibus &
ſecuribus armati circuibāt. Exiguo interuallo
antequitabāt Soli, Comes Nicolaus Petilian⁹,
ac Frāciscus ſecc⁹ (hic dux ille captiuus erat)
de rerū euentu īter ſe colloquētes. Paulo poſt ſe
cundum agmen ſequebatur: cui Rex ipſe præ
rat. ſexcentiſequitibus conſtabat: id pugnam
uocāt Galli altissimo uexillo cōſpicuū. in eo eq
tes Sagittarii erant omnes quos enumerauim⁹:
& germanorum peditum robur ferē omni
um uirium Regis. poſtremum agmen pari
ſpatio ſuccedebat: in quo quadrigenti equi
tes erant: Pedites circiter mille. Reliqui ha
ſtati pedites agmen unum uel phalangem in
gentem conſtituebāt: quæ non longe ab equi
tum aciebus incedebat. Tormenta à fronte
primum agmen & ſecundum tarrūm uersus
tuebantur: Adeo disciplina militari recte cō
posita erant: ut nihil ordine excederet: neq;
miles neq; pedes uagus aciem exiret: Rex ipſe

duob' Cardinalib' tergo iherentib' agmina ob-
eqtabat. & quāta inter indoctos poterat eē elo-
quentia. (Prīcipes enim galli litteras negligūt,) duces omnis, ac equites peditesq; ad pugnam
hortabatur, nihil infractus, ferox regis animus
ununquenq; nominatim excitabat. Galli uero,
qui mira quadam religione regem suum co-
lunt, protinushis uocibus secuti sunt. Om-
nes uel uiuentes uel mortui ultima ui uicto-
riam tibi hodie daturi sumus ante conspe-
ctum tuum. Mox iubet rex ne quis uagus
agmen exeat: nēue quis praedē intentus fo-
cios deserat: aut gradum referat: ad uexillaq; re-
spiciant: memoresq; sint admonuit tantaē
& diuinae uictoriae: qui Italiae magnam
partem sola fama subegissent. & inuetera-
tae uirtutis: qua occidentis populos domuif-
fent: militesque Italos tyrones: militūm q; præ-
fectum iuuem sine rei militaris experien-
tia cum illis certatueros cognoscerent. Ludo
uici ducis milites imbelles: nullam præterea
in fuga spem: sed in uictoria tantum esse e-
docuit: Spolia item quae uobis scūm affertis
ex hostibus uestra sunt: omia auro, argentoq;

fulgent: Venetos nihil aliud q̄ arīma gestare ui-
deo. His dictis equites cruce obsignata fronte:
cymbri pedites deosculata tellure omnes ordi-
ne incedebant. Interequitabant tubicines, q̄
regio nomine milites ad hostium iugulos et
oculos hortabantur. Interea Franciscus Gon-
zaga praefect⁹ socio Rhodulpho patruo: qui
castra in tutissimum locum intulerant: uallo,
fossāq; munierant. & si magna ex parte arduo
cliuo tarrūmuersus suapte natura tuta erant.
Audit⁹ Gallorum aduentu: & perfecto | Deo o-
ptimo sacrificio, in cubiculum legatorum in-
tromissi sunt cū ducib⁹ oīb⁹. Primusq; Melchi-
or triuifanus annuente collega pauca in me-
dium protulit. Certa inquit hodie principes
ac duces optimi à deo optimo Diuōq; Marco
urbis nostrae præside uictoria nobis parata est.
Certus tibi Francisc⁹ Gonzaga triumphus est:
uobi⁹q; ceteris ducibus. ac militibus omnibus
opima spolia oblata sunt. Hostis Gallus qui
diuinis humanisq; rebus non pepercit ino-
pia fameq; quali clausi solēt: laborat: multisq; i-
tineribus. præruptisq; saltibus defatigatus est
hostibus circūquaq; septus: sine auxiliorū spe:

ádeo diuino fato derelictus est: ut qui inducia-
rum præposita specie, fugæ locum non iuuenit;
in summa rerum desperatione uersatur: Gla-
dio salutem quæret: ferro sibi uiiam faciet: Et-
si nobis ingentes copiae sunt: & ueteranorum
militum promptiores animi: tyronumq; fero-
ces: & quisq; pugnandi desiderio tenetur: cō-
silio tamen atq; disciplina militari opus est:
quae omnia etiam sine obsequio irrita sunt.
spolia illa neapolitani regni ingentia: quae
secum ducit uestra sūt, si hodie gallos praelio
domueritis. Subito tota contione manauit
laetitia. Verebantur duces ne Senatus Ve-
netus bellum protraheret. Tum Franci-
scus Gonzaga praefectus, Pátres inquit opti-
mi si fata nobis hodie propitia erunt, Ve-
neto Senatui uel uniuersac magis Italiae si nō
disciplinae militaris exemplum, fidei tamen
periculum in conspectu omnium uestrum o-
stendam. Et quo maius discrimin erit, relicto
huic patruo meo imperandi officio, ipse pilo
ac ense cum delecta manu uiiam inter hostes
faciam: nec rerū magnitudo: nec gallorū sūma
desperatio animum perturbat. Post hæc agm̄ia

duces & eorum ordo constitutus est. Numerus omniū copiarū in acies nouē more Gallico diuisus est: eo consilio, ut prima Gallorum acies: ac media, duabus Italīs attentius pugnando uexaretur. Ita, ut postremi agminis oblitæ gradum referre nequirent. Ipse uero præfect⁹, ac eius patru⁹ cū Rhanucio phrenesio ī postremum agmen hostium ab utroq; latere irrueret, dissipato eo agmine, priora facile a fugientibus perturbarentur: et cæteræ acies in promptum datæ subito imperata facerent. Prima acies Græcos milites leuius armatos continet dc. Petro Duodo duce: cui imperatum est, ut sū mū mōtis iugū a tergo caperet. hostes laceſſeret: ordineq; disturbaret. Secunda, quae ex Italīs equitibus cataphractis constabat quingentis decem Rhanucio phrenesio: Aloisio Auogario sociis. Tertia peditum phalanx cui Gorlinus Rauēnās, & alii duces præerant, iiii. milia continebat. huic, ne magno interuallo à pfecti agmine distaret: locum designauere: ut titubantibus protinus subueniret. Comes Bernardinus fortebrachius: Vincentio Corsico: Ruberto Strocio: Alexandro Beraldo pa

tauino: Iacobo Sanguignano utinensi: Aloisio
Vallaresio patricio: Marco Martinego: comiti
bus Brandolinis sociis cum equitibus ccclxx.
cataphractis quartum agmen dicit: cui, ut
postremum quoq; Gallorum agmen adorire-
tur, imperatum est. Ioannes uero Franciscus
Acaiazanus Comes, sociis, Galeacio & Anto-
nio maria palauicinis: Hānibale Bentiuolo bo-
noniensi: & Galeotti mirandulensis filio cum
equitibus cataphractis dl. xxx. ut secūdam Gal-
lorum aciem aggrederetur, iussa accepit. Inter
haec duo agmina, duo millia peditum distri-
buta sunt. In sexto agmine ccclv. milites dicit
cum Thadeo motella socio, Alexander coleo-
nius: quibus iussere: ut fluctuanti ubi opus es-
set acie suppetias ferrent: ob id paruo interual-
lo distarent. Comes Antonius pariter urbinas,
ut pari spatio sequeretur, admonitus est. hunc
ex ducibus sequebantur, Comes Ioannes Fran-
ciscus Gabarensis: Carolus seccus: Antonius pi-
us: Ioānes rippa Veronensis: et anguillarenses:
Io. Gradenicus patrici⁹: Lazari⁹ ariminēsis: Pe-
trus chieregatus. Tutius Cyprius. Philippus
Macedo cū cccclxv. equitib⁹ Cataphractis. Po-

stremū uero cataphractorū Carol⁹ melitēsis re-
git: Talião Carpēsi: Angelo sc̄ti angelī: ac laco-
batio ueneto sociisducib⁹ eq̄tib⁹: cclxxx. cui im-
parūt ut castra seruaret: cū eo Nicola⁹ sauorgna-
nus cū peditib⁹ mille aderat. Nonū eq̄tū leuiter
armatorū erat: itē quos & scorpionum milites
erant ī sūma cccc. Io. Græco & Sōcino benzono-
ducib⁹. tormētorū itē ordo ac rō hīta ē. Dimis-
sa deīde cōtione dū securarēt milites: speculato
reshostiū aduentū nunciāt: triaq; agmina haud
procul abeē obfirmātes. quod ubi in tota castra
ptulit rumor: repēte tubicinum clamor ad ar-
ma milites excitauit pugnādi auidos: qui partī
ieiuni partī recreati ī eq̄s stetere. agmina q; mil-
ites haud impigre secuti sūt. Legati Veneti euētū
rei iuxta postrēa agmīa expectabāt: ut si opus
eēt impatoris officio fungerentur. Verū inter se
ex dubio pugnāe euētū perniciosū Italīæ īmo fe-
rē totius orbis discrimen pensitabant. Regem
si superari contigerit nihil præter exercitum
& impedimenta amissurū: uerū amissō Vene-
torum exercitu totam protinus Italiam ad ex-
tremā uenturam: sed instantem pugnām ne-
cessario Ineundam esse fatebantur. Interea Gal

Ius Rex agmina per collis decliuaducens cum
plueret miro modo compacta: per æqua in-
terualla: impedimenta uniuersi exercitus, quæ
īnumera erant: & mulierum gregem sum-
mo colle seruabat: pedites tormentaq; agmi-
na circuibant. Appropinquatibus itaq; Vene-
tis Galli in hostium agmina primi tormenta
emiserunt: quæ magis pauorem, ordinumq;
perturbationem nouo præsertim militi, q; stra-
gem intulerunt. Tum Veneti incredibili pu-
gnandi desiderio audito tubarum signo: & ex-
orto per agmina ingenti clamore: ex quo cūq;
agmine strenui iussi sūt procedere: qui hostium
acies agresli sūt. Franciscus Gonzaga postremū
Comite Bernardino fortebrachio cū altero a-
gmine: Mediū Acaiazanuseodē fermē momē-
to oēs in hostes irruūt: qui obiecta fossa: aggere
inaccesso: flumē Tarro: iterectis uirgultis spi-
netisq;: ac imbre dissipati proni i hostium agmi-
na magno īpetu irrūpunt. impigre pedites qdā
sequūtur: sed eqtēs ferē soli pugnā cōplēt: multi
fossa cœnosa inuoluti cadūt: alii flumē nō trāse-
unt: qdā lubrico aggere prolabunt ī cœnū. mul-
ti loci iniqtatē timētes citra flumē cōstitere: sed q;

strenui pugnā iierantiā discordes: nec ad unum
íteriū íperiū uario tumultu gladios miscēt, cædes
undiq; increscit: nec uictore dignosci po-
test. Quidā ex uenetis relictis agminib⁹ formi-
dātib⁹ ducib⁹ í hostes irruūt moræ ípatiētes ad
uirtutis & animi ostentationem. Alii imperiū
frustra exequabantur angustiis retēti. comes An-
tonius urbina sagminis dux loci iniquitate
gradū nō intulit. Veneti quidē aīo maiore, galli
maiore industria pugnant. Nanq; non medio
cris formido eorum animos incesserat, ac hosti-
um multitudo perterruerat. Francisc⁹ Gózaga
praefectus magis hic militē agēs q̄ i peratorē: in-
festo pilo p̄rō cōcursu cōfossō hostis pectore a-
gmen pturbauit: gladioq; exīde acriter pugnā-
do multa cæde ad íteriora agmīs penetrauit: cō-
fossūq; mutaturus equū ad suos rediit. Tū Rhō
dulph⁹ eq̄tes, peditesq; cruent⁹ quoq; ad pugnā
hortabatur: & iueterat & uirtutis noīatī admōe-
bat uiros. Tota n. postrema gallorū acies pauor
fluctuabat. tum Galli latiniq; palantes manus
conferunt: adeoque implicantur: a' deo im-
pigre utrinq; Gladios stringunt: ut qui uicto
resuicti q; essent à nemine dignosceretūr. & ita

omnes cohæabant: ut armisarma pulsarent.
Impedimenta statim nouo furore perturban-
tur ab equitibus leuiter armatis: qui prius Gal-
los pedites retroferre pedē coegerant: hos secuti
Græci milites qui cuncta ex iugo despexerant
tanq; aquilæ decurrerunt. Hi hostes & suo stru-
cidādo ea diripiūt: quos & latini pedites pleriq;
ob auaritiam relictis ordinibus contra militiæ
iura sequūtūr ualido ruinæ incitamēto. ingens
igitur rapina nullo ordine miscetur. in hoc tu-
multū Rhodulphus Gonzaga in medio hosti-
um agmine, memorabili edita pugna, aperta
Galea, in facie grauiter uulneratur: ac protinus
concidit. Rhanucius pariter à pluribus simul
Gallis post multas cædes opprimitur. Comes
Bernardinus fortebrachius uit strenuissim' in
quissimo loco & piculi nō ignarus Gallorum
aciem dissipato agmine aggreditur. Tū hostis
cōpositalis cōfusos milites excipit: hi mutuis
uulnerib' pugnāt: à plurib' sq; pauci oppressi
interficiuntur: Alii palude inuoluti necantur:
quidā aggere ac flumī earcentur: retroq; cedūt.
Ipse ductor Vallarezzo acriter pugnanti opem
latur' à plurib' hostibus circūseptus opprimit:

Collis Galea in capite grauiter malleo uulnē-
ratur: moribūdūsq; equo concidit. Agmen, cui
Ioannes Franciscus acaiazanus præfectus est,
dissipatur bombardarū terrore, magisq; cæde. so-
lus Dux cū paucis strenue pugnam init: in quo
Ioánes Picininus, auitæ gloriæ studiosus, occu-
buit. ac Galeacius corrigiēsis. ex cæteris eq̄tibus
xiiii. desiderati sūt. reliq; milites abiectis lanceis
& armis leuiores fœde terga uertūt: Parmāq; pe-
corū mō fugiētes cōtendunt. quidā Carolus, co-
gnomēto ingrat⁹, oēs duci ad macellū, ducē ob-
iurgādo, clamabat. Crebris undiq; ignib⁹ cælū
inicat. tormentis tonat. ploratibus, clamoribūsq;
cōpletur. Pilæ ferreæ, aeneæ, plumbeæ sibilatæ
subliimes feruntur. quae sine cæde militum,
& peditum, ordines disturbant. In eo pugnati-
um tumultu, Comes Nicolaus Petilianus, qui
hostium agmina antecedebat, nacta occasio-
ne, spōte se se Venetis dedit: qui suo adiūtu ani-
mos multorū titubat̄es crexit: & agmina nuta-
tia cohortando, stabiliuit. hic legatis Venetis
Gallos in summa trepidatione esse primus de-
nunciauit: eosq; haud dubio terga daturos: ob
id persequendos es̄t: quibus satis est hostes de-

pulisse: contentosq; esse sola fuga. pedites qui
inter utraq; agmina dispositi erant: inter quos
plurimi ex ueneta plebe ancipiti pugna ma-
nus miscent. nec Gallus nec Venetus dignosce-
batur. ex iis circiter cc. Hieronymo Genua duce
desiderati sunt: soliq; in ea parte pugnam susti-
nuere. ductor in iugulo uulnera^c, & manu inu-
tilis redditur: Parua utrinq; torméta irrita fue-
re, puluere inflamabili, hymbre madefacto, ma-
gno torméto Iacôb^o salern^o Veronésis in postre-
mo agmine colliditur. alter miles sublato equo,
i pedes stetit ill^o efsus. ex hostibus nemo singulari-
certamie audet concurrere. sed plures singulos
aggreduint: protinusq; ad uexilla redeunt. nulla
n. Gallorū acies ē uel peditū phalanx: quæ sine
uexillo manus conserat. sciuit enim quo redeun-
dum sit dissipati milites. ex Græcis pauci pug-
nant. inter quos Petrus busichius & Nicolaus
nonésis uulnerantur. reliqui i pediméta corripi-
unt. ex Gallis pleriq; amissis armis, supplices, an-
nulos, pecunias, monilia offerunt: deinde ad suos
redeunt. Legati Veneti iuxta castra obegit atque
fugientes milites ignauos præ nimio pauore nullo
hoste persequente (terror namq; plerosq; iuaserat)

coercent: grauiterq; uano metu increpant . sese
inermes ostendebant: ut sisterent fugam & secū
essent, adhortantur. Comes Nicolaus peti-
lianus agmina inferre subsidio pedem suade-
re non cessabat. nec tantam tamq; diuinam ui-
ctoriae occasionem oportere negligere acclama-
bat. uiictos, fugatosq; Gallos esse, si agmen unum
auxilio gradum intulerit. Ductores discrimen-
timentes cunctando certamē differunt. Interea
dum acriter pugnatur: quidam peditum duces,
qui nec nomine digni sunt: siue dolo, siue au-
ritia legatis denunciant, Italos bello fractos:
cogiq; militem nouo stipendio oportere. Alter
item Melchiorem triuianum obuium ut fu-
ga se redimat, hortatur. cui legatus sine inter-
missione respondit: nequaq; uictorib' fugiendū
esse. Nam & si ab hostibus uinceremur: satius es-
set in prælio trucidari q; ob male res gestas a Ve-
neto senatu capite puniri: fortasse ille exercitus
ruinam optabat. Interea multum sanguinis fū-
ditur. nec timido nec ignavo qui pugnam trās-
tarrum inierat: cessare nūc licet. Galli paulatim
pugnando gradum referunt per collis decliuā.
ueneti uel saucii insequuntur. Franciscus Gō

zaga præfectus mutato equo eminens militem
rursus cogit: & delectis militibus, pluribus in-
terfectis hostem persequitur: instatq; maiore
conatu. Barbontémq; nothum regiæ stirpis ce-
pit: & Miolensē principe in, aliiq; milites nobi-
les à Venetis capte sunt. plures interfici. Rex
Gallus nec crista nec armis: minus itē sublimi-
tate eq; a cæteris dignoscetur ne hostibus ad in-
cessandum incitamētum daret: sed in agmine hu-
milis delitescet: & regia insignia deposuerat:
ne in prælio proderent: Gallostandem cedentes
Veneti pauciores insequuntur: illi statim præ-
cipites in collem abeunt contra Venetorum ca-
stra: direpta tādē p se pugna latini ad socia agmi-
na redeūt. deinde omnes in castra se recipiunt.
Hæc pugna intra horæ spatiū peracta est: in
qua tot nobiles duces interiere: in gallorū exer-
citū circiter mille desiderati sūt. in italo uero ad
duo millia. ex Gallis Itē calones līx. eq; qui inter-
fecti fuere. numerū cæforū auxere. ex optimati-
bus xii. cæsi sunt: Ex qbus Vardus aristē⁹ Dux sa-
gitariorū: Dafonus & Semplēsis natalibus præ-
nobiles: Torsuensis: Chandensisq; pecuniæ lo-
cuples: Benonēsis: Lemerlensis: Chetensisque
barones: frater turonensis principis grauiter

d

uulneratus é Dux uigilū regius: Amprutensis,
eq̄tum sagittariorum dux tormento contritus
est: hi atrisauibus dimicauere. Capti fuere, præ
ter quos dixim⁹, Cherensis nothus principis fi
lius: Bonnionensis nothus regius: Borsensis di
tissimus: Forensis patricius ualde opulentus.
ex nostris uero circiter cc. equites. Vbi hostium
agmina fuerant similis ruinæ strages uisa est à
nobis: nobilium ducum & Gallorum & Italo
rum: illos calceorum deformis magnitudo ad
miram leuitatis ostentationē uel in armis ipsis
discernere dabat: quos & scalæ ab equorum sel
lis dependentes iusta latitudine excipiunt: un
decuorū pari argumēto ingens nūcrus digne
scēbat. ex latinis uero præter quos supra dixim⁹
Vincētius corsicus honestis uulneribus cōcidit.
Rubert⁹ itē Strocius & Alexāder beraldus socii
ī mediis hostiū cadauerib⁹ repti sūt. Petr⁹ Map
pheus & Hieronymus recalchus ueronenses loā
nes malūbra uenetus strenui in interiore hostiū
agmīe cecidere. hi egregia morte āte oculos iace
bant sine crōre. oscula. n. uulnerū imber col
luerat: oēs in ora proni sicut dimicātes aduerso
corpore: uulnerib⁹ plurib⁹ ī iugulo acceptis: q
acrius q̄ cauti⁹ īter hostes dimicauerat: quibusq;

prospera fuerit pugna strenue dimicantibus nemini ferè certū fuit. Eqt̄es latini cathaphracti graues p̄ iniq̄ sc̄p̄ angustias: fluminis mobile glareā: ripasq; inaccessas ægre subuenire potuerūt. Galli expeditiores leuiusq; armati ex declivio collis subsidio cōpacto agimie procurrebāt. uerū neq; Gallus neq; Venetus in pugna cruentissima persistere uoluit. Veneta tamen ingentia agmina quæ infra teli iactū immota manebant ueluti imperia expectantia metū Gallis incutiebant. Avaritia Item ad prædā Græcorū militū procurrétiū pugnādi suspicionē attulerat. In ea pugna Gallorū ipedimēta innumera oī opulentia ditia amissa sunt: in quibusauri: argētiq; pōdus ingens reptum est. Gēmæ, monilia, uestimenta, & maximus luxuriæ apparatus à Veneto milite direptus est. & illa ingēs regia præda: quā ex Neapolitā regno exultans Rex in Galliā triūphans asportabat. Inter milites diuisa est græcos, & pedites latinos. In hūc. n. diē totius anni discrimina fortuna accumulauit. cūmq; plus milites raperent, pañim strata erant loca uilioribus sarcinis, q̄s in compatiōe meliorū priorum militū avaritia calonibus, lixīs, rusticisq; conte mnedo reliquerāt. & tabernaculū regis oī luxu

& opulētia instructum ad uilissimos milites p-
tuerit. In summa præda oī sequenti die interfoci
os græcos ne quiter diuisa fuit: quæducētis mi-
lib⁹ aureorū æstimata ē. Vexilla quedā ducū pe-
ditū ī manus uenetorū puenere. equorū, mulo
rūq; ī finitus penē nūerū ī castra perductus est.
inter ipsos uictores dum dimicaretur hostis erat
qui pretiosiorē occupasset prædā. dolabris pre-
tiosæ artis uasa argētea cōcidebāt. Ex regio ap-
patu abacus oī sex auro argētoq; cubiculi scri-
nia rapta sūt: ī qb⁹ uestimenta, stragulae, pistro-
mata, & uasa cōuiualia: quæ reges lōga ī perii pos-
sessiōe cumulauerāt. facelli sacri libri pretiosi,
tabella gēmisornata, & sacrif ueneranda, annu-
li prætereagēmis pretiosi. In ipsa præda librū
uidimus, in quo pellicū uariæ formæ sub diuer-
so habitu ac etate ex naturali depictae erāt, pro-
ut libido in quaque urbe, ac uesanis amor eū
traxerat: eas memoriæ gratia pictas secum de-
ferebat. Interea Rex Gallus postq; castra locau-
erat de fuga incerta consilia uoluebat, periculo-
so a longo itinere Hastemuerus obuio. metus
regem turbabat, ne ab utraque parte hostibus
occluderetur, tot urbibus, oppidis, fluminibus
que interiacentibus. At pro sepeliendis ca-

ueribus iduciæ datæ sūt: Rex protinus caducea
torē misit: qui sine tubicīe ueneto īgredi castra
non ausus est: Is comitatus ad Franciscum Gon
zagā præfectū, & legatos uenit: à quibus cū indu
cias trium dierū peteret: hi ad meridiem dūta
xat sequentem cessationē pugnæ pæcticiā ægre
permiserūt: Interea mixti sparsim latini & Gal
li suos quisq; quæritans: quos nouerat: pacē fu
neri pro more dabat. Vidi mus corpora fortiū
uirorū exerta ex interuallis à pluribus spoliata:
primi cariora ornamenta, uel uiuis detraxerant
milites græci: ac latini: deinde rusticorum inco
larum greges e sūmis mótiū iugis pugnæ euē
tum spectantium: arma sustulere: ac postremo
calonum lixarumq;: qui nudos tunica intima
detracta passim mortuos & semiuiuos relique
re: nec equorum corporibus in uitamento mi
nimo uis ac libido pepcit: sellas, equorū tegu
menta: tergora & soleas deniq; reuulsas uidim⁹:
lācearum fasces laceratos: alibi integros, tela inu
mera: sagittas: pilas ferreas: æneasq; & alia humi
coniccta uidebamus: saucii plurimi nudi inter
cadauera repti sūt: partī opē petentes: partī semi
mortui: fame: sanguinis profluuiio confecti: ac
tolis uapore siti exerta lingua fatigati aquā po

scentes: in ea re nulla crudelitatis facies deesse uisa est. Hi circiter c. xv. fuere: inter quos & Galli mixti erat, confœdata cruore, limoq; facie seruitutem metientes: qui sine delectu in castra ueneta delati a uulnorum medicis curabatur impensa pub. Quidam amputatis manibus, pedibusq; collapsi intestinis: nudo cerebro, spirabat: adeo uitæ contumax natura est. Plurima cadauera Tarro flumine in padum deuoluta sunt. reliq; plus q; duo millia quingenta feris relictæ sūt in humata solis ardore & imbre tumentia: quae punctim ferè omnia sub iugulo, uel in facie uulnera ta erant: tormentis uero pauca contrita. Galli plurimi primo concursu prolapsi concidere. Pila enim breuiora gestant: ob id priores ictus sensere: uerum Galli gladio aptiores uidebantur: Nam quo breuior est, eo aptior habetur. Arbitrantur plerique gallos exigua manu ita los fugare potuisse: si ausi fuissent ultro gradum inferre: Quos locorum angustiae coarguunt. Comacto enim agmine latinos loci iniquitate laceſſere non potuissent: qui pari conditione per angustias, paludesq; dispalati, fameq; domiti quinque Venetorum agmina integra minime profligassent: nec latius ex

tendi acies patiebantur angustiae. Verum Co-
mes Acaiazanus rem dubiam esse ratus, pu-
gnam sequenti die expectans perpetuos nuni-
tios ad oppidum Colurnum iuxta padum, mi-
serat: ubi soror sarcinas quæ in arce erant: col-
legerat: Vt si latinis male pugnare contigisset.
litteris admonita diuitias omnis in nauiculam
in promptum datā protinus deportaret: nec ea
nocte scribendi defuit cura, ut de rebus certior
ficeret: eius milites plurimi hac die confugere:
nec uulpem oblatam uenari uoluerunt: no-
uo castrensi adagio. Vesperi itaque cum lega-
ti Veneti se in castra receperissent: Dispositis
a praefecto excubiis de pugnae euentu Se-
natui significarunt: Litteræ quæ citius q̄ cre-
dibile sit crebris periusta interualla tabella-
riis: Augustino Barbadico Principi sapien-
tissimo redditæ sunt: quæ maxima totius ur-
bis expectatione, in populum effusa omni ci-
uitate: in frequentissimo Senatu lectæ sunt:
quarum summa erat exercitum cum hoste
conflixisse collatis signis: plurimos utrinq; cō-
cidisse: saluū deniq; exercitū esse. Euentū nanq;
præsentis pugnæ in tantis rerū pturbationibus

ad huc nō satis sibi cē pspectū: nūciarūt: uerum
sequēti se epistola rem ad unguem significatu-
ros. Hi uictoriæ ignari conuersis partī militib⁹
ad sua tentoria ut diuiderēt spolia: partim ob in-
suetam armis multitudinem in fugam concita-
tā, uarioq; castrorum tumultu: quiq; hostium
damna non cognouerāt: Vix ea significare po-
tuerunt. Senatus igitur Venetus, ac uniuersa ci-
uitas deteriorem fortunam existimans lectis litteris:
in summo discriminem uersari arbitra-
batur: quādoquidē nihil specialius ex iis intelli-
gi potuisset: Suspitionem tē terrim& fortun& au-
xere litter&, quæ Ferraria eadē die delat& sūt: qui
bus simulato mōrōre Venetos bello fractos fuis-
se denūciabatur. Eadē fermē Ludouicus medio
Ilanensis Dux à Comite Acaiazano litteris acce-
pat non sine magna animi perturbatione: qua-
rum exemplum ad Senatum miserat: Vario igitur
tumultu uniuersa ciuitas fluctuabat: Donec
Senatus sequenti die de rerum omnium sta-
tu particulatim litteris certior factus, despera-
tam uictoriā omnibus patefaceret. Exorta
est praeter spem per totam urbem laetitia per-
specta uictoria, cognita magna ex pte praeda: ac
hostili metu, qui pugnare non auderent: sed

modo inducias modo pacem supplices pete-
rent: His ordine acceptis Senatus decreto Deo
Diuo q; Marco præfidi publice gratiæ aguntur
et ciuitas genus omne laetitiæ effusum celebrat.
Interea igitur Gallus conuocatis in cōtionem
primoribus: Ecce inquit proceres multa cēde
multoq; sanguine perfusi in hac cruentissima
pugna hostes post terga tandem, & si per q; in-
fortune, reliquimus, pluribus impedimentis
amissis: satis tamen fuit parua manu tantum
euasisse discrimin. Summa enim foelicitas es-
set, si omnia prospera euenirent. Sed ferendum
ē si fortuna totius anni mala omnia in hunc
diem congesserit: quæatra nobis prænunciata
fuerat: Ita ut fame coactus magno periculo a-
missa gloria, amissio regno, amissio triumpho,
relictis in apulia, calabriaque militibus, par-
uiscopiis domum mihi redeundum sit. Sed
hoc uno laetor, quod milites nostri summa
uirtute, uera militari disciplina, pugnauerunt:
pauciq; ex nobilib' & cæteris militib' nō multi
desiderati sunt. pauciores saucii, Nihil qdē sub
cœlo diuturnum, cedendū est quandoq; for-
tunæ: Bellum cum Alphonso rege & filio si
ne cruore confecimus. Sed oīa Veneti nobis

immutarunt. Id regnum non mihi, sed uobis omnibus partum est: nos regno amplissimo lo-
ga successioē fruimur: reliquum est: ut quan-
ta maxima pōt celeritate uniuersus exercitus
in tuto collocetur. Sed tu Triulci Præfectum ca-
strorum iuuenem, puerūm ue sine disciplia mi-
litari prædicabas: malus puer mihi eo die uisus
ē: q̄ si ip̄lano pugnare contigisset, lōge pessim⁹
fuisset. Dimissa contione cœnauit: Eaq; nocte
in alieno quieuit tentorio. Excubiæ dupla-
tis ordinibus in maxima rerum trepidatione i-
peratæ sunt: ignes perpetui in castris erant: ma-
gna noctis pars à ducibus in consultatione cō-
sūpta ē: Summa consiliorum fuit: ut sub indu-
ciarū specie hostis deciperetur: & ipsi fugam cor-
riperent. Rex nonis Iuliis caduceatorem ad Ve-
netos Legatos mittit: qui ītrmissus corām præ-
fecto castrorum & ceteris ducibus nuntiauit,
Argentonum nomine regio colloquia deside-
rare: Assensere dictis legati: dum discedere uel
Iet caduceator à præfecto exercitus interroga-
tus est: quot ex Gallis optimatibus cæsi fuisserint
in pugna: Ille circiter. xiix. uel mortuos, uel ca-
ptiuos defleuisse Regem respondit: Præfectus
duos uiuere indicauit. Notum magnum Bar-

bontem: & principem Miolésem: non nullosq;
 equestris ordinis saucios seruari: reliquos mu-
 tua uicissitudine trucidatos esse: dimisso cadu-
 ceatore cū Legatis exercitus Præfectus Comite
 Acaiazano: ac Nicolao Petiliano Argentonū
 legatum Regium ad Tarrum expectaturi deue-
 nere. fluui' enim utriusq; exercitus arbiter erat.
 Argentonus cum primum uenisset nuntiauit
 Maclodiensem Cardinalem statim uenturum:
 qui cum in planum uenisset, constitit: & insidi-
 ast imere simulauit: nec ad colloquia, ut ueniret
 audere uisus est. Interea diutina cunctatione
 Argentonus strenuos Venetorum militum a-
 nimos summopere laudauit: qui omni incom-
 modo neglecto pugnare uoluerint: Et utrūq;
 exercitum paruo momento cruentissimam pu-
 gnam confecisse. Legati uero multa aduer-
 sus Regem protulere, illum fidem non seruasse,
 oppida pontificis diripiuisse: & urbes plurimas
 socrorum occupasse: & mediolanensis postremo
 Ducis Nouariam cepisse. Præfectus uero see-
 grium facinus tentasse inquit: Barbótē du-
 cé pro rege cepisse uestiméti similitudine dece-
 ptū: nec aliud in ea pugna optasse, q; regé equo
 sublimē dignoscere: ad quē tota acie neglecto oī

discrimine irrupisset: At Argétonus inqtnō fa-
cile posse Gallorū regē capi nisi de leto oī exerci-
tu: quē oēs sūma ueneratione & colunt & tuen-
tur: His dictis īfectare utriq; in castra rediere. Ve-
speri cū in cœna Legati essent: idē regius Cadu-
ceator supuenit: īgressus nunciat Argentorum
regio nomine colloquia desiderare : & eadem
quæ Cardinalis statuerat , dicturū: illi respon-
dēt horam suspectā esse: militibus furore percī-
tis: sed sūmo mane opportunū fore: ille nō pri-
us q̄ uicta fame, discessit. Legati p̄cognita Gal-
lorum trepidatione: uisa deniq; præda, uictoriā
oēm exactius Veneto senatui (ut dictū est) signi-
ficauere. Per id fermē tps senatus uenetus classis
impari Antonio Grimāno litteris īpauit: ut
statī corcyra solueret: Stratiotasq; traiceret in
apuliā: ut urbes: quas Galli possiderēt: omni ni-
xū expugnaret: hic depositis equitibus & omni
milite, Monopolim urbem ui protinus occupa-
uit. in qua pugna Petrus Bembus dux triremis
fortiter pugnādo bombardæ iectu contritus est:
& prædæ ciuitas data est, saluis sacris aedibus
& muliebri sexu: qui in templis imperatoris
iussu custodit' est: arcēq; deinde sub cōditionibus
a præfecto quodā gallo in ditionem accepit

Impositoq; præsidio Neapolim uersus nauiga-
uit. v. idus Rex Gallus ducib' oib' assentienti
bus post primas uigilias frenato equos stare: &
uniuersū exercitū in armis eē iubet. Idq; p tubi-
cinē totis castris significauit simulās se idem p
exploratores ab hoste ueneto fieri accepisse: ne
tumultu & pauore castra fluctuarēt, uigiliasq; i
tētiore cura seruari iussit. Ergo ignib' ppetuis fo-
lito maioribus, tota regia castra fulgebāt. Ipse
cum ducib' q̄ acceptissimis agmīa lāto similis
circuibat, & ad pugnā oēs parari suadebat: &
sarcinas colligi ut pugnando discederent. So-
licitudo uero Venetos uigilandi dūtaxat tene-
bat: secundam sequenti die pugnam expectan-
tes. Nec defuere exiis qui uigilias custodirent:
qui significarent tumultus i Gallorum castris,
& equorū hinnituse xaudiri: unde ad arma mi-
lites excitarū ex tabernaculis horrido tympa-
norum pulsu: qui exinde nihil aliud exaudiē-
tes quieti rursus corpora dedere. suspicio, quæ
non uana erat, per seruēdit. At post primas ui-
gilias Gallus collectis sarcinis territus, sine tu-
bæ signo, precatus ut prospere & inscio Vene-
to aufugere posset: ac pugil ea nocte ad fugam
tantū se accingebat. In tentorio quotam mō

noctis horā quarebat: mō uigilias recte seruari
iubebat. circūstabant tētorium ordinum duces
sine somno ad accipienda imperia. Ille tādem
ut equos cōscenderent īperauit. Et trebiām uer
sus Triulcio duce iter facere iubet: Milites ubi
regis fugam tandem deprehendēre: exustis tēto
riis quibusdam & tegumentis equorum aureis
cōcīsis quorū frusta humi cernebātur, sepultisq;
quibusdam tormentis: ac uasis militaribus: iū
gulatisq; equis in prælio fauciis: qcquid grauissi
mum onus erat igni tradidere: alioqui hosti
um esse confitebantur: Vnde collucentium
ignium uis illa erat: qua eos adhuc castra te
nere credebāt Veneti. traditum est illos quosdā
faucios: alios iūalidos: q agimē seq̄ non poterant
eruculētia barbara necasle. Legati Veneti cogni
ta tandem hostium fuga conuocatis ducibus:
eos fugientes persequi statuerunt: miserūtq; ad
inceffendos à tergo, remorandosq; Petru duos
dū præfectum militum græcorum leuisarma
turæ cum equitibus suis, ac comitem Acaia
zanū cū italis leuiter armatis. At illi prædæ ītēti
in sequentem diē rēdistulerunt. Ob id legatus
Melchior Triuifan⁹ excādescēs e tabernaculo
plerosq; excitauit: qui hostes segniter p̄secuti sūt

Tradūtī hac Gallorū nobili fuga Acaiazanum
Comité ac Fracassiu frates Regé gallū fugiētē
salutasse: magna totius exercitus suspitione: &
pr̄etereuntibus Gallis fame marcescētib⁹ icolas
alimenta obtulisse: ne fugiētes famis desperatio
ne iūcos & oppida cremarent. Interea torméto-
rū supplemēta cc. bigisonerata Verona ī castra
sero missa sūt: quæ castrorū magnā partē munie-
rūt: a cōtormētorū magistri: quos pugnæ tēpore
desiderarūt duces. Verū ī eo pugnae furore: nec
puluis accensibilis: nec tormentorum peri-
ti reperiebantur. Itaque uis omnis in dextera
posita fuerat. hac die dum sarcinæ colliguntur:
Melchior Triuianus legatus exercitus saucios
omnis: qui castra sequi non poterant: Par-
mam misit: quibus Senatus nomine pecuni-
as effusim ipse clargitus est: & medicos uulne-
rum adhibuit non parua mercede: lectulos hi-
laris senex classis. q. proipator circuibat: beneq;
sperare omnes hortabatur: inter hos & Galli
saucii cogniti sunt. Demirabantur parmen-
ses Senatus Veneti clementiam: ac miram er-
ga subiectos pietatē. Senatus ī terea cū de psequē
dis hostib⁹ līas legatorū accepisset eorū sūiam
large probauit: qui singulis dieb⁹ equitū & pe-

ditum supplementa sine intermissione mittebat. Legati amotis castris impedimentorū tedio tormēta eadem Veronā remisere: uerum senatus alia singulis diebus assidue conflabat: nec cessabant ab opere tormentorū artifices: qui tū mari tum terra omnia subministrabant: Senatus impiger totius belli onera solus substinebat. in Germania: suevia equitum peditūmq; delectū habebat: Itē ī Illyria Dalmatia: Græcia: Trāspadana regione: omīto Romā: Bononiā: Mantuā: Flaminia omnem: in quibus Venetorum pecuniae diffundebātur, Classis quoq; numerosa sine sociorū auxilio leui momēto para ta est: quo magis mirum est: ad belli necessitatē ciues omnes aurum argentūmq; lāti ærario deferebāt: nullusq; seculo nostro princeps est, aut res pub. quæ puriorē monetam spargat: adulterātesq; sæcūlius puniat. ea pecunia nil apud oēs nationes carius est. quam nemo respuit. punit & qui alienam monetā adulterant. insignāda pecunia idem pondus eādē metalli sincāritatem quæ multis sæculis seruata est: mire custodit, purissimo senatui puro ac mundō metallo uti conuenit. iiii. Idus Iulias Leg. ri speculatores primū, agmina deinde præmisere: ipsi

postremo secuti sunt. opportūe. n. ex Opiao ui-
co discessere īgruētib⁹ morbis: quos odor cada-
uerum totis iacētiū cāpis ardēte syrio excitabat.
Ad Sāctū Doninū oppidū imbre ferē ppetuo:
a clubrica uia peruenere: qua impedimēta diffi-
culter sequi poterant: unde ea nocte Legati in
foco īcommode iacuere. Hic accepere Gallo
rū agmīa bidui īteruallo magna itineris spatia
cito exercitu confecisse. Vnde Legati Senatū
significauere frustra hostes psequēdos eē. Ludo
uicisq; Mediolanēsis Dux Nouariā a gallis ca-
ptā reddi iure fœderis requirit: traiiciēdāsq; ob
id trans padum copias eſſe. A Senatu igitur lit-
teras de traiiciendis copiis legati accepere, qui-
bus fidissimo præfecto exercitus cōmēdabatur.
vi. Idus Legati Placentiam uenēre: qui sine exer-
citū in urbem recepti sunt. Quinto Idus Tre-
biam superarūt, Romanorum exercituum, &
cladium testimonium: ac ad Sanctum Ioannē
oppidum peruenere cum omnibus copiis. Vn-
de ex Venetis militibus circiter duo millia: ad
Dortonam, Alexandriām q; statiliensem præsi-
dio firmandam mittuntur: ne Galli praetere-
untes iniuriam foederatis urbibus īferrēt, néue
ciues titubantes ad deditiōnē excitarēt. Hic au-

diuimus gallos prætereuntes nimia famis impa-
tientia semicoctos, profluente adhuc sanie cō-
māducasse fues: atque in emendis rebus ab in-
colis præter opinionem omnium mira absti-
nentia usos fuisse: & si rustici in plerisq; locis
fluviorum pontes diruerant ad remorandam
hostium fugam. Alii uero illos reliquerant
pro cuiuslibet animo: & studio: At Galli mi-
ra celeritate ripas fluviorum altissimas: ubi pō-
tes diruti iacebant: prostrauerat: Saucii uel itine-
re fatigati galli: qui interierat secundum uiam
sepulturae dabantur: tuimulorum frequētium
indicio: In hac suga frater Turonensis p̄cipis
obiit: ac sine feralibus officiis terrae datus est.
Quarto Idus ad Clastigium uetusissimum op-
pidum castra perducta sunt. Hinc sequenti
die Casetum: ubi ponte padi ripas Mediola-
nenses iunxerant: In eo exercitus præfectus
ordinem prætereuntium disponebat: ne im-
pedimenta equitibus: peditibusq; mixta ce-
leritatem perturbarent: Fustibūsq; temerita-
tem coercebant. Itaque paucis horis uniuersum
exercitum miro ordine traiecit: Summoto pro-
tinus ponte, ad Sanctum Georgium oppi-
dum castra locata sunt: Hic sequenti die Lau-

rentius Auogarius Sanguinarius alioqui miles : & in patria pluribus caedibus cruentus: la-
ceis a pluribus in media uia confossum iacuit;
Sed nulla lex est: cōtra prisorum obseruatio-
nem: quae in castris homicidam, insidiatorem,
seditiosumque puniat: pudet nostri sacerduli:
Qui sanguine propinquiores erant isidiarum
libellū dedere: inimici scelerum pœnas meri-
to luisse responderunt: Legati homicidii cau-
sam ad Senatum retulere. Hic nuntiatum est
Gallorum Regem Hasten peruenisse ad Ita-
liæ terminos: ibi q; fessum militem magnis i-
tineribus uires recolligere iussisse: Hic conuo-
catis copiarum ducibus: ac caeteris principi-
bus in cōtionē processit: Parua inquit ma-
nu, tot tantisque itineribus confectis appenni-
nas angustias, tabescentibus fame ferè mili-
bus, Venetorum manus, & sociorum tandem
euafimus: Deo igitur optimo, maximo gra-
tias ingentes debemus. Supereft ut hic collatis
auxiliis: recreato milite fesso: Nouariam Vr-
bem longa obsidione tandem liberemus: ni-
si Venetus alia quoque auxilia miserit: Alio
q; maiora copiarū supplementa quærere op'ē:

quæ à germâis attiguis regiōib⁹ largiore pecūia
cōducēda sūt. ex gallia fruſtra opē expectaturi
ſum⁹, loci diſtātia, & pluuiosō autumno iſtāte:
Vniuersa cōtio aſſeſa ē. Deide filētio factō: h&c
pauca retulit. Scio plerosq; ueſtrum amissis ipe-
dimentis: uel diutina foris militia in patriā redi-
re uelle: qua nihil carius hētū. His redeundi li-
bera mpoteſtatē damus: eorūmq; deſiderio optē
peram⁹ læti. De infirmis: ac fauciis pariter taceo:
qui p ſe liberam: & cāriam miſſionem hēnt. Sed
hoc unū aīum excruiat apulorū, & calabrorū
leuitas, & neapolitaorū facilis rebellio: qua præ
fectū noſtrum cum omnibus copiis in maxio
uersari periculo uidetis: in claſſe ſpes omniſi-
ta eſt. Diui bene uertāt: omnia pturbari uideo.
Neapolitani ciues agrum feraciflum depo-
pulari non patientur. Arceſtamen & toti⁹ pro-
uinciæ oppida munitissima longiorem obſi-
dionem (ſi uiri ſunt) ſuſtinebunt: utinā uel pa-
cis uel belli uiam Deus nobis oſtendat. Maxi-
milianus, ac Hispaniæ Reges (non enim dubi-
to) ſacra foedera ſeruabunt: Vnde Italia uniuer-
ſa uobis præde exposita erit: urbes omnes iugū
ſubitū ſunt noſtrum: quas uobis condona-
bimus. Ego nihil aliud quam uictoriæ nomen.

uolo & cogito. Post hæc plurimi domum abie-
re, castrorum labores, & incommoda pertesi. Eo
die litteræ in castra delatae sunt: quæ militibus oī
bus lætitiam attulerunt. Nuntiatum est Ferdi-
nandum regem Neapolim subinde īgressum.
summo omnium ciuium studio: Gallosq; intra
arces obsideri: & urbes omnes quæ ī propīquo
sunt Ferdinandi uexilla extulisse. His cognitis
Franciscus Gonzaga exercitus præfectus Regi
Gallorum per nuntium significauit: ut de bel-
lo quid speraret: facile conciperet: cui Gallus re-
spondit nec id perpetuum esse: plurimum inte-
resse muros, an parietes: uel arces possidere. xvii.
Calendas Aug. Virgilius Vrsinus Romanus fa-
ctionum princeps Nolæ à Gallis captus ad Ve-
netos Legatos nenitā Rege dimissus. vvi. Calé-
das copiae omnes ad uespellum oppidum du-
ctæ sunt. Tum nuntiatum est classem regiam a'
Genuensibus captam fuisse: quod non sine gau-
dio omnes audiuerent: congestis in unum fermè
tempus in Gallos tot malis: Io. Franciscus Co-
mes Acaianus Mediolanensium Rerū studio
sus copias a' Venetis Legatis ad præsidium cae-
terorum oppidorum rursus petiit. Illi subira-
ti ex suis mitti oportere responderunt. Hic enī

exercitum Venetum sua custodire oppida
gaudebat. Ediuerso Legati Veneti: qui toti -
us Senatus robur ultra padum intulerant
milites non sine magno periculo disperge -
re posse arbitrabantur: sua & sociorum in -
commoda gnari: Satis esse Tortonam, Ale -
xandriamq; statiliensem præsidio suo firmasse.
xv. Calendas. lxxx. M. nummum aureorum
ad militū stipendia à Venetis missa sunt: Mu -
sitarabat pleriq; Mediolanensium milites: ex q -
bus pedites denariosternos duntaxat accepe -
rant: equites uero duplum: nec id sine Veneti
Senat^o laude: qui mercéario militi semper igno -
scit: Eo die de collocandis castris inter duces uer -
ba facta sunt pro nouariæ urbis obsidione: In
eam contionem uenerat Bernardus Contare -
nus patricius stratiotarum præfectus: qui obsi -
dione cum Galeatio seuerinate Ludouici Du -
cis omnium copiarum præfecto Nouariæ urbē
(ut dictum ē) premebat: perpetuisq; i curioni -
bus cūcta uastabat. Hic ab omnibus i cōcione
maxime laudat^o ē: ac militum ipsius uirtus: q
uno duntaxat congressu. lxx. Gallos milites ce -
pit. equosq; quinquaginta i castra duxerit: nem -
nē inq; ex sociis amiserit. Xiiii. Calēdas Augu

itas ad Tiliam oppidulū castra contulere: duobus milib⁹ pass⁹ ab urbe Nouaria Vercellás uersus: ubi pabuli, & lignorum; & aquæ suppetebat copia: & si tuto minie collocata erat uicino hoste circundante: Nouarienses ex altis turribus & mœnibus uictoria agmina uenientia spe-
tabant ad pugnam instructa. Acceperat Auri-
liensis Dux apud Tarrum Gallos suos fuisse ui-
ctores: quos latus in urbem excepturus esset: sed
suorum fraude nuntiorum se deceptum fuisse
cognouit: Quandoquidem Rex iam Haste a
fuga se se contineret: ubi uexatos fame itineréq;
milites firmabat: Vnde Gallus cognito Ve-
netorum aduentu Ducem Auriliensem auxi-
lia expectantem litteris ad sustinendam pauco
rum dierum obsidionem hortatus: se se propé
diem uéturnum pollicitus est ingentibus copiis:
unde manauit tota urbe latus de regis aduétu:
Tum Ciues: qui proditione urbem Gallis de-
derant: ac plebeii: qui Gallorum rebus stude-
bant: ultima pati potius statuerant: q̄ rur-
sus Ludouici Ducis ferre imperia: Muni-
menta igitur ante portas construere coeperunt
cespitiuimine fronde luto: atque ante ipsa
suburbia uallum & fossam obiicere: quæ omni

um militum mansionibus sinistra sunt, & au-
dentibus periculum afferunt.

Finis libri de Tarrensi pugna.

ARGVMENTVM SECVNDI LIBRI
AD ANTONIVM BERNARDVM
ET GEORGIVM CORNELIVM
EQVITES CLARISSIMOS: ET
ALOISIVM VENERIVM
DEC EM VIROSPRAE
STANTISSIMOS.

Eneti à pugna superato pado ad No-
uariam expugnandam cum exerci-
tu contendunt. At Ludouicus Dux
obsidione cogere statuit. Gallus interea Rex
Haste recreato milite Nouariæ fame laboran-
ti opitulaturum se promittens, simulata dimi-
candi promptitudine Vercellas uenit: ubi sedi-
tionem in castris uenetiis ortā esse audiuit: qua se
data clam de pacis conditionibus cum Ludo-
uico duce agere cœpit, Venetiis longae obsi-
dionis studio arctius urbem prementibus. Tū
Franciscus Gonzaga à Veneto senatu Impera

tor creatus est, & milites, qui strenue cum eo
pugnarant, maiora stipendia accepere. Nouus
interea miles perpetuis excubiis, & laboribus
tyrocinium exuit; & promptior, aptiorq; red-
ditus est. Comes Nicolaus Petilianus dum mu-
ros tormentis quateret pilula plumbea lethali-
ter confossus. Gallus Rex tandem & Ludoui-
cus Dux uariis de causis præcipites pacis con-
ditiones complectuntur: Ille Nouariam resti-
tuit; & spe redeundi, in Galliam discessit, icer-
tos fortunæ euentus; & ancipites lusus accusa-
do. Veneti defenso tandem Insubre: restituto
Regi Ferdinando regno; liberata Roma: & uni-
uersa penè Italia, domum læti rediere. Et trium-
phum imperatori suo Francisco Gonzagæ & mā-
tuanorum Principi ob res bene, fœliciterq; ge-
stas, decreuere.

SECVNDVS LIBER DE OB-
SIDIONE VRBIS NO
VARIAE .

Ranciscus Gonzaga Mantuanus pri
cepsexercitus præfectus pulsis, ad ex
tremos Italiae terminos Gallis: in ar
mis lætus; & equo sublimis xiiii. Calendas au
gustas equitū ingētia agmina: peditūmq; pha
langes in conspectum nouariensium ad Tiliā
(utdiximus) castellum locauit: quod eadem
ferme hora Mediolanensium exercitus præfe
cto Galeatio Seuerinate aduentante Veneto
rum exercitu expugnauerat: cuius existima
tione Galli, qui oppidum in potestate tene
bant ad arbitrium hostium deditioñem pro
tinus fecer. i i pridie suburbana concremari
passi fuerant: auxilia ab Auriliensi duce sin
gulis momentis expectantes. Legati oppidum
occupauere. Præfectus foris tentoria haud pro
cul locauit. Reliqui duces cum suis equitibus
ueluti per uicos pariter tabernacula: & tuguria
posuere: Tum Auriliensem ducem perterrituit
nouus hostis: ac Gallorum fuga: instantis item
famis: quam propédiem Ciuitas passura esset;

periculum reformidabat. Fruges enim per exi-
guas, uixq; in calamo maturas collegerat: arcéq;
tribus mensibus duntaxat munire potuerat:
Ante oppidum forum constitutum est: atque
alterū in socrorum castris erat: in illo annona
cara erat: ac p̄cipue uinū: reliqua uisui necessaria
primis ferè diebus abundare cōoperunt: xiii. Ca-
lendas p̄æcluso, unde descendit fluminis al-
ueo Venetus miles alio cursu dato ab urbe
auertit: molasq; frumentarias quas uersabat
aqua. vi. stadiis iuxta urbem ferro: igniq; de-
molitus est. in urbe molae trusatiles per paucæ:
asinariae nullae: Plebs frugem pilo p̄inse-
bat: & panem semicontusum sine cribro con-
ficiebat: cuius indicaturam nos Magnifico e-
quitì Antonio Boldo Venetias: ut in opiam
urbis clausæ cognosceret misimus. frugum
protinus incommoda Nouarienses sensere.
noctu. n. Vercellis alimenta ægre mittebantur
militum metu: illi Ante urbis portas muni-
mēta quædā cōstruxere ut dictū ē: niuri duplīci
fossa muniti erant: nullis ferè propugnaculis
dispositis: per q̄ rara item in urbe tormenta ha-
bebantur: Auriliensis Dux: qui sc inani no-
mine mediolanensem principem dictitabat:

detractis à portis prioribus Sfortiadum insigni
bus, sua iam iimposuerat, conuocato principe sa
lucēsi, & cæteris acceptissimis amicis: hæc pauca
protulit: Maximum Strenuissimi Dūces discri
men nobis adesse uideo, regia auxilia à Tarren
si pugna diu expectantibus, qui: nescio, quo fu
rore Hastam recto itinere concesserit. eius auspi
ciis obsidōie nos liberatumiri sperabamus. lögā
famem sustinere non possumus: oppugnatio
nem tanti Venetorum exercitus ferre difficilli
mum est: uinum in urbe non esse nō ignoratis:
quo suorum præsertim copiae: magis quā
auro, & argento tenentur: nec habendi spes
ulla relictā est: certum periculum instare ui
deo: si hos amiserimus: facile enim ad hostes
transfugient: si modus non erit: ea omnia re
gi nuntio significanda sunt: narrabimus
rem in difficulti esse: famem instare: ac mili
tum seditionem: uini præcipue inopiam sum
mam esse, & nisi suppetias protinus mise
rit, desperatione oblatas conditiones acceptu
ros. Probata ab omnib' sententia fuit. Dimissa
contione noctu nuntius per inuia & occultā
itinera ad Regem peruenit: qui lectis litteris

Ita paucis respondit: se nouum militem expe-
ctare: & fessum itineribus recreare: ac própe-
diem Ioannem Iacóbum Triulcium cum ma-
gna copiarum parte Vercellamissurum. Nú-
tius tutus castra ueneta subit: & egressus No-
uariam contendit. litteræ coram omnibus mi-
litibus lectæ sunt: quæ omnium animos ex-
pectatione erexere. Eadem die in sociorum
Mediolanensium castris germani cum latinis
dissedere. ea enim à Venetis intercedente uia
Vercellina xii. stadiis distabant: uinum enim
in maximo diei æstu furorem incusserat: & in-
suetis ocyis mentes soluerat; Etnisi Bernar-
dus Contarenus cum Graecis leuiter armatis
præsto fuisset: maior strages secuta fuisset: xl.
Teutones cæsi sunt: ac statim ob tumultum
humati: ex latinis iiiii. desiderati. Hoc fuit ob
scortum ignobile seditionum primum semi-
narum: idem demum furor ad Venetorū ca-
stra penetrauit: In quibus & Teutones erant.
Hac die quidam ex nouariensibus militibus
legatos edocuit Venetos, d. milites armatos in
urbe esse, peditumq; circiter viii. millia: & in iis
sagittariorū duo millia contineri: reliquos ha-
statos, & paruorum tormentorum magistros.

Legati uesperi litteras à Senatu accepere: qui sú
mopere eorū diligentiam: laudauit: q̄ labores
pennes. æstus ingétes: sitim: famé: uigilias in per
sequendis hostibus pro rei pub. salute indefes-
se passi fuerint: ipsisq; dere pub. beneemeritis
pollicebatur se gratias alíquando relaturum:
xii. Calendas augusti Nouaria turmæ Gallo-
rum egressæ cum latinis prima tumultuaria
pugna dimicauere: ex latinis. viii. desiderati sūt,
xii. saucii: ex Gallis pauciores. Legatorū iussu
pro distribuēdis militib⁹ stipédiis copiarū nūe
rus: equorū notae: peditū noīa recognita sunt:
Plurimi enim ex peditibus acceptis pecuniis
per Appenini inuia diributoriū se fellerāt: nec
ulla lex est, quae hoc tempore huiusmodi fur-
ta puniat deleta prisca militandi disciplina.
Vidimus pedites duces ab equitibus militum
calones, lixas, ac famulos bis in die inuicem
supponi: Teutones duces die recognitionis
cccc. interdum ab aliis mutuabantur magno
distributori muneris damno: nec modus in-
tanta fraude inuentus est: duo Galli capti fuere:
qui retulerunt auriliensem Ducem q̄rtana la-
borare: equo tamen per urbem uehi: suos hor-
tari: excubias noctu tentare: & sepe queri se-

segnem esse: damnareq; fortunam suam. Nobilitatem uero: ac plebem: direptione domoru; rapinas coniugum, & filiaru; stupra, uniuersaeq; ciuitatis ruinā: famem: & ultima deniq; omnia passuros: quām Ludouicū ducē pati: & ei⁹ iugum subire. Verū se se Veneto Senatui, & eius fidei facile dedituros: ea in urbe iactari certior fama erat. XI. calendas alii pariter capti fucre: qui litteras ad Regem Gallorum deferebant: inter quos presbyter quidā Galluserat: qui simulata ægrotantia cuiusdā desperatione remedia & potionis litteris petere uidebatur: alioqui ægrum à medico deploratum esse: is non multis post diebus custodiarū tædio dimissus est: sed uenetorū nimia clementia ad subeundos huiusmodi labores ex hostibus plurimos inuitabat: nullo uix obiurgato: ne dum fustibus cæso: x. Calendas Gallus Rex, ut aliquid moliri uideatur: quasdam copias Tortonā uersus submo uit: ad perturbādos ciuium animos. Vnde Legati rursus Carolū melitensem ducē equitum cū militibus armatis cl. peditibus delectis. d. ex Venetorum copiis Tortonam misere: cādē de causa pedites. d. equites. c. Taliano Carpensi duce militū Alexandriā statiliensem præmiserunt

ix. & viii. Calendas equitum supplementa no-
uorum castra ingrediuntur. Pādulphus Mala-
testa ariminensis: ac. Io. Paulus Mamphronus
cū equitibus & cl. l. cuiter armatis. c. Vii. Calen-
das exercitus omnis, & L. Ducis socii cōstructis
aciebus ad pugnāe imaginem: ante oculos No-
uariēsium dicitur: id & hostibus terrori fuit: &
tyronibus per q̄ utile: ignauia eo mōrum peba-
tur. vi. Calendas ad terrendos Gallorum explo-
ratores altissimum ī castris patibulum erectum
est: quod à nouariensibus facile conspiceretur: ī
eo Gallorum explorator Boninus reuelare se-
creta quæstione coact⁹ strangulat⁹ est. Tormēta
xv. Mediolano in castra euecta sūt: quæ librarū
. xl. pilas emittunt: pro oppidi Bryoni expu-
gnatione: quod Paulo ante defecerat: Ad id ex-
pugnandum Franciscus Crassuscū. d. peditib⁹
a equitib⁹. c. sub Taliano Ducea Præfecto mis-
sus: qđ sequenti die oppidanis ad foedera ueni-
entib⁹ ī deditioñem, nec prius nisi admotistor
mētis accepit. v. Calendas Virgilius Vrsinus ro-
manus: qui regem Gallorum secut⁹ fuerat à Ve-
netis legatis missionem accepit: eo die Litteræ a
Senatu missæ sub tentorio. Fran. Gon. man-
tuanorum Pr̄cipis, castrorum præfecti, oīum

militū exemplo, palām lect&e sunt: ut fidē & vir-
tutē eorū: qui in Tarrēsi pugna acriter dimicā-
sent, dignā præmiis laudē consequi cōstaret; &
uiuentes inter alios gloria eminerēt. mortui, fa-
ma & meritis laudibus in cœlum referrentur: &
posteritati exemplo essent honesta morte defū-
cti: qui in pugna mori, quā capti expectare Gal-
lorū arbitrium, maluissent: ut de caetero sua
quisq; dextra Venetorū nomen, ac patrie salu-
tem acrius defenderēt: memoresq; cēnt omnes
romanorum decoris: qui totius occidētis regna
tot sēculis memorabili laude tenuerint: & Gal-
los stipendia. q. Italiæ tulisse: & de iis ingētia tro-
phæa: itaq; ut qui magno animo pugnassent:
& qbus nō contigisset uel ignauia: maiores &
cōdignos spiritus capent: & simili animorū cō-
stantia dimicando laudem & gloriam adipisce-
rentur: & quicquid déinde fors tulisset: pari e-
xemplo & sibi & suis Senatus Venetus grata re-
tributione pensitaret. In primis igitur Fran-
cisco Gonzagæ ex castrensi præfectura sine im-
peratorio nomine: quod maxime optauerat:
spōte Senatus imperatoris uexillum, ac sceptrū
terum omnium: quæ in continenti habentur;
merito clargitus est. Huius enim ductu auspi-

ciis: uirtute & cōsilio: qui mō miles: mō Impator fuerat: Galli ferocia pdomita est: Carolū Regē alioq cauillātem de Italī audiuisset uniuersus orbis:q inuita penē tota Italia sine cruce trophēum intra alpes de Itali. & primo imperio miro, imo diuino (ut putabāt) successu celebret: Huic uni merito Impatoris nomē etiā iuueni debet: qui multo maiora in ea pugna fecisset: Si Agminum ductores; ac peditū duces Imperio paruisset. Illi præterea Senatus maiores copias dedit. singulisq; annis; iii: millia nūmū aurorū præter stipēdia pro cōuiuali lance x.m. itē aurorū pro reparando milite: qui in praelio pierat: uel equos amiserat: Iscū hæc audiisset Legatos præfentes summo gaudio amplexus ē: gratiāsq; īmortales in conspectu omniū ducū Senatui egit, Comiti Bernardino fortibrachio: qui fortium uirorum more: pericula & mortem contempserat duplicata miliam dedit ccl. equitū armatorū: Aureosq; numeros præter stipendia. d. singulis annis. Catharinae uero Gonzagae uxori & filiis Rhodulphi: qui forti aīo occubuerat, mille aureos in gulo quoq; aīo elargiri decreuit. ac oppida præterea in patrocinium accepit: Rhanucii phre-

nensis filiis paterna militia designata est: filiasq;
nubiles à Senatu maritari grata dote: intercāq;
pro uictu cccc. aureos ab ærario eis elargiri, de
cretum est. Vincentii corsici filio egregia mor
te nobilitati paternam militiam dedit: fororéq;
in æde sacrarum uirginum ad coniugii tem
pus seruari iussit: exinde singulis annis xl. aure
os pro uictu donare cōstituit. Alexátri Beraldī
fratri, milites & stipendiū. cādem conditionem
Carolo Strocio concessit Ruberti fratri. Ni
colao nonensi delmatæ milites leuius arma
tos x xx pacis tempore: bello c. & stipendi
um auxit: Ioannisdemum æthiopis uxori ui
duæ animo non ingratu uel in minimis, Sena
tus aureos lxxii. singulis annis ex ærario elargi
tur: ac perpetuam domum. Lectis litteris & stre
nui & signauit animum ad res benegerēdas erexe
runt, fortiū uirorū præmia: ac laudes audiētes: &
ad exequenda imperia: periculāq; subeunda ex
citarunt. qui segniter pugnarāt, tum se se purga
bant. Incitabat uirtutem & ignominiaæ demen
dæ cupido græcis militibus: qui in Tarrensi pu
gna dimicare noluerūt: sed ipedimēta dūtaxat
diripuerāt: quapp militia se amoueri plurimū
uerebātur: quod maxie cæteri optabant græci

qui sub Bernardo Cötareno apud Nouariam
meruerat magna gloria. idiscreto enim genere
ii quoq; turpi ignavia damnabatur: timebatq;
ne aliena culpa daimnum: ac dedecus subirent.
iuidia quoq; prædæ odiū auxerat: illi uæcordiæ
conscientia ne à cæteris dignoscerentur: socia
& mixta tuguria optabant. iiii. Calendas explo
ratores denuntiarunt Regem Gallorum noua
militū supplémenta expectare: Tum traditum
é(uerū fuerit necne, incertum hēo) Regé à Re
gina subita auxilia petentem, litteras dūtaxat
accepisse: In quib⁹ se se nō milites: sed tristes ui
duas missuram respondebat: orabatq; ut tandem
in regnū suū rediret: satis illi īperii esse. Non ua
na fama fuit, Regé teutones sub uexillo bouis
cōscripsisse: qui in Mediolanensem agrum sta
tim se superfunderent: eam teutonum incur
sionem Ludouicus Dux oblatis Ducibus pe
cuniis retroegit. Tertio Calendas Legatus Lu
douici ducis Mediolanensis in castra uenit: nū
tiauitq; ab exploratorib⁹ accepisse Gallorū Re
gem cum omnibus copiis Taurinum uenisse:
ubi militem sine intermissione cōscribit: eo die
pedites quidam: qui acceptis pecūiis è Venetis
castris aufugerat, Mediolāi capti sunt: qui sub

aliorum noīe missionē dolo quæsierant: de qui
bus rebus Legati Veneti admoniti scripsere eos
abscisis naribus, & inusta facie, sine armis dimis-
tendos. Interea Imperator ut si qua uia posset
urbē capere, circuiuit: longiorem obsidionem
pertesus: qua Ludouic⁹ Dux urbem capi posse
protinus spabat: ut fame coacti se se dederent:
néue misere ab exercitu ciuitas ditiperetur: sed
ea integra, incolumisq; iugum sponte subiret
magno Venetorum damno: hoc enim bello in
stipendia. c. millia aureorum singulis mensibus
a Venetis militiae nuinerabātur. Hac lōga obsi-
dione hyemis clementia: imbreq; plurimo pa-
ludosū solū tutū ab hoste reddebatur: Vnde iſe
cta redissolutū iri castra spabant: Sed quis i hoc
bello doctior fuit: nullā. n. rōnem in rebus attu-
lit, siue propinqtas: siue uicinitas: sed una tm̄
irrōnabilis libido prīcipes in sui cōmodū trahe-
bat. Hæc oīa igitur diuturnioris obsidionis cā
suere. Scio his dieb⁹ Acaianū comité in cōtio-
ne affirmasse: Nouariā propédiem sine cruore,
nulli tormentis, ad manus mediolanensiū uen-
turam: obid ab oppugnatione contra Senatus
Veneti studia abstinentiū esse: Nec defuere in ca-
stris: q ea consulto fieri iactarent: q̄ doquidē sola

militari disciplina, & stipedio pleriq; uiuāt. bellum igit̄ cōsulto protrahi credidere: His diebus Helias eques Foroiuliensis, ac Aloisius turris eq; tū leuius armatorum supplémenta in castra du- xere. Pridie calédas Impatorē contione cōuoca ta dixisse accepimus, se urbē circuisse: quā palu- de: silua cædua, duplii fossa; & arce munitissi- mā eē aīaduertit. præterea Gallorū exercitum haud dubio aduentare: ob eā cām supplemen ta mitti oportere: ea itē dies mōstū exercitū red didit ppetuo imbre: unde rerū in opia protinus milites senserūt: uerum sequentibus diebus ube riora castra fuere. Calédis augulti explorator q- dā, Gallorū regē Nouariā pro militib⁹ pecuni- as noctu misurū significauit. Milites leuiter ar- mati cōstructa acie Galeacio mediolanēsiū co- piarū præfecto ad ītercipiendas pecunias obuiā iere: q; nihil inueniētes in tabernacula rediere: At nocte sequēti uigilū negligētia uel uiarū īsci tia urbē cū pecuniis hostes īgressi sūt: His diebus Tabella quædā famosissima: quæ in Tarrēsi pu gna a milite quodā correpta, fuerat: Veneto Se natui dono data ē Melchioris Triuifani legati suafu: ut īter donaria Diui Marci collocare: Per id ferme tps fides certior facta ē Turcarū īpatori

Gallorū regē illū quē à deo missū eē, audiuerat:
unica pugna ex italia foede propulsū. Ille sūmo
gaudio ad cælū manus tēdēs Deo gratias egit: ex
inde Veneto Senatui: cuius armis & cōfilio: ho
stis q̄ neapolitanū regnū. xiii. diebus occupaue
rat: qui Delmatiā: Macedoniā: Græciāq; iā tur
bauerat: metūq; u sq; Cōstātinopolī incusserat:
q̄ sibi impīi terminos Hierosolim & aīo posue
rat: nunc uiictus terga uertisset: Lætus Turca Le
gatum rursus Senatui misit: qui uiires oēslarge
polliceretur, quandōqdē & sua & Veneta cōi cō
filio, & auxilio seruata fuerint. lii. nonas Augu
stas Ludouic⁹ Mediolanēsis prīceps in castra ue
nit: & eq̄tū supplemēta secū duxit. germanos d.
peditū duo millia; cū eo Legati erāt Alphōsi &
Helisabet Regum Hispaniæ: Regis neapolita
ni: Veneti senat⁹: ac Ducis Ferrariæ: nā hostē Gal
lū aduētare cognouerat: ob id i tabernaculo cō
uocata cōtiōe: Impator exercit⁹, & Legati Lucas
Pisan⁹ Mel. Tri. & N. Comes Petilian⁹ uenerāt.
aderant & alii accepti duces, iussi considere. silē
tio facto: Ludouicus Dux de rerū summa loq
cēpit: de castris mutandis, & campo eq̄do, agge
ribusq; cōstruēdis: Alii i uespello oppido exerci
tū seruadū eē: alii Vegeuenis: alii ad Mōticellos

occupandos maioribus copiis: alii tanti exerci-
tus roboris existimatione nullo modo discedendū
esse suadebat. Hic alimēta: Hinc loci debilitas
aduersabatur. Disceptarunt diu iter seduces, ue-
rū huic sūnī & uniuersa ferè contio assensa ē: ca-
stra non esse mutanda, ne turpi fuga aduentāte
Gallorū exercitu cedere uideretur. Existimatio-
ne enī bellū cōstare maxīe certū ē. tandem muni-
menta quatuor ad tutanda castra, construista
tuere. Obiectū tamen est & id periculofū esse,
ne rerū inopia inuitus exercitus ad dimicandū
ab hoste traheretur: pugnandoq; semper exerci-
tus nutrimenta quæreret. Inter has difficultates
Ludouicus Dux hac in re uiam inuenit tutiore.
et si in suo quisq; negocio soleat hebetiore esse,
quā in alieno: Turbida facta fuere omniū cōsi-
lia qui mutanda ēē castra suaferant. In mensa-
ōia descripta erant urbes: uiae: paludes: siluæ: flu-
mina: fossæ: oppida: Alios naturalis amore eorū,
quæ excogitauerant ad disceptatiōis pertinaciā
trahebat. Vicit tandem principis sententia ut ex-
binis castris una fierent: quae praeter munimē-
ta quæ dixim: flumē, ac fossa tuerentur: De pu-
gna pauca dicta fuerū nondū lustrato exercitu;
Propterea Ludouic⁹ Dux Venetorū robur, &

suū pariter ī armis Iustrare sequēti statuit die: at
q;cōtio protin' dimissā. Tū edixit ipator ut du-
ces cū oībus copiis in armis summo mane eēnt,
locūm& ordīem agminū præscripsit: Pri. No-
nas Augu. uniuersus exercit' ad imaginem pu-
gnac: instructus est: Ad cui' conspectū Ludoui
cus Dux Beatricem uxorem duxerat: quæ una
acierum ordinē conspiceret. Primus itaq; exer-
citus Imperator Franciscus Gonzaga agmen su-
um ducit: quē antecedebant equi plurimi uelo
citate præstantes, ephippiis phrygionica arte
signibus, sericis pictis: uel attalicis auro, argen-
toq; Intertexto : Post hos equi magnitudine
sublimes maximo luxu cataphracti: qb' in se-
debant pueri ingenui Galeas, cassidēsq; crista-
tas habentes tubicinum turba comitante: hos se-
quebantur peditum duo millia: qui scuta, ha-
stas, māubalistas, secures, parua tormēta, Modi
co interuallo deinde Ludowicus Dux, ac ipator
ipse, F. Gō. Comes Nicolaus Petilian' rei mili-
taris scientissimus, armati in equis eminentes e-
rant aureis ephippiis instratis. Post hos septem
ingentia militum armatorum agmina per in-
terualla antecedētib' suis ductorib' ī statutā pla-
niciē ducebantur. Singula enī nouo pugnatiū

instituto.xx:supra.cccc.equites habebat:ac per-
dites mille:inter hostubarū clangor cælum cō-
plebat: Tormenta parua, aures torpentes redde-
bant, eq̄tes ī armis conspicui ī nucis pīe& modū
constipati, eq̄scataphractis ephippiisq; ornatis
procuiusq; luxu, ac fortuna, lanceis armati de-
pictis ferro praelongo acutissimo præfixo, du-
plicem thoracem s̄aþe penetrante. Post hos
peditū quoq; circiter duo millia erant: iis dē ar-
mis ī struēti: ordīe suū quiq; locū seruātes: tym-
panis sonoq; suo uel segnes animos excitantes.
Proxima erant militū latinorum leuis armatu-
ræ agmina tria lanceis uelitaribus, scorpionib⁹
armata: numero mille trecentorum. alterum a-
gmen graecorum stratiotarum mille duento-
rum: lanceis ense: clypeo: lorica: pauci thorace
armati erant: qui equo citatissimo cuncta p̄cur-
runt sericis pro more & aureis tegminibus orna-
ti Duce Bernardo Cōtareno: Alterū.ccc.agmē
sequebatur equestre manubalistis italorū more
leuiter armatorū: quib⁹ nec ensis, nec pugio de-
erat: Tertiū quoq;.cc.leuiter armatos continet:
hi hastati erant duce Alexio. Hæc agmā p̄ iusta
interualla comitabatur Ludouicus Dux, & ī de-
xtrū latus agminis ductorem excipiebat in cō-

speciūmq; carissimae uxoris suae in rheda se-
dentis agmina ducebat: Hos sequebatur Galea-
tius Seuerinās copiarum mediolanensiū prae-
fect⁹ ueste gallica uirgata armis supiduta more
gallico: attalica: ac serica cōsuta multiplici uir-
ga: q̄ cū i conspectu uxoris et a' Ludouico Du-
ce grauiter obiurgatus est, gallici habitus imita-
tione: Iuslūsq; ne de caetero ueste gallica in-
dutus in conspectum suum prodiret. Hunc
uexillarius ac pueri in equis galeis cristiante
cedebant: Sequebatur aut̄ agmen .ccc. equitū.
Sed uexillum paūlulum contemplatus est qui-
dam: in eo enim imagines depictae erant con-
tra Mediolanensium ducum uetera instituta:
Maurus scilicet niger manu dextra aquile a-
las auersas continēs: sinistra draconē strangulās.
Iudicium uolantarium sit: Ab eo agmīe proxi-
mi erant Fracassius & Antonius Maria fratres
Seuerinates: qui non mīori studio agmen .ccc.
equitum armatorum agebant. Hæc sequebatur
agmen germanorum equitum .d. qui non mi-
nus in armis conspicui erant: Leuius. n. armati
sunt q̄ latini: sine cataphractis eqs pileo magis
q̄ galea tecti: Ab his phalanx una peditū germa-
norum erat; quæ oīum oculos in se cōuertebat

quadratæ figuræ: quæ vi. millia peditum con-
tinebat, Georgio Petroplanensi Duce inte-
gerrimo in equo eminente. In ea acie tympa-
norum multitudo audiebatur: germanico mo-
re: quibus aures rumpabantur: hi pectore tan-
tum armato incedebant per ordines primo à
posteriore puto interuallo. Primi lōgiores lāceas
humeris deferebāt in festo mucrone: sequentes
lanceas erectiores portabant: posthos bipenni-
bus & securibus armati: ab his Signiferi erāt, ad
quorū inclinationē totū agmē: ac si una rate ue-
herentur: in dextrū, leuū: ante, retro ingrediun-
tur: à tergo pilularii dicti paruorū tormētorū:
hos à leua & sinistra scorpionū magistri, siue ma-
nu balistarii sequuntur. Hi ī cōspectu Beaticis du-
cis q̄dratum agmen uno signo in cuneū subito
cōmutauere. paulo post in alas se sediuisere: de-
mum in rotundum: altera tantum parte leui
motu, altera cursim mouebāt prima pte circū
acta postrema immota: Ita ut unū corpus eē ui-
deretur. post hæc agmina, tormētorū robur in-
gēs sequebatur currib' oneratum numero xvii.
quæ inflammato puluere pilas in Nouariam
emitebāt tonitrua sonitu aequantia. Post haec
minora tormēta: quæ serpentinas, uulgas passa

uolátia uocat: bigis uichebátur: minora quoq;
his alia plura erát: quas sphígardas uocát, ob si-
militudiné (puto) appellatas: Reliq uero eqtes
& pedites, ac tormenta ité alia, castra seruabát:
necoia ad hāc prælii imaginé exposita fucr, gu-
bernator Carolo melitési. In eo exercitu. xlv.m
hoínū collecta erát. Miro.n.hono. L.D. agmē
Comitis Bernardini Fortebrachii ueneratus ē,
ueluti pectora i maxio discrimine expta & bōae
speci capacia. Terribilior nāq; uniuersi exercit⁹
spēs uisa étubarum clangore, tympanorū tin-
nitu, uirorum clamore, armorū strepitu, equo-
rū hinnitu, bōbardarum tonitru frequenti, Ita
utaures horrido sono fatigarent. agmina, co-
hortes, phalanges, auri, argenti, armorūmque
nitor, uarius equitatiū motus, tela, pila, lan-
ceæ commotae oculorum aciem turbabant,
nec quicquānisi ordīe uideripotuit. lētitiam,
pauorem, spēm metūmque, intuentibus incu-
tiebant. Nemo eniū etate nostra ueterano-
rum assēueratione parem exercitum in Italia
uidit: in quo nihil aliud q̄ fortuna desiderari
potuit. Conspecto omnium uirium robore
Ludouicus Dux cum Gallis rursus maximam
Dimicandi fiduciam concepit, frequenterq;

Vxoriscurrum & uirginum comitantiū spei
plenus adibat: quærebatq; subinde: quid illi
uideretur de tanto exercitu: illa multitudi-
nem laudauit: ac ornatū. Inter equitādum e-
quis Ludouici D. quatuor pedibus interram
collapsus est: malo omnium circumstantium
augurio. At Dux protinus in bonū uertēs omē
illud esse supremum, quod in eo bello passur⁹
eslet: respondit, Paulo post exercitum in castra
remisit. Vespere conuocato Imperatore & Le-
gatis Venetis, ac caeteris ducibus, in concionem
processit. Mirā pugnandi spē cum Gallo Rege
hodie inquit concepi Princī pes: uosq; Veneti
Legāti non satis admirari possū: qui in Tarren-
si agro longe paucioribus copiis collatis signis
cum Gallorum Rege dimicare uoluistis: ma-
ximoq; rerum omnium incommodo: nunc
uero pugnam, nisi senatus prius consulto, pro-
trahendam ducitis: ultróque hostem laceſſere
timetis. nōn ne duodecim ferè ingentia agmi-
na uidistis? Vim germanorum peditum equi-
tum, actormentorum robur: quae Gallorum
ferociam domare possunt. Facta dicendi ptā-
te Melchior Triuifanus Legatus h&ec pauca pro-
tulit: Hostium numerum exiguum ſpernendū

non esse: nec in re militari maiorem numerū
semper uitorem esse: dubium esse euentum bel-
li: pugnam cūctando protrahendam esse: i qua
certa uitoria est: Gallis salutare esse summā re-
rum experiri: q nihil si male pugnassēt impii
amittere possēt: temeritate uero: si qd nobis ad
uersi euenerit: imperiū amissum iri: quis nō ui-
det: uerum urbis expugnatio haētenus nobis
inuitis: & Senatu nostro summo utriusq; exerci-
tus dedecore: dilata ē: Ludouic⁹ Dux Legatum
Venetum sapiētia clarum summope laudauit.
Statuerunt igitur principes Hostem nullo mo-
do prouocandum: sed uenturum æqua pla-
nitie expectandum: Nouariāmque urbem In-
terea oppugnare: agros penitus deuastare: mœ-
nia urbistormentis maiorib⁹ ad imū cōcutere.
Lo: D. q̄ primum bombardas ingentes Medio-
lāo, crates, scalas: testudines, & expugnationi re-
liqua necessaria mittere statuit: ne inani obſi-
dione fatigatus exercitus: maximarum rerum
opportunitatem amitteret. Viii. Idus Augu-
stas citra Camarianum oppidum: quod in-
ter Nouariam & Vercellas situm est: latissi-
ma planities reddita est: Id oppidum paucis
ante diebus oībus hostibus trucidatis, crematis.

ædificiis: nam & igne in suburbia quoq; sæuitū
est à Venetis militibus. At Gallorum Rex co-
gnito Venetorum consilio sine prælio Noua-
riensibus opitulari in uitishostibus miro inge-
nio cogitauit. Relicta uia:qua Vercellis No-
uariam itur; ad dextrā operariorum ingéti mul-
titudine, aliam sibi uiā facere: eamq; fossa agge-
re q; munire statuit miro inuento. Interea cum
audiuisset Venetos forti animo pugnam expe-
ctare: Ioáné Jacobú Triultum: ut aliquid mo-
liri uideretur: cum copiis præmisit: ut exercitus
Venet⁹ pugnæ expectatione ab oppugnatione
desisteret: donec imbribus à pabulo milites ar-
cerétur: alímentaq; ægrius in castra deferrentur,
cogerenturq; hostes re infecta ad statuā redire.
His diebus equites peditesq; magna ex parte, no-
cturna caligine, quæ tabernacula & tentoria;
ut fumus, ad secúdā diei horam cōplebat, meri-
die uero solis uapore: mutata subito aeris q; lita-
te: frigore: ac uapore, lassitudineq; pariter defati-
gati, exitialibus inorbis pīlitari cōepe, plurimi
febrib⁹ correpti: dysenteria: tenasinoq;. ex lati-
nis pauci, ex Germanis multi interiere. Vino
enīm ea gés i febris ardore non abstinet. qui me-
dici officio usi sūt: nulli prorsus interiere. Mul-

ti itaq; ex peditibus e castris missionem causari
am accepere, ex equitib⁹ uero ppauci. Ex grac-
cis. v. ad hostes transfugerunt: Nouarienses co-
die urbē egressi ī Venetos impetum fecere ī eo
subitario praelio. xxx. desiderati sunt ex latinis,
xxx. capti. Nouarienses ciues ī urbe cōquerebā-
tur: qđ cymbrorum aspitatem & feram petulā-
tiam ferre nō possent. cuncta ii ceu communia
possidebant. Hac die male obfessis uiis in urbē
panis currus. iiiii. armenta. xxviii. recepta sunt:
Mediolanensibus secure prætereuntib⁹ pectora
lia: quæ pectus tātum tegūt. d. eripuere: quia iū
ria uniuersum agrum exinanidum eē man-
darūt: eā rē seditionis in urbecām facile eē pos-
se existimātes: Ager. n. Nouariensis cāmpēstris
ē tā uberi & pingui solo, ut pabula effusim uni-
uerso exercitui large hoc tpe suppeditaret: nec
defuit ī ea perpetua obsidione in agris panicū,
miliū. ac melica: quæ ab hostibus colligi non
poterant: causa fertilitatishumor ē: quo omnis
ager abundat: toto ferè solo per uenas aquarum
resudantibus riuulis: Primo enim die quo ca-
stra locata sunt unus dūtaxat puteus in castello
inuentus est: qui singulis diebus exhatiebatur
alioquī à militib⁹ aquatum extra castra ire op⁹

alioquin militibus aquatum extra castra ire o-
puserat: puteum igitur quisq; ante tabernaculū
sibi fecerat: q̄re paucis dieb⁹ ad .M.d. puteos uel
scrobes magis milites confodere. Gregarii mili-
tes peditesq; vii. Idus Augu. agri magnam par-
tem ferro igniq; deuastarunt: contra Nouarien-
ses pertinaciore aio resistebant. Eo die Legatus ī
clytae Ducis Allobrogum ad legatos uenit nū-
tians non sine paruo principis su& moerore gal-
los inuita Domina Vercellas occupasse: nec po-
tuisse eorum uiribus resistere: studiosā semper
fuisse Veneti Senatus: Bonique consulerent: si
ipsa foemina armis impotens hostes coacta in
urbem accepisset: orabatq; ut ab incursionibus
abstineret: igni ferroq; parcerent: Hæc elocuto
Melchior Triuisanus: & Lucas Pisanus Legati
hæc pauca respondere: Allobrogum amicitia
Venetū Senatū semper magnificisse: amici-
ti&eq; complura extare exempla: Verum bellū
id Veneti Senatus cā non geri: Sed pro medio-
lanensis prīcipis statu: ea fieri commemorarūt:
Principēm ob eam cām adeūdum eē. Interro-
gariunt præterea plura de gallorum Rege: deq;
prīcipum consilio: Respondit ille procerū di-
uersa studia cē: Plures bellī i commoda pertasos

domū abiisse: quosdā pacis studiosos: tres uero
 supereē concordiae plurimū aduersātes: costa
 men pecuniarum audiōres facile corrūpi pos-
 se. Numerum hostium retulit. Regem pecuni-
 am uniuersam: & multatīciā quoq; ad stipēdia
 impendisse: nec existimare illum aperto marte
 cum Venetis dimicaturum mutata fortunae ui-
 cissitudine: Verum Nouariam urbem maxime
 cordiē: auxiliāq; propēdiem noctu missurū.
 His dictis legat⁹ ad seū purgandum ad Ludoui-
 cum Ducem contendit. Quinto Idus Stratio-
tae græci milites Vercellas recto cursu petiere:
& milites. iii. Ioannis Iacobi Triulcii captos
ī castra duxere. Octo uero trucidatos relique-
re: Vitelliūsaūt Neapolitan⁹ Dux ferē capt⁹ē.
Captiui seorsum interrogati de hostium nu-
mero: qdā se torquendo existimātes præmetu
secreta reuelabāt xv. millia gallorum tūc Hastæ
Taurini: uercellisque esse referebant. iii. Idus
Bulgarū oppidū iuxta Vercellas. L. D. cōsensu
crematū ē: ne ī man⁹ hostiū deueniret. Hoc die
exteutōib⁹ d. q Regis stipēdia secuti fuerāt: ad
uenetos transfugēre. Nūti⁹ Io. Ia. Triulcii ad ī-
patorē uēit nūtiās mētita prōptitudie bellādi il-
lū propediē hostiles uires arīnistētaturū: Pridie

Idus uiis male custoditis tormentorū genusqđ
dam, quod arcus pforatos uocant militari uer-
bo cc. in urbem recepti sunt: Idibus Nouarien-
ses furfureo pancuti cœpunt in maxima anno-
næ inopia: ob id Auriliensis Dux paupertatem o-
mnem: ac inutile plebem exclusit: Plurimi ma-
lo cibo & aqua potu febre Ventrifq; proluuiie la-
borabant: His diebus Pontificis nuntius in ca-
stra uenerat, ad Regē Gallorū iturus: qui dirū
Anathematis pontificis & concilii noīe discri-
men deferebat: Carolū Regē Gallorum nisi ar-
ma in Italia deposuisset: sociosq; infestare desiis-
set horrendo fidei orthodoxæ anathemate dā-
natumiri: & omnis, qui consilio: aut armis cū se-
querent. Milites Comitis Achaiazai circiter. c.
insalutato Impatore è castris discessere: quod Le-
gatus Venetus Melchior Triuifanū in contio-
ne grauiter cōquestus ē: Petiitq; in ea ut milites
lāceis inermes redditos expugna īstrui curarēt.
Rusticos item oparios qui exercitui ligone de-
seruiant. satis laboris haētenus quæsitum esse à
rusticis Venetarum urbium. His diebus uigili-
as & labore continuo fatigato corpore noctuq;
frigore correpto: uentris fluxu, quam diariam
uocant Imperator laborauit. xviii. Calendas

Septembres suburbia penitus direpta sunt: ex-
inde igne absumpta: eo die Galli cum Venetis
subitaria pugna dimicarunt: in qua .cc. circiter
ueneti cecidere: & Aloisius Lácea torméto sub-
latus est. xvii. Calédas Legati Veneti Petr⁹ Mar-
cellus & Georgius Emus íperatoria insignia cla-
uam argenteam ac uexillum à Veneto Senatu
ob res fœliciter gestas í castra maxio plausu detu-
lere: ea primum sub tentorio ante altare deposi-
ta sunt: quod hostilib⁹ spoliis ornatum erat & re-
giis cortinis uirgatis more patrio: Violaceo &
croceo serico consutis, aureis litteris Regis & Re-
ginæ nomina indicantibus: conuenere omnes
Duces: Legati Veneti: ac exercitus toti⁹ prícipes:
Tum sacrificio rite peracto Georgius Emus Se-
natus nomine insignia clargitus est his paucis
uerbis. Magnanime prínceps hæctibi impera-
toria insignia Venetus Senatus animi tui: & fi-
dei memor præter stipendia clargitur: qui gu-
bernatoris prefectura contentus gallos feroci-
simos hostes ad Italiæ fines acriter fugasti: ob
id cunctis dignus uisus es: qui iimperator elige-
ris: Tibi fidei que tuæ Senatus Venetus sta-
tum & rerum summam ita cōmendat: ut in re-
ditu de gallis lauro redimitus more patrio triū-

g iii

phes. Tum imperator (ut audiuiimus) ita respōdit: Ego Senatus Veneti Illustrissimi auspiciis ferociam superbiāmque gallorum praefecturæ dignitate cohibere conatus sum; Nunc uero a dempto Imperatorio nomine pro bene merentissimi Senatus laude & gloria: fortunas omnis: & uitam maiore fide expositurus sum. hāc uocem tubarum clangor excepit: & congratulantium principum uicissim oscula: imperatorēmque ad tabernaculum magna militū caterua comitati sunt: Vbi duces equitēsque inter epulas lautissimas supra castrorum luxuriam pro maxima imperatoris libertate magnam diei partem inter epulas consumpsere. Tum quidam ex Mediolanensibus retulit, Luidouicum Ducem unā cum uxore ea insignia uidere uoluisse: Legatis protinus annuentibus sceptrum & vexillum imperatorium in arce media Mediolanensi ostendere. Tum auspicium foelix, faustumque sit ille inquit. Idem optarunt pleriq; mediolanensium. Xvi. Calendas ex Germanis. c. a Rege ad Venetos transire: stipendiūm q; protin⁹ accepere. Comes Petilian⁹ q; hui⁹ belli anxi⁹ erat, Vercella surbē capi legatis, & cæteris ducib⁹ oportere suadebat: qua

capta Nouariam statim dditionem facturam,
occasione inque belli gerendi hostibus ita faci-
le adimi posse arbitrabatur. Allobrogumque
duci exinde restitui. Xiii. Calendas per explo-
ratorem edocti sunt Imperator ac Legati, peditu-
m illa millia apud Regem esse: equites armatos
mille octigentos: Regemque Venetorum ca-
stra a triplici latere: si opus fuerit: aggredi uelle.
unde de mutandis castris rursus uerba habita-
sunt: Antoniu Mariā præterea seuerinatē regia ar-
ma secuturum: Eo die Imperator & reliqui du-
ces in contione processere: Comes Petilia-
nus paucis uerbis haec locutus est: Si pares ho-
stibus sumus Principes, in tutiora loca abeun-
dum censeo: Si uero superiores, turpissima i-
gnauia & nota discedemus, nam qui recedit, fuge-
re creditur. At Comes Acaiazan' displos mili-
tes recolligedose, firmandoq; castra munimentis,
uallo, fossa, ac flumine. Explorator alter bom-
bardarū nūerū: ac uires ad unguē retulit: iter eas
duae ē lōgitudis pedum. viii. cū dimidio: quæ
pilas ferreas emitunt librarū. xxxv (libra. n. xviii
uncias continet): q̄ tuor uero, q̄ s Colubrías uo-
cant longitudinis pedum. xiii. hasalii passa-
uolantes dicunt: quæ pilas emitunt. L. xxii.

Item quos falcones uocant xiiii, longos pedibus. vii. cum dimidio: quæ pilas plumbeas emit tūt librarum xii. Hæc de tormentorum numero, ac magnitudine nuntiata sunt: xiiii. calendas Stratiotæ quidam græca leuitate. xxv. in urbem ad hostes transfugere: ex quibus duo capti sunt: alter uulneratus uix spirans; alter protinus altissimo Illo patibulo sublimatus est: His diebus Veneti Legati Nicolaum Vrsinum Petilianum comitem ad Senatus stipendia summo studio ducere curarunt, Virum rei bellicæ disciplinam callentem: qui in pueritia tyro: déinde miles: centurio: primipilaris: dux: ac Imperator fuisset: ad quos Venet⁹ Senatus respondebat castrorum praefecturæ tatum locum superesse: sed copiarū numerū se maiorem datum, liberalioraq; stipendia: satis ei esse pro tempore urbis Venetae gratiam inire: illiq; maiora: uberioraq; non defutura. si deus uitam dederit. Quinq̄inta igit̄ millia aureorū singulis annis pollicitus est Senatus nomine Melchior Triuisanus Legatus: & hortatus est ut oblatam pro tempore conditionem lactus acciperet: Tū Comes Petilian⁹ se nihil illa hora posse respondere inquit: Statuit autem prius à me Alexā

dro benedicto physico pro accipienda condi-
tione propitii syderis aspectum querere: ut pro-
speram diem denunciarem. cui respondi xi.
Calédas ac sequenté dié: prospero euétus indi-
care, ex Iouis cum luna coitu xii. librae gradu
ac ueneris xv. eiusdem signi: ac Martis sextili
contuitu peritorum iudicio. **Xii.** Calendas ger-
mani sub uenetorum stipendio de fuga consí-
lium iniere: & nisi Georgius Petraplanensis
affuisset; qui feros animos mitigauerat: iam
ad Regem defecisſent. Nuntiatum est præterea
Regé xx. M. peditum in summa collegisse, exer-
citumq; in dies augere: & collatis signis propé-
diem dimicaturum. ea fama crebrior erat ob:
urbis Nouariae inopiam: quæ in maxima de-
speratiōe bombardarum ictibus auxilia signis
datis petebat: Vercellenses paribus ictibus re-
spondebāt: Ea nocte Tabellarius Venetus à gal-
lis captus est cum litterisquæ à Legatis ad Se-
natū mittebantur: quae publice lectæ sunt.
Continebatur enim Legatos conuestoselle.
cc. equites copiarum Mediolanensium inui-
to Imperatore ob pecuniarum inopiam abiis-
se: & ex Venetoruim peditibus plurimos acce-
pta pecunia dīributorium decoxisſe: Regem

déinde Gallorum in Galliam propédiem recessurum. Dux Auriliensis easdem litteras & suas pariter tribus uillicis ad Regem dedit: Hi rursum à nostris secúdis uigiliis capti sunt: sed litteræ ducis ad regé protinus legi nō poterat: quae cōmutatis litteris & uerbis scriptæ erat: Mediolanū propterea missæ sunt: atq; in nostratia uerba trās latæ mirādūm q; eò processisse ingenia: ut nihil tam litteris reconditum sit: quod humana industria non palām fiat: conquerebatur in iis Auriliensis Dux regem gallorum in Galliam abitum, & Nouariæ urbis expeditionem fœdereturum: eaq; non sine regiæ maiestatis dedecore iactari. rei frumentariae praeterea inopia: & pecuniarum desperatione milites hostibus ultræ se se dedituros: auxilia, irrita spe in longum protrahi uidentes: Germanos deinde in castris Venetis seditionem cum latinis internecuimus: odio cōmouisse: & nisi Georgius Petraplanensis affliisset: iam domos abituros: Duces denique omnes inter se discordes esse. Hæ litteræ ad Senatum missæ sunt: tabelliorum deinde hora inuata est: ne de cætero nocturna occasione intercipiantur. His diebus Vercellæ urbs iā Gallorū diuerticulū & cōtuberniū facta est inuita (ut di-

cunt) domina: qđ Ludouicus Dux ægerrime
tulit conatusq; exinde est Duce Allobrogū à
Gallorū studio auocare: ut illa Vercellis Gallos
excluderet: Penituitq; Ducé Petilianī consilio
Vercellas non occupasse: significauitq; nisi eos
urbe expulisset, agrosoés militibus diripiēdos
daturum: illa respondit parua manu gallorum
Regé potētissimū ex sedibus suis non posse pro
pellere: maximo sibi dāno esse alienos milites
domi habere. Et si Impator & Legati Veneti nō
ut iniuriā uicinitati aut affinitati. D. L. inferrēt
oīa tñ igni ferroq; deuastāda militi p̄misere: ut
alimēta gallis adiūnerēt: seditionēp̄q; oīa cōplē
rēt: Tū Fracassius seuerinās ut prior prædæ in
cūberet rē in posterā diē differre simulauit: græ
cosq; milites falsa cunctatione decepit: Itaq; pri
or cū.d. militibus leuius armatis in agrū sibi no
tum noctu irrupit: rurāq; Vercellensiū popula
bundus uastauit. armentorum circiter duomil
lia: pecudes circiter mille abduxit: Hos secuti sūt
græci stratiotæ: qui mille quoq; armenta in ca
stra duxere: quæ trepidantes rustici in stabulis re
liquerant: atque ita ager subito exinanitus est.
his Fracassii milites inopiam & famem uice
runt. Reliqua siqua relictæ erant, armenta iussū

Ducis Allobrogum in uicina oppida protin⁹
missa sunt.xi. Calēdas pro aduentu Ludouici
ducis magnifica in castris tentoria sub Tilia op-
pidulo disposita sunt: nouāq; equitum arma-
torum supplementa sub pes aurenſi principe
in castra recepta sunt circiter.cc. Nono cal. teu-
tones & latini milites pristinæ seditionis memo-
res pedestri pugna diuincauere: i qua latiorū de-
cem tormentis cecidere: caeteri instantes & fugi-
entium teutonum tergis inhaerentes. L. inter-
fecere: Ac nisi Comes Petilianus ea uespera præ-
sto affuisset: ad unum in tuguriis caesi fuissent:
in femore Marcus ariminensis centurio tor-
mento paruo transfixus est: His diebus No-
uarienses fame tandem macerati: istantemque
expugnationem formidantes: intercepta pri-
stina nuntiorum occasione ex summis tur-
ribus arcēque sublimi, primis noctis uigiliis
secundisque ac matutinis signi datione sub-
lata ardenti face: ac demissa per interualla au-
xilia petere anxie cooperunt: uel in conspe-
ctu hostium: Haec exercitui alacritatem co-
gnita hostium inopia attulere: qui consum-
ptis alimentis iumenta caedere aggressi sunt:
nec equis quidem abstinuisse feruntur: Ea

fames accedente aquæ potu: perpetuæ deinde ui-
giliæ: pauorq; continuus: uarios uulgauerant
morbos. ergo strata erat uiæ ægrotis semi uiuis;
qui cibum implorabant. Sed frustra surdas au-
res implebat eiulatibus: plures in dies cadebant.
Dux Auriliensis dolore simul, ac pudore anxi-
us: quia cā tantæ cladis ipse esset; Litteras à Re-
ge habuissæ simulauit: quare per urbē cāpanas
& tympana pulsantes aduentantis regis fiduciā
irritam præferebant: Cæterum noctu faces gal-
li longius resplendentes accendebant: auxilia ex-
petentes His diebus cum è castris egredetur
quidā ex amicis Nouariensiū & quædā oppida
uisendigratia adirent: Imposita super portis Se-
uerinatum insigna uiderūt: quæ oppidanis im-
punitatem dedere: ob id ea nullus hostiū aggre-
di ausus est. oppidani illos magno honore do-
mi suscepere nullam bellī calamitatem senti-
entes. vii. Calendas septembribus exploratores
significauere Gallos mille & quingentos silen-
teluna alimétis oneratos urbi auxilia laturop-
pita securitate singulis equitibus longiore di-
stributo facco. Imperator exercitus instructis se-
cūdis uigiliis diuibus aciebus: & eq̄tibus leuis ar-
maturæ ad uiarum compita præcludēda ipse

agmina ducit albis funalibus accēsis: bubulcos
ducētes tormenta ardentes faces anteibāt; dispo-
sitis militibus auctōrētis extīctis facib⁹ explō-
ratores turmam equitū hostilem uenientiū lon-
gius audiuerē: qui cuīn se in medios hostes la-
pſoſſensere, abiectis protinus sarcinis fugam pē
corum modo arripuerē: multi capti sunt. Fa-
rina: uinum: & reliqua alimenta direpta: spoli-
ati omnes in castra ducūtur: præter eosq; subito
delituere; die tamen reperti sunt: q; pecuniis au-
ro: argento: annulis: monilibus & equis lētum
militem, plusq; uerisimile sit, reddidere: Duces
capti sunt Statilianus & Pelizensis quidam na-
tione galli. Atq; Chiō prenethus regis alumnus
à Lazario ariminēſi captus est. Iacobatius Vene-
tus peditū præfectus delitescentes inter uepres
gallos die clamore terrefaciebat monendo stra-
tiotas aduentare. utq; cito exirent; clamitabat:
his uociferationibus: galli quidam præ nimio
metu supplices exiere, ueniam & salutem oran-
tes: captiui: qui latinorū mores nouerāt: ac na-
tiuam in miseros clementiam auro se redime-
re studebant: Legati Veneti præconis uoce ut
omnes captiui ea die ad prætorium duceren-
tur, edixere: statueruntq; ut ad bellī ultima Me-

diolani : ac Cremæ in uinculis seruarentur. de
inde sua quisque pecunia captiuitatem redime-
ret: Solebant enim qui capti fuissent post liber-
tatem saeuiores in latinos esse. Dux Aurilien-
sis, qui hos in custodias mittendos audiuerat:
Illos à Venetis catenis uinctos seruari ad per-
petuam triremium seruitutem falso iactabat:
ea saeuitia ne in turcas quidem unq; usus ē Sena-
tus Venetus. Argumento fuerat quod militum
calones & lixas Graeci milites uendere non po-
terant. Vi .calendas Imperator & Legati ob ger-
manorum saeuitiam; seditionemq; continua-
ac suspicionem statuerunt: ne de caetero ger-
mani ad militiam conscriberentur. Firmarūt
praeterea ea die fontanae arcem: in qua equi-
tes. c. pedites .cc. collocauere: ne facile in manus
hostium deueniret. iiii. Calendas Alobrogum
Legati ad Imperatorem Legatosq; uenere que-
relarum pleni: Ducem Mediolanensem affi-
nitatis rationem non habuisse demirati: quod
milites contra ueteris amicitiae iura agros ami-
corum depopulati essent: : iiii. Calendas Co-
mitis Petiliani opera munimentum sub mœ-
nibus urbis : ut protinus maiora tormenta ad
morum ruinam subduceretur: cōstructū est:

uerum prius suburbana igni ferro'q; deuastata
sunt: Templumq; Diui Nazarii occuparūt, in
quo ducentos eq̄tes.cccq;.pedites pr̄silio loca
uerūt Duce Carolo melitēsc̄ ea die ī castris nū
ciatū ē Florentinoscū Gallorū Rege fœdera ini
issē legatūm̄q; cum pacisc̄di auctoritate ad Re
gē misisse:ut Pisā urbem dolo amissā restitue
ret,ac oppida:quæ Petrus Medicestradiderat.c.
millia aureorum singulis annis pollicentes,do
nec bellum inchoatum absolucretur.cc.pr̄te-
rea equites suo stipendio in Apulia alendoscō-
tra Regem Ferdinandum.Legatus à Mediola-
nensibus intercipitur. patefacto foedere, Dux
Mediolanēsis copias ī Pisānorū auxiliū additis
Venetorum pecuniis mittit: quibus Fracassiu
pr̄ficit:Ea nocte excubiis Nicolaus Sauorgna
nus ex hunia gente patricius Venetus peditum
dux terrefacto equo:ac collapso armum mis-
ere cōuellit. Urbanoq; Filio militiae curā reli-
quit.Panis & auenae caritas: quæ semp in ca-
stris fuerat.qua cā proueniret:quidam ex ami-
cis patefecit:qui oneratos currus ex principali
bus horreis:furnisq; uehi affirmauit. In his ma
ior pecuniarum pars impendebatur.nec in re
alia maior quæstus fuit:nec diuturnior:Peditū

ppetuisdolis modus inuentus est; ut ii bis in me
se recogniti bis stipendiū dimidiū accipent; Et
si id quibusdā ducibus molestum fuit; Germa-
nis præsertim nō nullis qui supposititiis mili-
bus diribitoriū exedebat. Interea ad expugnā-
dam urbē multa ab impatore parabantur. nec
cessabat unq; ab ope: mō hostiū cōsilia explora-
re: mō uigilias imparē; laboribus cōtinuis nouū
militē fatigare: Sed fossæ munimentaq; eū solli-
citabat. iiii. nonas septēbris Comes. N. Peti. Ca-
rol' melitēsis ad expugnationē cūcta parabat: &
si sociorū milites nō exigu' liuor excruciaret: ne
gloria predæq; utilitas uenatorū copiis daretur:
Dū igit' Comes Petilian' pfectus expugnatio-
nē præpararet: Pilula plūbea sub renē dextrum
tormēto impacta ē: & ad sinistrā scapulā infixā.
ē diruto. n. munimento hostiū ante portā urbis
in caput toto corpore se ipsū deuoluit uisa tor-
mēti flāma: nec tñ subitū ictū euitare potuit:
Socii manu pfectū excipiunt: & in proximi-
Cœnobii cubiculū deferūt: Ingens protin' sol-
licitudo: ac luctus in castraperuenit: eiulātes mi-
lites querebant in tāta rerū occasiōe clarissimū
Ducē extinctū ē: despātām q; ē urbē expugna-
tionē. Regē pterea gallorū nō procul à castris si-

gna fixisse. Huius n. cōsilio & idustria impator
tanq̄ ueterani militis: & ducis utebatur: me Ve
neti exercitus medicum subito nuntio euoca
ri ad se iussit: ego ut uulnus uidi: interrogauī an
concidisset: euomuisset: sanguinem ue expuisset:
urinā cruentam: aut excrementa emisisset: fami
liares qui eū ptulerāt nihil horum uidisse affir
marunt: urinā poposci: quā ut clarā uidi: saluos
esse renes & uesicam adiudicauī: Chirurgi oēs
conuocati sunt & medici reliqui: Petrus fran
ciscus mātuanus militia ornatus: Andreas No
uariensis: q̄ renū quoq; salutē pronuntiauere.
An salua eēnt intestina: nisi iniecto Clystere: in
telligi nō potuit. Siliq̄ ægyptia cū rore syriaco
sūmo mane pota & uentrē & intestina illæsa in
dicauit: Mens itē sana diaphragma siue præcor
dia integrā ostēdit. Iii. nonas præfectus in taber
naculū delatus est ubi cibi paululū assūpsit: so
mnū exiguū & p̄ interualla cepit: Tum Regē
gallorum aduentare certior fama erat: Hic ue
ro tantā uictoriam eripi sibi e manibus & igno
bili morte in tabernaculo extingui querebat
gemens: & qui paulo ante inquit fœde fugerat:
iam nos ultro prouocat: & supbos nuntios mit
tit: fortunam meam inquit in consilio habent

galli. His dictis à medicis quid spei supesset; quæ
suum: omnes salutem large promisere; uero tar-
diuscula uulnus ad cicatricem peruereturum. nā
specillū æreum supra sesquipalimi longitudinē
inditū fuerat. quidam uero non medicus; sed
circulator falsā artis ostentatione subitā salutē
aqua medicatæ potu polliceri ausus est: fidemq;
medicamenti dabat milii granū iniectum qd se
quenti die ex ore uulneris prorumpet: Petilia-
nus præfектus Ludouici ducis suafu, ad quē Cir-
culator deuolauerat: potionem: quæ nihil ue-
nenati cōtineret: morā ppeti nolens sumere sta-
tuerat: inter has cōcertationes biduū cōsumptū
est. Ego uero qui chirurgi dolos, & fraudē noue-
ram: facile circulatori p̄suasi: qui iā xv. nūmos
aureos acceperat: ut remediū in sequentē hebdo-
madē differret. Nobiles interea chirurgi Tici-
no Mediolanoq; acciti fuerant, q̄ hoīs temeri-
tate pariter dānauere. Pro Petilianī salute uota
à militibus suscepta sūt. Pridie nonas septēbres
Dux Auriliensis æs pro argēto signauit pecuni-
arum inopia, quā nemo renuere ausus est. No-
nis Georgius Petraplanēsis uir strenuus germa-
norū peditū ductor, q̄ sub Mediolanensi Duce
merebat, ob cius fidē à ueneto senatu pecunias

dono accepit: Ea die d. rustici operarii ad munimenta acciti uenerunt. vii. Idus Septem. Argenton⁹ q̄ ātea apud Venetū senatū Legat⁹ regis fuerat: sponte sua de pace cū Venetis legatis tractatur⁹ tubicinē præmisit: qui legatis nuntiaret: Regé gallorū sociorū foedera obseruaturū: nec aliud in Italia: praeter q̄ regnum, quod iure suū esset petiturum: & pacē iprimis cū uenetis exoptare. quandoquidē sibi aduersari fortunā maximis discrimib⁹ cognouisset. vi. Idus Antoni⁹ Faber centurio: ac Ioānes feltrēsis dū strenue munimēta quaedā sub portis expugnarēt: grauiter uulnerati sunt. V. Idus sub mœnibus. iiiii. mortaria in suburbio Diui Agapeti posita fuere; ad tecto rū ruinā: bōbardas itē lōgiores: Tū Petrus Sclauus centurio sagitta uulnerat⁹ moritur: Aloisi⁹ Nouellus sauci⁹ i tabernaculū defertur: Schalē i castra delat⁹ sūt. iii. Idus sacræ quædam uirgines urbem egressæ in castra uenēre nuntiantes gallos in urbe summa macie: ac squalore confessos esse: nobiliores frumento cocto uesci: Priuata domorum tecta ad munimenta corripi: Clan destino nuntio Bresciis inter regios proceres legatis uenetis nūtiat: Rēgiam maiestatem cum Veneto Senatu pacem desiderare; modo Sena-

tus unā cū rege Io. Galeacii Mariæ filiū puerū
ad Prīcipatū promoueret: Cremonā exinde ur
bē & alia oppida propinq̄ acceptur⁹. Legati ue
ro ob fidē nūtiū obiurgarūt: Ea nocte bōbardæ
duæ īgētes in castra mediolāo delatæ sūt: quæ pi
las lapides libraru. cc. emittebāt. iis sequenti die
ingēti ruina turre & portā q̄tere cœpūt: una no
tētōtī⁹ ciuitatis faciē mutatā eē uideres: tū V. c.
Sen. ad p̄mia haud ipiger expugnatiois tpe pri
mis mœnia ascēdētibus, secūdis, ac tertīis pro le
gatorū exercitus arbitrio munera elargiri decre
uerat: In eo prospō successu exorta rursus iter so
cios milites inuidia ē: ne uenetis armis urbs di
riper̄: p̄dæq; Veneto militi daref̄: Tū Galeacius
Seuerinās Mediolanēsiū copiarū p̄fectus ob re
gis aduētū. quīcū aptomarte dimicādū eēt: ut
tormēta mœnibus amouerent̄, clamitabat: deq;
damno, ac iniuria: si ab hostibus raperentur pro
testari legatis cœpit: At Veneti duces sūma despa
tione tenebanf̄ cū urbē iā captā: non posse capi
uiderent: frustraq; pecunias profūdi. magni itē
exercitus instare ruinā: & nisi p̄sto sit fortuna, fa
cile posse opprimi. Fama fuit apud milites Va
lidissimū uenetorū exercitū hostes. ac socios me
diolanenses: si qd sceleris cōcepissent: ab insidiis

terruisse: Facinoris suspicionē i castris augebāt
Seuerinatum fugiente rege prompta salutatio.
Ducis ferrariēsis frequētes ac clandestini inter-
nuntii: Non ultra igitur legatis uenetis in expu-
gnādo cura fuit. sed in cōseruādiscopiis sollici-
tudo dūtaxat increuit. Fugæ exitū pleriq; Du-
ces clā prætētauere: qui in magna rerū despatio-
ne summa pte fluminis Ticini haud ptofundō
uado, posse tranare prætentarū: grauiora etiā
in dies iactabant à mediolanensibus militibus
(ut fit) Venetos nisi annuēte Ludouico. D. non
posse discedere: salutēm q; ac ruinam totius Ita-
liæ in sua haberi potestate: & oīum rerū arbitrū
esse. maior od id Venetos milites cura subiit ex-
ercitus maioribus copiis amplificandi: Propte-
reā equites peditesq; undiq; conscribi petebant;
famaq; erat gallorū Regem ab attiguis germani-
æ locis militū delectum habere: unde & à ue-
neto pariter Senatu Iam delectus ubi q; haberi
cœpit. Tormentorū ingens numerus Venetiis:
Verona: Brixiaq; uehebatur: Ductores alii ad
stipendia cōscribebantur: nec mōserat in eo di-
scrimine omnibus pro salute patriæ se se accīgē-
tibus: de transportandis item pontibus cogita-
tum est; nihil igitur omisere: ut si opus esset ad

Ticinum usque robur omnium virium processisset: maior igitur, atque periculosior belli moles superesse videbatur. xviii. calendas octobres omnium Ducum sententia fuit collatis signis Carolo gallorū Rege dimicare: omniūq; consensu emouenda esse tormenta saluti magisq; estimationi consulentiū: sed Venetorum contatione ea quoq; (ut dicemus) restituta est: xvii. Calendas Imperator Venetus à pugna ad pacem: quam uariis nuntiis Rex prætentauerat: animum conuertit: inter reliquos Comes Albertinus erat; qui de pace plura procura uerat: Hic primum cum Philippo Argentono ac Ioanne Iacobo Triultio de pacis conditionibus egit: quem gallorū Rex ad se acciri iussit. ad quem locutū esse accepimus: Legatos uenetos non posse satis admirari: qui pacem totiens à se oblatā respuere videātur: uerū Senatū semper pacem coluisse scire, etiam à maioribus suis habere: eo primum annuente in Italiam uenisse: regnumq; Neapolitanum recepisse sub antiquis pacis conditionibus, primum colloquia cum imperatore Veneto desiderare: cum quo pacisendi rationem tractaturuiseet. Sed obſidione urbem leuari prius uelle, Camerianum

exercitū ducere: ubi dū pacis cōditiōib⁹ propri⁹ p-
tractādis facilior cura eēt: tuū scā dicēdi p̄tāte co-
mes Albertin⁹: oīa facilia eē respōdit: p̄ter duo,
urbis obsidiōē amouer difficultimū eē cū .L.m.
hoīnū adeē certū eēt: & Cáerianū oppidū occu-
pādū eē ab hoste. ne infecta pace: tā prope hēre-
tur hostis: tuū discessit oīa ip̄tatori & Legatis Ven.
nūtiatur⁹: uēit cū caduceatore, q̄ iduciarū rōnē
attulit: Forte sequēti die: hoc ē. xvi. Cal. Octob.
Lu. D. pr̄ter oīum op̄ionē cū carissima uxore
Beatrice uenit. pridie mediol. discesserat fœlici
horoscopo duce astrologo, s̄ie quo nihil aggre-
di consueuit, Ioue ī libra: luna ī leōe: ac mercu-
rio ī libra pariter sextili cōtuitu: marte quoque
cū lūa ad trinū aspectū ī saggittario prosposeuē
t⁹ significātib⁹: Induciæ protin⁹ idictæ sūt trib⁹
dieb⁹: hac cōditiōe ut alimēta urbi necessaria p-
mitterēt: & ne qd ī urbe Nouaria ī tere a construi
posset: At nihil ī remilitari sine dolo ī uēiri pōt:
Dux qdē Auriliēsis alimētorū magnā ptē: quæ
ciuib⁹ & militib⁹ d̄bebatur, ī arcē trāstulit: equos
pr̄terea. cc: q̄ pabulo carebāt Vercellæ emisit:
galli q̄ ī urbe erant fame iandiu macerati: squa-
lidi ī castra singulis diebus ueniebant: cibo po-
tūq; saturi uesp̄i discedebāt: q̄ nūciarūt. M.D.C.

Germáos procuráte Vincentio Valerio castra-
ueneta subiisse: Cæterú i hoc bello militib' ni-
hil magis aduersū fuit, quā equorum ingétiū
an̄ oculos ruinā uidere: oīa cadauerum plena-
duo millia interiere: nocte continuis excubiis:
die fame uincebātur: nā muscarum tædio adeo
cruciabant̄: ut cōtépto pabulo humi, procum-
berēt: inter has inducias gallorum Rex militū
abeūtiū solicitudine pturbat̄ cōcione aduoca-
ta exercitū in dies patriæ desiderio magis exhau-
riri retulit: Hostiū uero increscere: uerum quae-
dere regib' Hispaniarū uulgata cēnt: uana procul
dubio cōpiri: in summaq; tutum cē Venetos, ac
mediolanēses ad pacis cōditiōes adducere: ut re-
gnum Neapolitanum labefactatum confirma-
ri possit, ea. n. gens imbellis est, quæ quoruncun-
q; bella minitantium impata faciat, stabilito eo
impio: si de⁹ uolet, nihil obstat quo min⁹ ul-
tra sinum hadriacum copias traiiciat: & terrarū
spatia emensus, maxima gloria, minimo pici-
lo Hierosolymam quo deus uocat, perueniat,
Sed talia iactando in primis Venetorū fidem-
firmare opus esse. cū nulla natio sit, quæ trāsire
eos terminos prohibere possit, Sed suspectæ (ut
iunt) uicinitatis metus obstat. his peractis Le-

gatos principē geensē, ac Philippū argētonum
mittit: Quicū xv. Calē in conspectu Ludouici
Ducis & ipatoris Veneti & Legatorū eēnt: Petie
reut facta abeūdi facultate Auriliēsis Dux cum
maiestate regia colloqui posset: quib⁹ Ludouic⁹
Dux respōdit nequaq̄ se id facturū: sed pri⁹ de
pacis cōditionib⁹ tractādū. Hic n; aīo statuerat
patē omnino nutāte impio cōponere: Genuā
ac Sauonā si opus ēt traditur⁹: Misitq; Frāciscū
Bernardinū Vicecomitē, cū quo ipatoris noī-
ne Hieronymus stanga cēt: ut de cōditionibus a
geret, & cū i cōtiōe cēt: non ultra de bello infe-
rendo: sed de ponēdus armis cōfilia habēda esse
proposuit, amotis iā a mœnibus stormētis; & cō
uersus ad hispaniae regū legatum: quid ei ui-
deretur īterrogauit. Aderant aut& reliq legati:
Ille nihil iure fieri pōt inquit sine regum suorū
& sociorū oīum consensu. Ad quā cōmotus Lu-
douicus Dux & indignatiois plen⁹: Reges eius
sociorum foedera non seruasse respondit: nihil
q; penitus tētasse: se se uerba tantum accepisse: ue-
rum imperium suum in maximo uersari peri-
culo: deliberandi igitur morā sibi plurimū ob-
esse: se pluris salutē imperii sui facere: q̄ sociorū
dignitatē & gloriā: sed foederis iura: præter q̄ a

Venetis à nullo hactenus seruata fuisse cōstare:
Redier enuncii eo die qui ad regē ierant: nūciā
tes Maclo diésē cardialē plures, q̄ par erat, cōdi
tiones regio nomine expostulatō: sibiq; discedē
tibus re infecta lo. Iacobū Triulcium Regiam
maiestatē ad mitiores cōditiōes uēturā ānūsse:
Dedamno. n. regis incredibili Cardinalis ipse
gallus plura recensuerat: Ex uultu tamē oīum
circūstantium; ad pacis desideria, ut in patriam
redirēt, animos icliare, facilis cōiectura erat: In
duobusq; tātū res uersari uidebatur: Altero ut
Senatus Venetus ab iniuria abstineret: & ne Fer
dinando regi auxilia cōferret: Ludouicus Dux
pacis uidus descendere uidebatur ad cōditiōes,
easq; per tabellarios caduceatoresq; præmitti pe
tit. xiii. Calē. Octob. Sesia flumen citra Vercel
las adeo icreuit, ut castra regis citra ripas copiae
reliq' ultra diuisis uirib' nō sine pīculo eēnt. xii.
Calē. inter ducem Mediolanensem, ac Lega
tum Hispaniae rursus contentio orta est in ipsa
contione: ne quid sine sociorum cōsensu fie
ret: foederis præterea conditio una palā lecta ē,
ī qua continebatur, ne quid de pace cum hoste
proponi posset in sciis sociis: de consilio prius
habendo legatus respondit: Ludouicus uero

Dux: ut litteristm^m significaret^r interpretabatur
nō sine rursus indignatione legato obiecit: ex so-
ciis neminē p̄æter fæctissimū Senatū uenetum
fœderis sacra iura seruassē: & se sociorū negligē-
tia de finiēdo bello inuitū tractare. Eo extra cō-
tionē dimissō Legati regii admissi sūt proimpa-
tor Giensis: & Prænensis ac Argétonus proceres
ii. petiere ut Auriliēsis Dux facta abeundi potē-
state p̄ medios hostes ad regē profici sci posset re-
diturus ad p̄cipismediolanēsis arbitriū. tū plu-
ra de cōditionib^r tractauere incassū. Legati regii
cōmemorabāt romanorū regē regis sui amicū
cē: nec ab eo iniuriā reformidari: At Ludouicus
Dux inq̄tan Nouariā urbē impīi occupatā esse
ignoratis: meq; ipsum ab impio dependere: uel
magis ipsū regē in territorio Impatoris Cæsaris
Maximiliani bella gerere: nō sine maiestatis suā
iniuria. Ab his oēs discessere īfecta re. Postera die
hoce st xi. calendas rursū in castra uenēre; in ta-
bernaculū admissi sūt; iussi cōsedere: L. D. sic or-
sus ē: Si rex uester depositur^r ē arma: ad pacis cō-
ditiones æq̄s descēdere opus est: Ego satis tut^r sū
Maximiliani ro. regis patrocinio & Veneti Se-
natus armis; cui ego & oīs posteritas semper de-
bebit: qui statum impīi mei in columē seruauit.

de pacis uero cōditionibus classēi pugna captā
iure belli restituēdā eē nō putam⁹: deq; damno
īmodico regis, resarciri īpossibile ē: uel iudex
eligēdus: de Francisco secco , ad impatorē Vene
tum p̄tinere respondit. His diebus nūtiatum ē
Maxi. Regem Romanorū maxio cū exercitu
suadente Zaccharia cōtareno Veneti Senat⁹ le-
gato in auxiliū sociorū paratuīn esse: bellumq;
cū Gallis ī maxie optare. x. Calē. Septē. Lu. Dux
clādestio colloqo Legatos gallorū allocut⁹ ē nō
sine aliorū suspitiōe. Interealoci dū h̄ec ī castris
gerūt Venet⁹ Séat⁹ ī dies supplemēta mitte⁹ nō
cessabat: l̄ris tñ suadebat: ut. L. Dux Neapolitāi
regni difficultatē oēm ī ter gallorū regē & Ferd.
cuiuspiā iudicis arbitrio dari oī nixu studret. il
le mox Legatis regiis facile ī qt̄ sine armis regno
potitur⁹: si uelit rex uī legatis mōm rogātib⁹ re
spōdit, pheudi titulo: ut quotā n̄ ei tributa p -
soluātūr: Maximūq; decus eē regi regibus ī par⁹.
Argētōus respōdit se sup his sine regis nutu qcq;
nō audet⁹. His ultro citroq; acceptis, abie⁹. eo die
Aurili. dux sine iuriā multis comitātib⁹ ad Re
gē profectus ē. viii. Calē. rursus Nouaria salucē
sis quoq; Marchio Vercellas uersus discessit: In-
duciaeq; ad Cal. Octob. Vēeti séat⁹ cā protract⁹ e
sūt, ut cōsultis p̄ib⁹ qd de īcūda pace decretū

fuisset rescriberet, l. iii. Calé. iter germāos & ita
los seditio alia exorta ē: illi cū ob errātē p castra
militē latiū ātea ī festū uidrēt: itercepūt: & cōuo
catis protin⁹ militib⁹ ī mediā coronā obligatis
postergū māib⁹ protraxer. magnis. n. clāorib⁹
circūstabāt & teutonū studia omniiū ad necem
ferebātur: una erat uox teutōica līguā p i emissa
cōfēsu ut protin⁹ trucidaretur: nec armata factio
ab ullo cōpīsa ē: tū un⁹ militū ilico caput absdi-
dit: cognita re latini hūc carnificē p dīta securi-
tate ob eq̄tātē obseruauere: q cū secus fossas Ti-
li. & secur⁹ crīstis sublimis p trāsiret: lāceis subito
cōfōsusā pluribus, equo cōcidit: uox illa ad tu-
guria germāorū dīlata oēs ad arma excitauit. hī
coiere: latini piter eq̄tes ac pedites ī aciē protīus
stetere lāceis telis: tormētis, gladiis ueluti colla-
tis signis dimicare coepunt, ī testīa rabie: germāi
subito cedūt: latini īstāt: Tum ī patoris aduētu
socialis pugna repēte dirēpta ē: His diebus circi
ter germāorū. xx. m. ī regis auxilium uenerunt
gēs fera, sui iuris, q ī solēti petulātia pecunias ī gē
tes exposcebāt. Verū auri in opia gallorum regē
L. D. metus ingēs ad propalādā pacē præcipites
trahēbant illū ut cōfecta pace dimissis germāis
salarium non exolueret: eamq; ob causam in ca-

stris seditionē oriri facile haud dubitabat: nam
nec tātā germāorum multitudinē expeti spaue
rat: Hunc exhausto ferē exercitu sub pacis spe
nūerus retētium hostiū germāorū pterrebat: In
terea indies peditū: ac eqtū ingēs nūerusex lati-
nis solutis ueluti castris discendebat. L.D. nō si
ne magna proditiōis suspiciōe iterdixit: ne q̄s
ex portitorib⁹ fluuiorū quēq̄ militū traiice⁹ au-
deat, capitali poena idcā: Rex pacis cōditionis
aucto exercitu meliores red̄e curabat. in bidū
umq; induciæ protractæ fuere. Cal. Octob. in-
ter has inducias. L.D. ueritus ne qd fraudis infer-
re⁹, dimisso præserti exercitu: cū Nouariē libus
ciuibus res clā cōposuit: ut portā sibi apirent in
magna rerū despaciōe: q̄ uniuerſus exercitus ad
mittere⁹. yr. Non. Octob. Sena. Ve. de pacis cō-
ditiōibus nihil sine sociorum monitu agere uel
le ex iure foederis respōdit: Instantiore. n. cura
petebat Rex ut Senatus quoq; pacis conditio-
nis amplectetur: His auditis Legati regii à si
de uenetorum Ludouicūm Ducem auocare
contendunt: clamque hortantur ut bellum
Venetis inferat cum Rege pacatus: uel Re-
gi cum Venetis dimicaturo uiam bello ape-
riat. iduciae iterum i octauum diem protractæ

sūt: Legati exercitus sollicitudinis plenī à Sena-
tu litteris petiere: qd nā in cōpositis rebus deco-
piis agendū eēt: quoniā t̄pis iniuitate in castris
contineri milites non possēnt: Respondit Sena-
tus pecuniis datis eas in agrū brixianū tutō sub-
ducendas: Legati iterea rediere quorū aīos cogi-
tationes exedebāt: qđ nullo mō Venetum Sena-
tum pro eorū aīo ad pacis conditiones iure fō-
deris trahere potuissent: apud quos Ludouicus
dux Veneti senatus fidem summope collauda-
uit: dolumq; aut fraudem nunq; in eo inuētā eē
cōmemorauit. cui uel fīdi Turcæ p̄cipue c̄-
derent. eō die Dux Brasinchensis germanus cū
equitibus. cccc. Lu. D. stipēdio magnifice instru-
ctis castra ingressus est. iiiii. nonas Captiuus Bar-
bontis nothus gallus Mātua ad castra uenit: quē
Lu. D. admonuit non finito bello: illi Mantuā
redeundum eē: alioquin uices subiret Cardina-
lis genuēsis filii. q̄ tantūdem auri īpenderet q̄tū
ipse noth⁹ pro redēptiōe promisisset. iii. nonas
Hercules Dux ferrariēsis castra īgressus ē: arcige-
nuēsi utriusq; noīe impatur⁹. Qui unā protin⁹
cū exercitus impatore regē gallorū adierunt: à
quo honorifice pridie nonas suscepti sūt; Rex
plura cū impatore de Tarrēsi pugna collocut⁹ ē:

mox de pace:& de ponēdisarmis mentio hīta:
Petūtq; an sub eius stipēdio cōtra Ferdinādū re-
gē militare uellet:cui se sacramento astrictū eē
Veneto Senatui:& impatorio noīe se ornatū
eē respondit. His dictis Rex extra urbem egref-
s' equos sublimes,& egregios adduci iussit: oēsq;
ab Imperatore Veneto laudatos, elargitus est;
Ille duostātūm dono accepit: grīasq; regi īmor-
tales egit: quo salutato,& oībus procerib', ī ca-
stra rediit: Tū Io. Iacobi Triultii filio protinus
Ludouicuś Dux oppida in integrum & prouē-
tus restitueř promisit. viii. Idus Octob. Proim-
pator Gīenfis regi' ī castra Venetorū uenit: quē
sic locutū eē ī cōtiōe ad Legatos accepim': Rex
nī scire admōdū cupit: hostis ne an amic' sit, Se-
nat' uester, an uelit Monopolim restituere. Ad
quē Legati exercitus plurib' uerbis non opus
eē respōderūt: Veterē Regis amicitia Séatū cole-
re: bellum semp odiſſe: pacis cōditiones non re-
spuere, uerum inſciis sociis nihil obfirmař pos-
ſe: His dictis, dimiſſa q; cōtiōe Legatus ad Regē
rediit: oīa q; ordīenūtiauit. vii. Idus Legatus Lu-
douici Ducis retulit ſecū apud Regē eēt: pacis
fœdera ſpecialius a Veneto Senatu deſiderantē,
cognouisseū diutīe anxiū cum proceribus

suis in secretis fuisse: stabilita Tandem cum Lu-
douico Duce pace contionem dimisisse, ultra al-
pes protinus equitaturū. Ea die Pro imperator
Giensis regius unā cum aliis legatis ī castra socio-
rum uenit: Aderant & Legati Veneti: & Hispa-
niēsis orator: Tū corām omnibus has a' Rege
gallorum conditiones datas accepit. Lud. Dux:
ut classem primum rex in Genuensi portu ad
praescriptum parare possit. ne'ue Ludouii. Dux
Ferdinādo Regi hosti auxilia mitteret: Clasfēq;
Genuæ retentam restitueret: Genuēsē arcē Her-
culi ferrariensi duci in biennium traderet. Ioā-
nem Iacobum Triultum restitueret: & eius op-
pida: & captiuos. inter quos Miolenis prin-
ceps: ac magnus Barbōtis noth⁹ Ac. L. millia-
num aureorum. Aurilieni Duci pen-
deret. Omnes demum sibi foedere coniunctos
obseruaret. A Ludouico uero legatus regis has
quoque conditiones accepit: quarum prima
ut fœdera priora inter Pontificē, Maximilia-
nū Rēgem Romanorū: Reges Hispaniae
Senatum Venetum imprimis seruarentur: No-
uaria deinde restitueretur: Item pecuniae hoc
ē circiter cc. in. nūmū aureorū regi mutuo data
redderēt. Reliquæ exigui momēti fūerū. Tū. L.

D. & Legatis Gallorum auditis pacis conditio-
nibus iure iurando se omnes seruatuos pro-
misere ac legat⁹ protin⁹ discessit. vi. Idus Impe-
rator & Legati exercitus concrematis tuguriis,
amotis tentoriis milites dimisere: quos Ludo-
uicus Dux: ac Legati ceteri extra castra comi-
tati sunt: gratiasq; Imperatori & legatis exerci-
tus egit: statimq; in castra rediit. Gall⁹ eo die Ver-
cellis in galliam moetissimus discessit, pecūias
& exercitum cōpaturus. Impator ad Vicum gra-
narolā exercitū Venetū duxit. xii. mi. p. à castris
Ea die Galeatius Seuerinās Nouariā ingressus
ē: & arcī nouū præsidiū iposuit. v. Idus īperator
in Vegenen isoppido Ludouicū Ducē cōmora-
tus ē: ubi unā cū Legatis Venetis cōsūpto inter-
lætitiā regali prandio: equos conscendēre. op-
pido egressis Ludoui. Dux ita locutus est: Gra-
tias immortales agimus Senatui uestro sanctissi-
mo: qui nutanti imperio: magna fide: ma-
gna constantia: opem rebus dubiis attulerit: qui
nunq; exercitum discedere passus sit: donec fir-
matis rebus: recepta Nouaria, ipse tutus in meo
fuerim imperio: Vobisq; legatis plura me debe-
re fateor: q; existimationē meam uel meis iūitis
tutati fueritis: & tormenta a mōenib⁹ itē pestiue

amouere noluerit: & nisi uestra affuisset fides: cō
siliūmq; res nostræ ocyusq; Neapolitanæ præci
pites corruisſet. De quibus meritis: ac laudibus
ipſi corā Serenissimo Principe uestro: & Sena-
tu uniuerso gratias agentes: uberius referem⁹:
Post mutuos complexus discessere. Dux Vige-
uenas rediit: Imperator uero iūctis ponte Ticini
ripiscū oībus copiis Ticinū inuerſus iter aggref-
sus est. Legati uero .iiji. Idus Mediolanū uene-
re: ibi duobus diebus consumptis Laudēmpō
peiā: deinde Cremā pridie Idus uenere: Vnde
germani accepta pecunia discessere: Hinc & Ita
li pedites domū abierte: Annūtiarūt Carolū me
litensem: militiae clarum: consilio acré: manu
strenuū: principibus acceptissimū: & militibus
charū febre correptum Papiē obisse: Cremæ sta-
tiuorum ratio habita est: equites ferè omnes per
Cremensem: Bergensem: Brixiensēq; agrū
distributi sūt: Legati Crema Idibus Vrcios⁹ nō
uos uenere: olio flumini ponte imposito. xvii.
calē. nouēb. Legati Brixia iere: ubi litteras à Se-
natū accepere: quibus libera redeūdi domum
potestas data est: Hinc Mantua uenerunt: quō
rū cā xiii. calendas Imperator mātuanus ludos fe-
cit: consumptis aliqbus diebus: calēdis mantua

discessere padoq; flumine Venetias uenerunt.
vi. idus nouembres. Augustinus Barbadicus
Princeps sūm. & sapientiæ, & uniuersus Senatus
triumphalem nauem pro more bucentaurum
dictam, concondere, obuiam Imperatori de re
p. benemerito ituri; cum quo & Legati exercit⁹
erāt. Tum Princeps cū uniuerso Senatu, cūm q;
legatis oībus Italiæ Principū, & M. Regis. ro; &
hispaniæ regū, Imperatorē lætitia ingenti in na
uē excepit: eūq; de uictoria collaudando am
plexus est: triumphiq; imaginē per urbem mo
re patrio dedit: comitabantur nauem regiā mi
morū uniremes; ciuiumq; nauiculæ inumerab
iles; hīc inde, ab omni populo maximo exce
pti sunt plausu: multiplici q; Senatorū ample
xu dies ferè consumpta est. Cæteri cū patribus
ad quotidiana colloquia dati; de bello, de pa
ce plura elocuti sūt. Idibus accepta à Senatu gra
ta missiōe Patauiū uenit: inde: Vicentia: Vero
na: domū rediit: Tū Lucas Pisan⁹ præfect⁹ desī
gnatus Veronā concessit. xvii. calendas decem
bres Melchior Tritiisanus alter legatus, classis
Imperator in Comitiis delectus est.

F I N I S

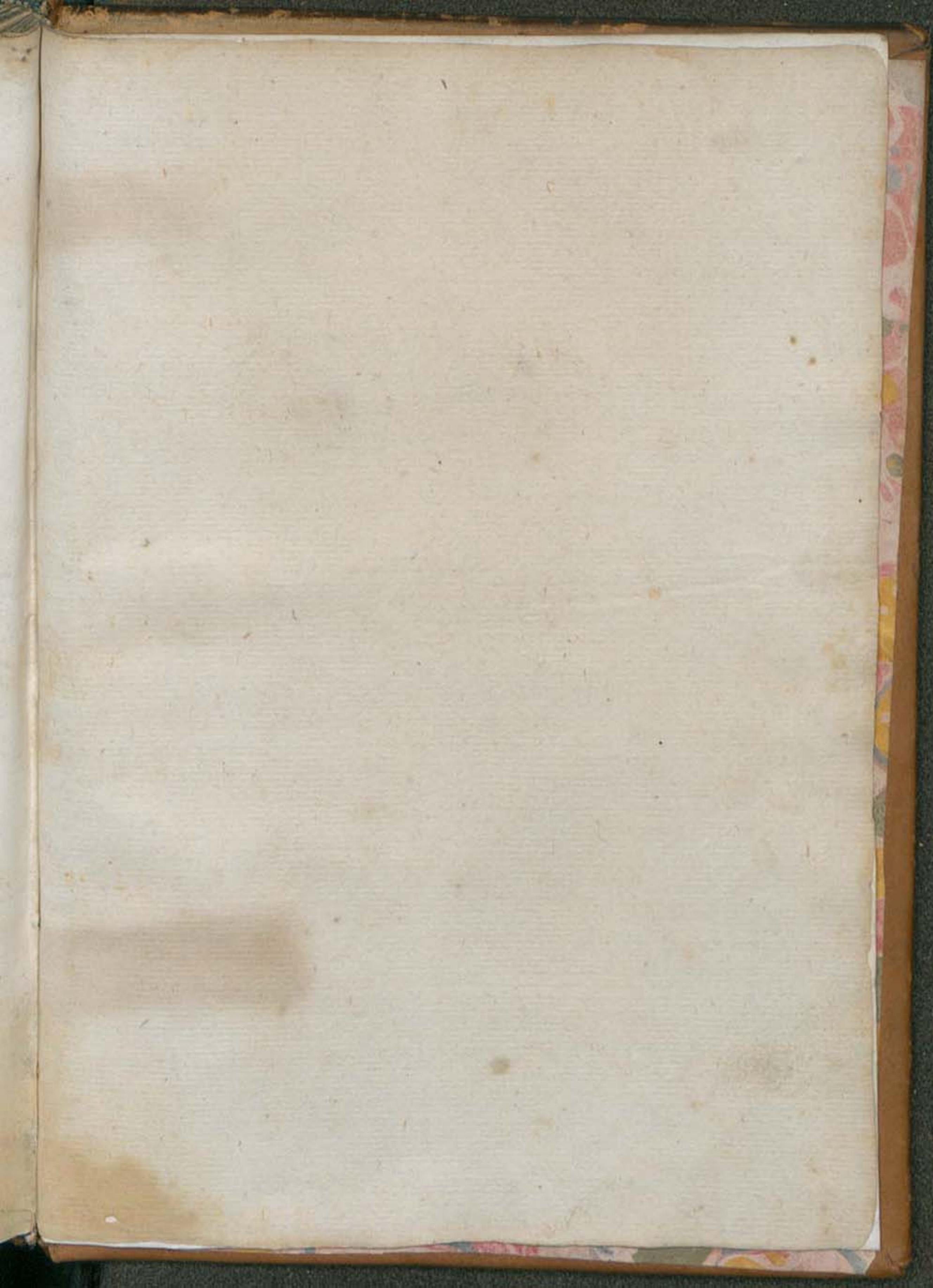
Alexander Benedictus Veronensis Physi
cus Sebastiano Baduario eqti; & Hie
ronymo Bernardo consiliariis
Veneri Senatus clarissimis,
S . P . D .

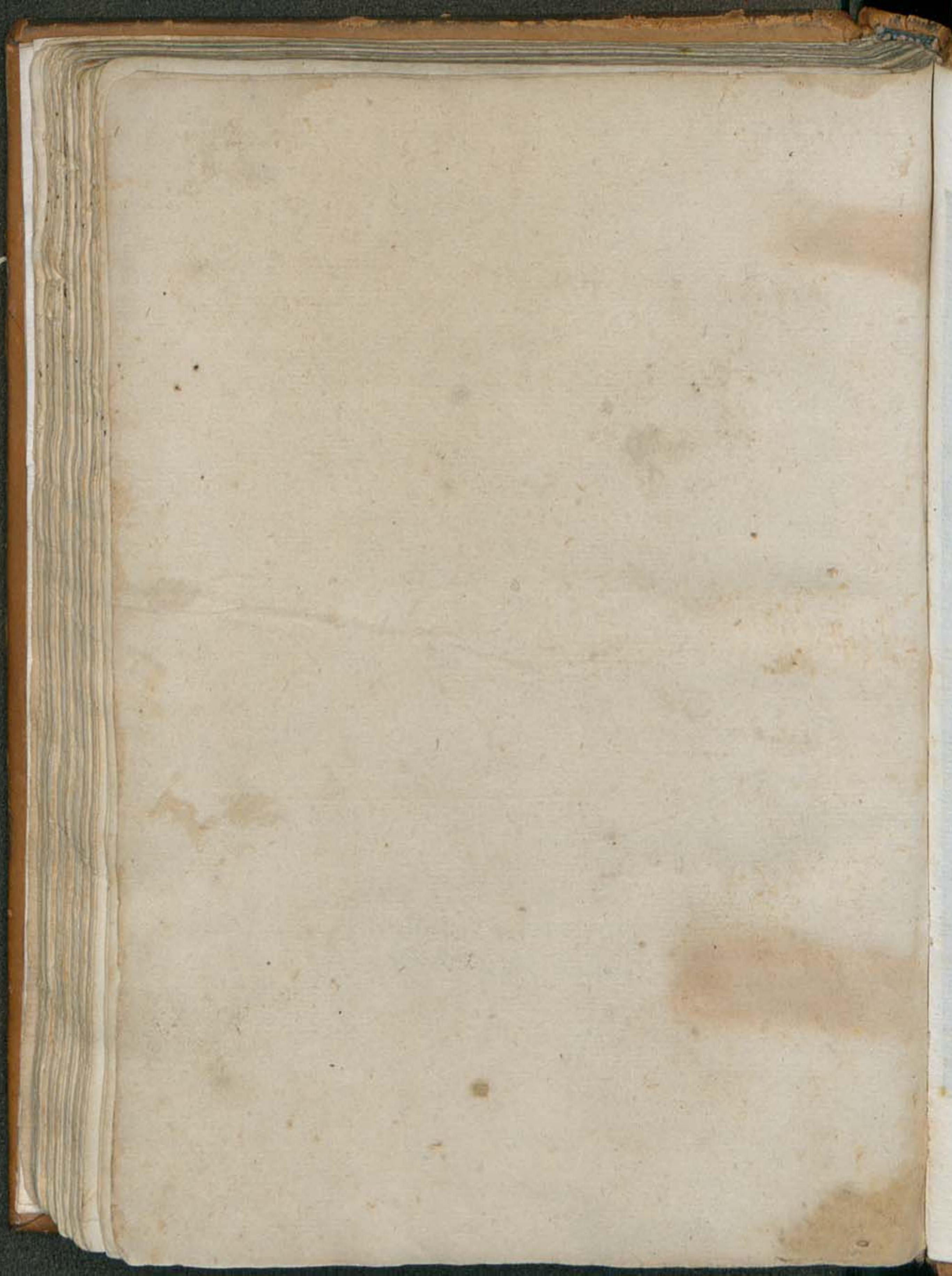
Belli Gallici libri excellentiss . Consiliarii , qui
nuper studiosissime recogniti sūt: in uulgas pro
dire audent : nec popularem censuram langui
dæ auctoritatis ueretur: discussis rebus omnib⁹.
Verū multa de industria prætermisimus peri
culis undiq; obuiis: quæ tamen non sine ma
gna quorundam nota dici potuissent: & si ad Se
natus huius perennem gloriam pertinere non
dubitauerimus. Vulgatissimum enim est ueri
tatem odia parere: & necem sæpenumero ma
turare: unde in plerisq; rebus conscientiæ uis il
la eláguescit: emoriturq; : abducūtq; in diuersū
uel inclinat̄ scriptorē præsentia discrimina: te
merarii item animi esse putant: hominem non
sibi ignoscere. Conniuere igitur paululum pro
tempore opus fuit: donec posteris alii confidē
tiis apertiora sine metu relinquant: quū ossa;
ac cineres iniquorū rabiem contemnūt. Nos
tamen intentionem non occultamus: quum

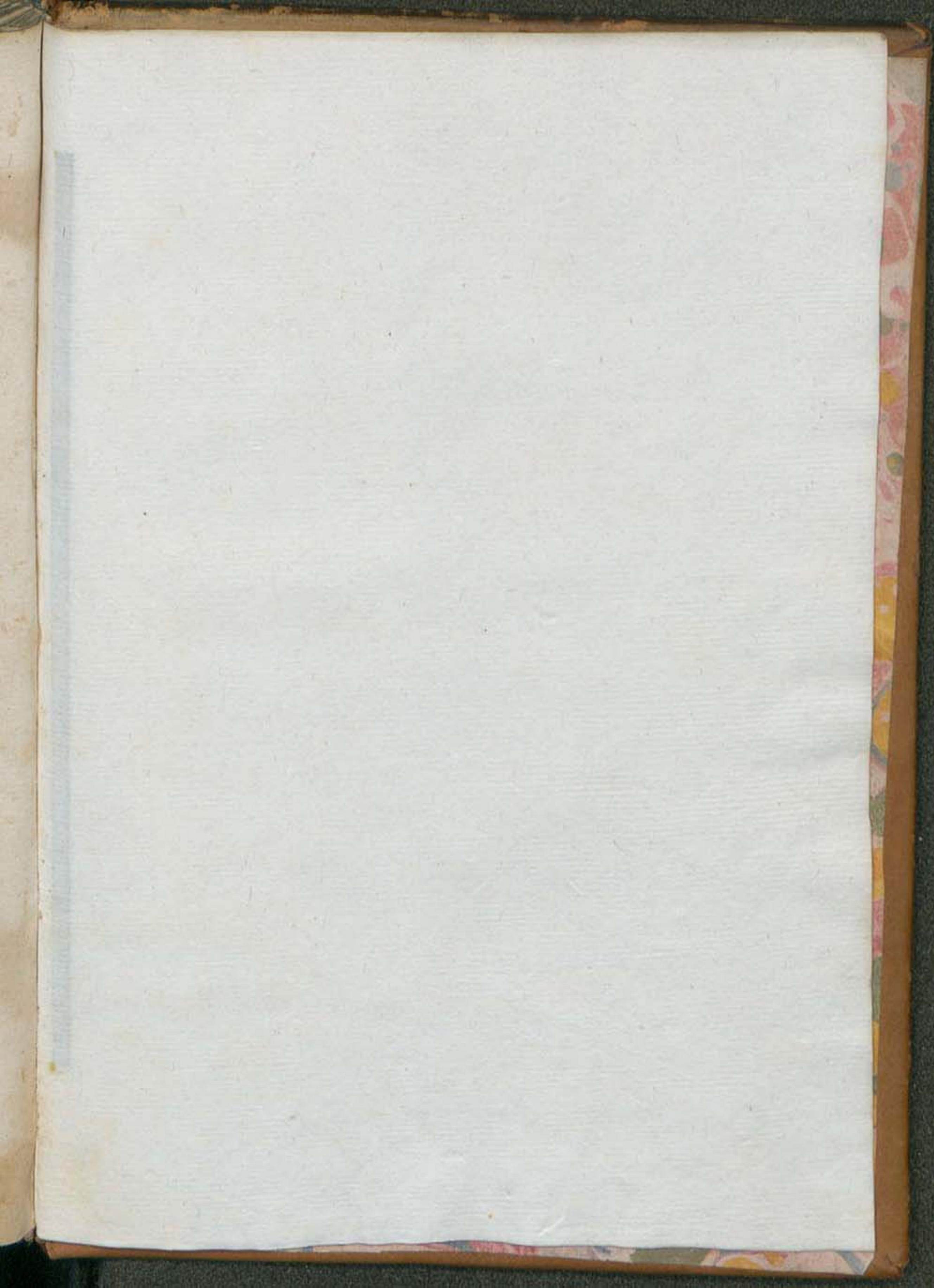
strabonē quē piam, petūm: uel claudūm aliū,
 infirmū talis parcūs appellaūs. Noſtra igi-
 tur ſimplicitate contenti has ephemeridas con-
 tractiūs, expeditiūsq; conſcripſimus: quas cum
 in caſtris eſſemus, promiſimus: & ea tam diligē-
 ter q̄ libenter in tantis occupationibus collegi-
 mus: ne omnino tanta Italiæ clades: quæ ſubi-
 ta Venetorum ui ultra alpes propulſa eſt: ma-
 gna posteritatis iniuria ſupprimeretur. Verum
 hæc multo aliter: ac cæteri: qui poſt nos ſcriptu-
 ri ſunt: indicaūimus. Quæ excellētiss. Cōſilārii
 qualia cunque ſint, æ quo animo fuſcipietis: Si
 nihil tam paruum eſſe: quod non gloria m pa-
 rere poſſit: exiſtimaueritis. Valete: Venetiis
 M . IIIID . Sexto Cal. Septembres.

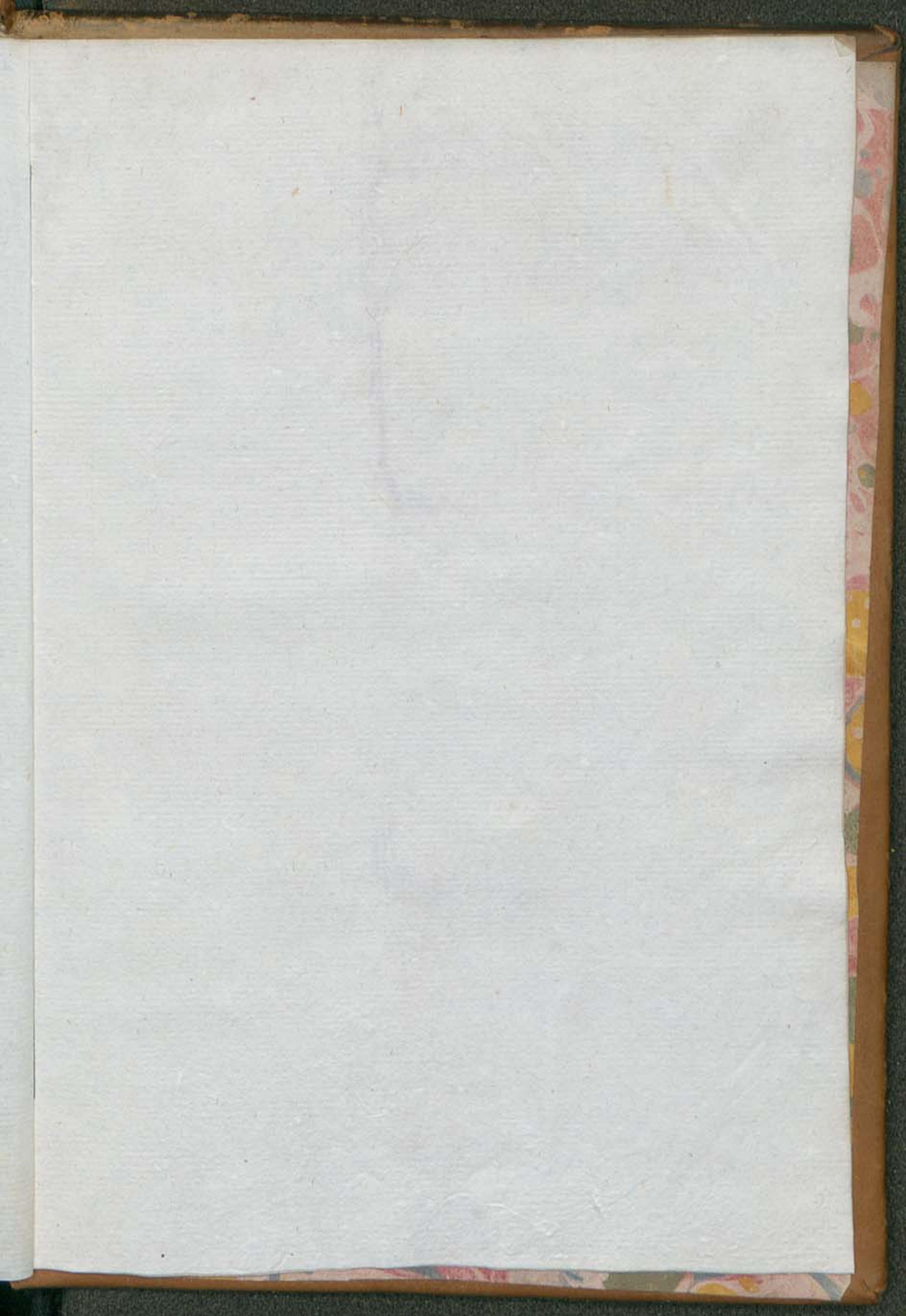
M.

Impetratum eſt ab ILLUSTRISS. S. Veneto ne lice-
 at cuiq; has ephemeridas imprimere nec lati-
 no ſermōe nec uulgario &c. ut i priuilegio.

BIBLIOTECA

NAZIONALE

390

D

123

VENEZIA

ARGIA